

CREUANT LA RATLLA

*Una mirada a la Catalunya
més enllà dels límits fronterers*

Guillem Molà Molina
Tutora: Roser Gelada
Escola Meritxell
2n de batxillerat
Any: 2023 – 2025

Corrandes d'exili

*Perquè ens perdoni la guerra,
que l'ensagna, que l'esguerra,
abans de passar la ratlla,
m'ajec i beso la terra
i l'acaronó amb l'espatlla.*

Pere Quart (Joan Oliver)

A totes les persones qui he entrevistat,
sense les quals aquest treball hagués estat impossible.

A la meva tutora Roser Gelada,
a qui desitjo una ràpida recuperació.

A la meva família, que sempre ha estat allà per mi i per
portar-me a la Catalunya Nord.

A tots vosaltres, gràcies

PREÀMBUL

La llengua és el mitjà amb què expressem totes les nostres vivències: l'amor i l'odi, els somnis i els malsons, el naixement i la mort, els records i l'oblit; el que esdevé, al capdavant, la nostra pròpia existència. I hi ha un petit territori de parla catalana, al nord dels Pirineus, que ha perdut el seu mitjà genuí en favor d'un altre en menys de cent anys: la Catalunya Nord.

És degut a l'envergadura d'aquest canvi que aquest treball té l'objectiu d'analitzar i entendre el procés de substitució lingüística que ha succeït en aquest lloc, així com el conjunt de factors que l'han impulsat.

En aquest projecte de recerca, el context geogràfic del territori, la situació del català i les característiques particulars de la seva variant dialectal, la demografia i els canvis en la població al llarg dels anys, així com l'impacte i

i responsabilitat de la història en el procés de substitució lingüística, han estat exposats, acompanyats de diverses entrevistes amb experts i activistes, per poder entendre el complex fenomen sociolingüístic plantejat en aquest treball.

Aquesta recerca evidencia que la Catalunya Nord ha perdut la seva llengua pròpia de manera més significativa que altres indrets del domini lingüístic català, a causa de la seva condició particular i la seva integració a l'Estat francès.

Com a resultat d'un detallat aprofundiment i investigació de l'actual situació, han emergit la part pràctica i les conclusions del projecte, les quals han estat divulgades en un reportatge periodístic que pretén conscienciar sobre l'existència i la condició particular de la Catalunya Nord.

PREÁMBULO

La lengua es el medio con el que expresamos todas nuestras vivencias: el amor y el odio, los sueños y las pesadillas, el nacimiento y la muerte, los recuerdos y el olvido; lo que, en definitiva, se convierte en nuestra propia existencia. Y hay un pequeño territorio de habla catalana, al norte de los Pirineos, que ha perdido su medio genuino en favor de otro en menos de cien años: la *Catalunya Nord*.

Es debido a la envergadura de este cambio que este trabajo tiene el objetivo de analizar y entender el proceso de sustitución lingüística que ha sucedido en este lugar, así como el conjunto de factores que lo han impulsado.

En este proyecto de investigación, el contexto geográfico del territorio, la situación del catalán y las características particulares de su variante dialectal, la demografía y los cambios en la población a lo largo de

los años, así como el impacto y la responsabilidad de la historia en el proceso de sustitución lingüística, han sido expuestos, acompañados de diversas entrevistas con expertos y activistas, para poder entender el complejo fenómeno sociolingüístico planteado en este trabajo.

Esta investigación hace patente que la *Catalunya Nord* ha perdido su lengua propia de manera más significativa que otros lugares del dominio lingüístico catalán, debido a su condición particular y su integración al Estado francés.

Como resultado de un detallado análisis de la situación actual, han surgido la parte práctica y las conclusiones del proyecto, las cuales han sido divulgadas en un reportaje periodístico que pretende concienciar sobre la existencia y la condición particular de la *Catalunya Nord*.

ABSTRACT

Language is the medium through which we express all our experiences: love and hate, dreams and nightmares, birth and death, memories and forgetfulness; what ultimately becomes our very existence. And there is a small Catalan-speaking territory in the north of the Pyrenees that has lost, in less than a century, its native language in favour of French: *Catalunya Nord*.

It is due to the scale of this change that this work seeks to analyse and understand the linguistic substitution process that has unfolded in this region, as well as the set of historical, economic, and social factors that have driven it.

In this research project, the geographical context of the territory, the situation of the Catalan language and the particular characteristics of its dialectal variant, the demographics and

population changes over the years, as well as the impact and responsibility of history in the linguistic substitution process, have been presented, supported by various interviews with experts and activists to better understand the complex sociolinguistic phenomenon outlined in this work.

This research shows that Northern Catalonia has lost its native language in a more significant way than other areas of the Catalan-speaking domain, due to its unique condition and integration into the French state.

As a result of a thorough investigation into the current situation, both the practical findings and conclusions of the project have been shaped into a video report, aimed at raising awareness about the existence and particular condition of *Catalunya Nord*.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	9
1.1 TEMA	11
1.2 HIPÒTESI	11
1.3 OBJECTIUS	12
1.4 METODOLOGIA	12
2.1 GEOGRAFIA	14
2.1.1 ORGANITZACIÓ TERRITORIAL	15
2.1.1.1 <i>Regió</i>	15
2.1.1.2 <i>Departament</i>	16
2.1.1.3 <i>Comarques</i>	17
2.2 LLENGUA	19
2.2.1 LES LLENGÜES GENUÏNES	21
2.2.2 FACTORS HISTÒRICS	22
2.2.3 SITUACIÓ SOCIAL	24
2.2.4 FONÈTICA	26
2.2.5 MORFOSINTAXI	27
2.2.6 LÈXIC	28
2.2.7 PROTECCIÓ LEGAL DEL CATALÀ	29
2.3 ECONOMIA	32
2.3.1 DE L'ANTIGUITAT AL TRACTAT DELS PIRINEUS	32
2.3.2 DEL TRACTAT DELS PIRINEUS A LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL	33
2.3.3 LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL	35
2.3.4 DEL FINAL DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL A L'ACTUALITAT	40
2.4 DEMOGRAFIA	48

2.5 HISTÒRIA	55
2.5.1 QUAN NOMÉS HI HAVIA UNA CATALUNYA	55
2.5.2 EL TRACTAT DELS PIRINEUS	58
2.5.3 INICIS DE L'OCUPACIÓ FRANCESA.....	61
2.5.4 L'IMPACTE DE LA REVOLUCIÓ FRANCESA	64
2.5.5 SEGLE XIX I PRIMERA GUERRA MUNDIAL	65
2.5.6 GUERRA CIVIL ESPANYOLA I SEGONA GUERRA MUNDIAL.....	68
2.5.7 DESPRÉS DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL	70
2.5.8 REVITALITZACIÓ DE LA CULTURA I LLENGUA.....	72
2.5.8.1 <i>El cas de la bressola</i>	75
MARC PRÀCTIC	78
3.1 CREACIÓ DEL REPORTATGE	79
3.2 CONCLUSIONS DE LES ENTREVISTES	81
3.2.1 PERE MAYANS	82
3.2.2 BERNAT CASALS	86
3.2.3 JORDI TAURINYÀ	89
3.2.4 JOAN-LLUÍS LLUÍS	93
3.2.5 ALBERT GASPÀ	96
3.2.6 JOANA SERRA	98
3.2.7 GAUTIER SABRIÀ	100
3.2.8 ADRIÀ MORTE	102
CONCLUSIONS	106
4.1 S'HA PRODUIÏT UNA SUBSTITUCIÓ LINGÜÍSTICA	107
4.2 TRES SEGLES I MIG DE SEPARACIÓ	108
4.3 DEPENDÈNCIA ECONÒMICA	109
4.4 LA SOCIETAT NORD-CATALANA: VÍCTIMES I BOTXINS	110
4.5 L'IMPACTE I IMPORTÀNCIA DE LA MILITÀNCIA	111
4.6 SITUACIÓ AL PRINCIPAT: <i>CATALANES, OS PIERDE LA ESTÉTICA</i>	112
4.7 EL FUTUR DE LA LLENGUA A CATALUNYA NORD	114
REFERÈNCIES	121
5.1 BIBLIOGRAFIA.....	122
5.2 WEBGRAFIA	122

INTRODUCCIÓ

1.

Quan només tenia quatre anys ja volia ser alcalde. El meu primer projecte polític va ser, amb sis anys, proposar fer una còpia del concurs televisiu *Tú sí que vales* al meu poble. Me'n vaig sortir. Sempre, m'he sentit molt interpel·lat pel món de la política i, certament, he d'admetre que també m'ho he buscat.

A casa els meus avis sempre, absolutament sempre, se sintonitzava *La 1* a l'hora de dinar; però a diferència dels meus iguals jo mostrava molt interès. Vaig néixer l'any 2007, i això m'ha donat una infantesa marcada per l'edat d'or de la *performance* política catalana. Recordo una temporada en la qual amb el meu germà i la meva cosina cantàvem en bucle, sense entendre res: *¡No hay pan para tanto chorizo!* per què ho veiem a les notícies. Ara sé que això era el 15-M. La meva mare ben bé no sabia què dir, es limitava a dir: *A aquest nen només li barrina al cap la política!*

Si a tot aquest panorama li afegim les manifestacions més multitudinàries d'Europa i dos referèndums d'autodeterminació, obtenim un jove de família desinteressada per la política, la qual està dividida entre partidaris i escèptics de la independència de Catalunya, qui dona la *turra* a tothom que pregunta sobre aquest tema. Afortunadament per a mi i pels altres, he acabat adoctrinant al meu germà gran, amb qui compartim les nostres cabòries en infinits sopars que s'allarguen a altes hores de la matinada.

Fruit d'aquestes converses *politico-filosofico-historico-socials*, sorgeix el meu treball de recerca. Volia que fos un tema que m'agradés però que alhora m'obrís a nou coneixement. Havia de ser intel·lectualment estimulants però que alhora no fos un *totxo infumable*. Total, que fet i fet vaig acabar triant un territori on parlen català però que la societat general no coneix gaire, la Catalunya Nord. Al comentar-ho als meus amics i que tots ells reaccionessin amb frases com: *Què és això?, Això és Girona, oi?* o amb un ràpid i efectiu *No entenc res del que m'estàs dient*; em vaig adonar que aquest treball calia més que mai. Hem d'explicar què és el català, què és Catalunya, què són els Països Catalans i sobretot; el perquè som i serem catalans.

1.1 Tema

El tema d'aquest treball gira al voltant de la realitat que es viu a la Catalunya Nord, un territori que malgrat haver estat separat políticament del Principat de Catalunya des de fa segles; encara manté parlants de català a l'altra banda de la frontera franco-espanyola. La recerca pretén abordar la situació lingüística i l'actitud dels nord-catalans respecte aquesta. Per tal d'apropar el tema al públic general, el treball opta per adquirir els coneixements teòrics i tècnics suficients per tal de crear un reportatge periodístic per fer una petita mirada cap aquest territori.

Per tant, el treball s'endinsa en la dimensió lingüística, social, històrica i política, en el punt necessari per informar de manera sòlida i fonamentada sobre la substitució lingüística que ha succeït en aquest territori. És cert que el tema de la recerca pot ser molt ampli, però sempre s'enfoca amb l'objectiu de veure els factors lingüístics, sociològics i econòmics que han portat a la situació actual i quines accions s'estan prenent i s'han pres en la línia de la preservació de la identitat nord-catalana.

1.2 Hipòtesi

Aquest treball parteix d'una hipòtesi que esdevé eix vertebrador de la recerca. La primera és que la Catalunya Nord presenta una situació de substitució lingüística, i que aquesta és molt més greu que al Principat. S'intenta dirimir la veracitat o no d'aquesta tesi a través de l'estudi d'aquest territori. A partir d'aquesta suposició, es posa el focus en veure en detall les accions que estan duent a terme per tal d'aturar aquest procés. El marc pràctic se centra en dues vies principals. La primera és veure com es traslladen a la realitat els factors descrits a la part teòrica, i la segona és divulgar sobre el procés de substitució lingüística.

1.3 Objectius

Hi ha diversos objectius en aquesta recerca, molts dels quals han sigut mostrats en apartats anteriors. En resum, es vol respondre quina la situació lingüística la Catalunya Nord i la posició dels seus ciutadans envers aquest procés de substitució lingüística, a través d'un vídeo entretingut dirigit al públic general de fora el territori. Tot això s'ha de fer sense caure en el paternalisme ni oblidar que al nord de l'Albera hi ha un poble combatiu que, tot i tenir moltes coses en contra, no es rendeix en la seva tasca de defensa de la seva terra i tradicions.

1.4 Metodologia

Aquest treball neix de la meva curiositat per conèixer la llengua catalana i els territoris on es parla, amb especial atenció a la Catalunya Nord. Des de l'estiu anterior al primer de batxillerat, vaig començar a investigar sobre aquest tema, decidint aprofundir en el procés de substitució lingüística en aquesta zona.

La metodologia emprada va ser essencialment qualitativa, combinant fonts secundàries, com llibres i pàgines web, amb fonts primàries, principalment entrevistes amb experts. Les entrevistes han estat la font d'informació més valuosa, ja que m'han proporcionat una visió acurada del fenomen. A través d'aquestes converses, vaig poder captar les causes i implicacions de la substitució lingüística i les perspectives actuals i futures sobre la situació del català.

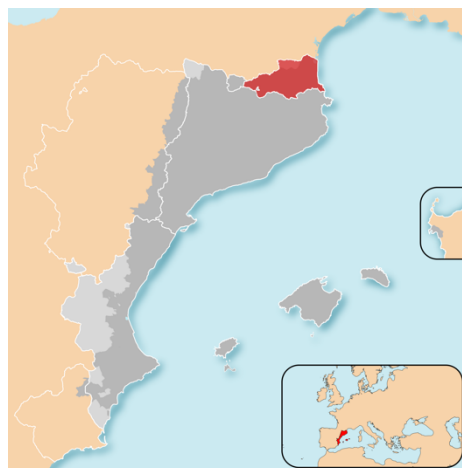
L'anàlisi de les dades va consistir a identificar temes comuns i claus a partir de les entrevistes i contrastar-los amb la informació prèviament recopilada. Així, vaig poder construir una comprensió més sòlida i matisada de la realitat sociolingüística de la Catalunya Nord.

Tot i que la recerca he estat marcada per algunes limitacions, com la distància geogràfica a la Catalunya Nord o la manca d'organització en certs moments, la metodologia utilitzada m'ha permès obtenir un panorama clar i enriquidor del procés estudiat.

MARC TEÒRIC

2.

La Catalunya Nord o Catalunya del Nord és el nom que refereix al conjunt de comarques catalanes sota l'administració de l'Estat francès des de l'aplicació del Tractat dels Pirineus de 1659. Aquest territori s'ubica a la zona més septentrional dels Països Catalans i la més meridional de la França metropolitana. Degut a les particulars circumstàncies històriques d'aquest indret, aquest ha esdevingut una unitat singular.

Mapa 1: La Catalunya Nord envers els Països Catalans. // Viquipèdia

2.1 GEOGRAFIA

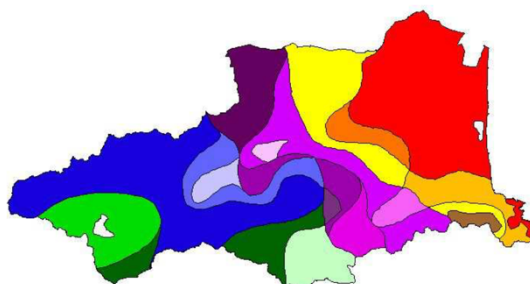
La Catalunya del Nord està formada per les comarques de l'Alta Cerdanya, el Capcir, el Conflent, la Fenolleda, el Rosselló i el Vallespir. Limita al nord amb Occitània, a l'est amb la Mar Mediterrània, al sud amb el Principat de Catalunya i a l'oest amb Andorra.

Mapa 2: Comarques de la Catalunya Nord // Viquipèdia

S'ubica en la part oriental dels Pirineus i al llarg de la plana del Rosselló. El massís de l'Albera al sud i el de les Corberes al nord defineixen les seves fronteres. Les irregularitats geogràfiques han tingut un paper prominent en les divisions lingüístiques i polítiques del territori.

Els seus pics més alts són el Canigó, a 2786 msnm i el Carlit, a 2921 msnm. Els rius Aglí, Tec i Tet travessen la seva geografia d'oest a est fins a desembocar al Mar Mediterrani. Degut a les seves característiques geogràfiques trobem dos climes dins d'aquest territori. A la zona més costanera i de la Plana del

Mapa 3: Mapa dels climes dels Pirineus Orientals // Cambra d'agricultura dels Pirineus Orientals

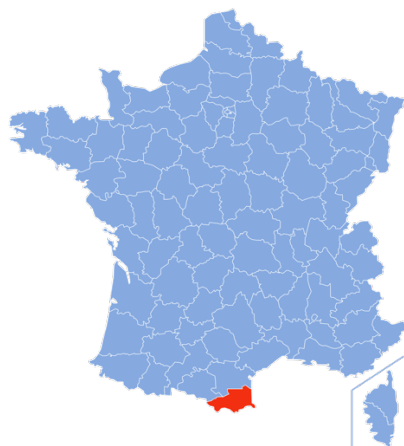
Rosselló trobem un clima mediterrani, amb hiverns suaus i estius calorosos. A mesura que ens endinsem cap a l'interior hi ha un clima de transició mediterrani i transició atlàntic, caracteritzats per hiverns suaus i plujosos, i per estius frescos i humits. A la zona més pirenaica hi ha un clima continental amb estius frescos i amb hiverns llargs i amb nevades. Els vents predominants són el mestral i la tramuntana, provinent del nord-oest i del nord respectivament. Les grans pluges, igual que a la resta dels Països Catalans provenen de llevant, degut a els corrents oceànics. Aquest territori no es diferencia en gran mesura d'altres de la costa mediterrània occidental.

2.1.1 Organització territorial

La Catalunya del Nord, com a territori de la República francesa, forma part de la seva organització territorial i està integrada en diferents divisions polítiques. Té una divisió territorial a l'igual que la resta de la França metropolitana.

2.1.1.1 REGIÓ

És la divisió de primer grau de França i des del Consell Regional el govern electe gestiona les competències descentralitzades. La Catalunya del Nord forma part de la

Mapa 4: Departament dels Pirineus-Orientals envers França // Wikipedia

regió d'Occitània, que abasta el sud-est de França. Comprèn una desena del territori de l'estat francès, 72.724 km². L'any 2019 constava amb una població total de 5.893 milions d'habitants. La ciutat més gran és Tolosa de Llenguadoc amb gairebé mig milió de persones i la segona és Montpeller amb poc menys de tres-centes mil. Perpinyà és la quarta ciutat de la regió, amb cent vint mil habitants.

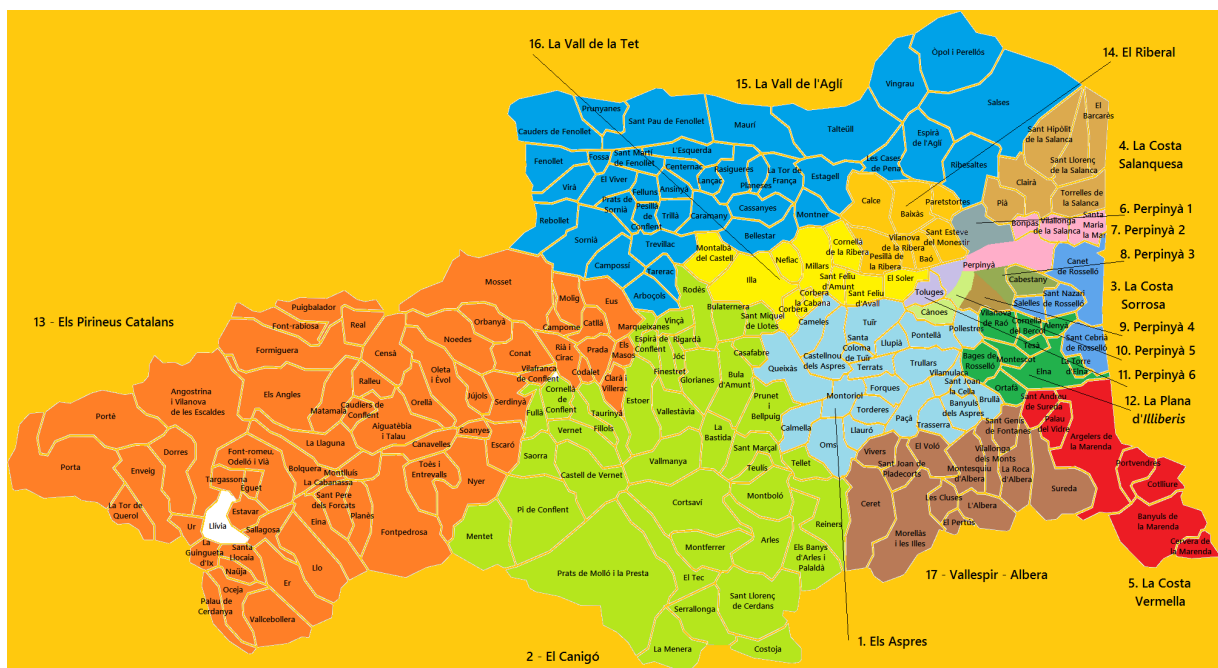
Aquesta regió es va crear amb la reforma territorial de l'any 2014 com a resultat de la seva antiga regió Llenguadoc-Rosselló amb la de Migdia-Pirineus. A la Catalunya del Nord va haver-hi reticència cap al nom d'aquesta macroregió, doncs no incloïa cap referència a la catalanitat d'aquest departament. Es van proposar altres noms com Pirineus-Mediterrània o fer l'afegit de Occitània-País

Català. Tot i això la denominació d'Occitània, sense País Català, va guanyar en una consulta no vinculant feta a la nova regió.

2.1.1.2 DEPARTAMENT

Des de l'any 1790 la Catalunya Nord, incloent la Fenolleda, ha estat constituïda políticament en el departament dels Pirineus Orientals. La seva capital és Perpinyà. Gestionen competències descentralitzades juntament amb les regions. Es governen amb el Consell General, l'encarregat de legislar a nivell departamental. Un equivalent en l'organització espanyola seria la província o la vegueria.

Els Pirineus Orientals estan dividits alhora en tres districtes: el de Prada, el de Ceret i el de Perpinyà. Cadascun té un sotsprefecte designat que ajuda al cap del departament. També existeix una divisió en 17 cantons, entitats que bàsicament s'encarreguen de delimitar la circumscripció electoral de cada representant al Consell General del departament.

Mapa 5: Cantons i municipis de Catalunya Nord // Viquipèdia

La divisió més petita és la comuna, l'equivalent al municipi que trobem al Principat, les Illes, al País Valencià o a la Franja de Ponent. N'hi ha 226 en tot el departament. La Casa de la Vila és la institució que el governa. Es conforma pel Consell Municipal,

organisme que fa els plens, i el càrrec de batlle (conegut més popularment amb el nom en francès *maire*).

A l'Estat francès també existeixen uns altres organismes, les entitats supramunicipals. Hi ha una comunitat urbana, la coneguda com a Perpinyà Mediterrània Metròpoli (similar a l'Àrea Metropolitana de Barcelona). Aquesta agrupa Perpinyà, Canet de Rosselló i 34 comunes més que gestionen conjuntament la distribució d'aigua, la gestió de residus, l'habitatge, la sostenibilitat, la mobilitat, l'urbanisme, la cultura i l'economia. Es poden

Il·lustració 1 Entitat supramunicipal Pirineus Mediterrània // Wikipèdia

trobar 10 mancomunitats municipals més amb l'estatus de mancomunitat de comunes, *communauté de communes* (en francès i oficialment), les quals tenen atribucions similars a la de Perpinyà.

A França cadascun dels 96 departaments metropolitans té un número assignat en funció del seu ordre alfabètic. El dels Pirineus Orientals és el 66. Aquest número és important pel INSEE (en francès, Institut Nacional d'Estadística i Estudis Econòmics) o pel servei de Correus. Un exemple on es poden veure és a la numeració de les matrícules, que compten amb la xifra del departament on estan registrats.

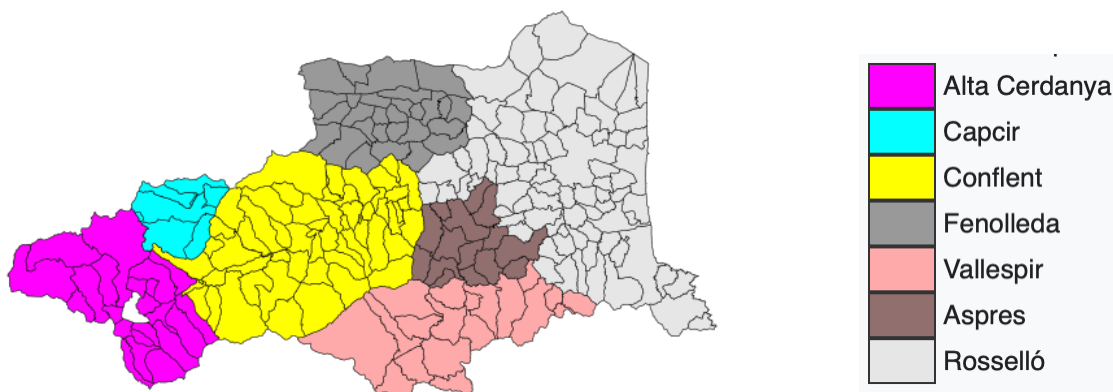
2.1.1.3 COMARQUES

La divisió comarcal de la Catalunya del Nord és un tema complex, ja que existeixen diverses maneres de dividir el territori segons els diferents criteris històrics, administratius i culturals.

La manera més tradicional és la divisió en cinc comarques i es remunta a l'època medieval, abans del Tractat dels Pirineus de 1659. Aquestes comarques són: el Capcir, la (Alta) Cerdanya, el Conflent, el Rosselló i el Vallespir. Com que la comarca de la Cerdanya va ser dividida en la Pau dels Pirineus, aquesta a vegades pren una

variant en el seu nom. Encara que no s'utilitza sempre, a la part de la comarca de la banda espanyola de la frontera se l'hauria d'anomenar Baixa Cerdanya i a la francesa com a Alta Cerdanya.

Tot i això, l'any 2007 l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de Perpinyà Via Domícia van col·laborar en la publicació del Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord. Aquest document fa una divisió en sis comarques: Els Aspres, el Capcir, la Cerdanya, el Conflent el Rosselló i el Vallespir; afegint una nova unitat territorial. Els Aspres és tractada com una subcomarca del Rosselló. Una subcomarca és una subdivisió d'una comarca més gran, basada en criteris geogràfics, històrics o culturals específics. Això es deu a que van considerar que afegint aquesta demarcació s'arribaria a una comprensió més escrupolosa de les particularitats locals del territori.

Mapa 6: Comarques de la Catalunya Nord segons el Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord // Viquipèdia

Un altre punt remarcable dins l'organització comarcal és la ja mencionada comarca de la Fenolleda, també coneguda com a Fenolledès. Aquesta està situada al nord-oest de la Catalunya del Nord i no sempre és inclosa en les divisions tradicionals catalanes, però té una importància històrica i cultural notable. Ha estat una zona de transició entre Catalunya i Occitània. La llengua pròpia de la majoria d'aquesta és l'occità, però hi ha alguns municipis que presenten un parlar de transició entre el català septentrional i l'occità llenguadocià. Les seves viles principals inclouen Sant Pau de Fenollet i Caudières de Fenollet.

2.2 LLENGUA

Aquest treball es basa en la hipòtesi que a Catalunya Nord s'ha produït un procés de substitució lingüística, una afirmació la qual hauré de confirmar al final d'aquest treball. Sota aquesta visió, l'objectiu és identificar quins factors han causat i acompanyen aquest procés.

Es diu que un procés de substitució lingüística és el canvi gradual d'una llengua per una altra dins d'una comunitat. Aquest fenomen s'associa amb diversos conceptes de la sociolingüística, ciència que analitza com les llengües interactuen dins de la societat i com els factors socials, econòmics i polítics influeixen en la seva supervivència o desaparició. La substitució lingüística sovint es produeix quan una llengua perd el seu prestigi social i funcional, i aquesta és reemplaçada per la llengua dominant, que es percep com més útil per a la integració social, educativa i econòmica.

Un concepte relacionat amb la substitució lingüística és la diglòssia, una situació on dues llengües coexisteixen en una mateixa comunitat, però amb rols diferenciats. La llengua dominant s'utilitza en àmbits formals i institucionals, com l'educació, els mitjans de comunicació i l'administració, mentre que la llengua minoritària es restringeix a usos informals o familiars. Aquesta distinció de funcions ajuda a mantenir l'hegemonia de la llengua dominant, amb l'efecte que la llengua minoritària es va relegant a una posició secundària, sovint deixant de ser utilitzada per les noves generacions en àmbits públics i professionals.

La minorització fa referència al fet que una llengua esdevé minoritària respecte a una altra dominant, i és un procés que es veu impulsat per factors com la globalització, les polítiques lingüístiques centralitzadores i l'assimilació cultural. La minorització sol anar acompanyada del desplaçament lingüístic, un fenomen on una llengua minoritària es va perdent progressivament a favor d'una llengua dominant. Aquest canvi és visible primer en les generacions més joves, que adopten la llengua dominant per raons econòmiques i socials, deixant la llengua originària en desús. La revitalització lingüística és un intent de revertir aquest procés, mitjançant la promoció de l'ús de la llengua minoritària en àmbits públics i educatius.

A més de la diglòssia i la minorització, el contacte lingüístic és una altra dinàmica important en el procés de substitució. En situacions de contacte lingüístic, dues o més llengües conviuen i interactuen dins una mateixa comunitat. Aquest contacte pot donar lloc a bilingüisme, on els parlants utilitzen les dues llengües en diferents contextos, o fins i tot a la creolització, on es produeix una fusió de les llengües en una nova forma lingüística. El bilingüisme pot ser una resposta adaptativa a la pressió social per integrar-se a una societat amb una llengua dominant, mentre que la creolització pot sorgir en contextos on les llengües es fusionen per la interacció de grups culturals diversos. Tot i aquests mecanismes de contacte, la situació de minorització continua sent un dels majors reptes per a la preservació de les llengües, ja que el desplaçament lingüístic pot accelerar la desaparició de llengües en perill. Així, la revitalització lingüística, que inclou accions com l'ensenyament de la llengua en les escoles, la creació de mitjans de comunicació en aquesta llengua i la promoció de l'ús social, esdevé essencial per evitar la desaparició d'aquestes llengües i preservar la diversitat cultural i lingüística.

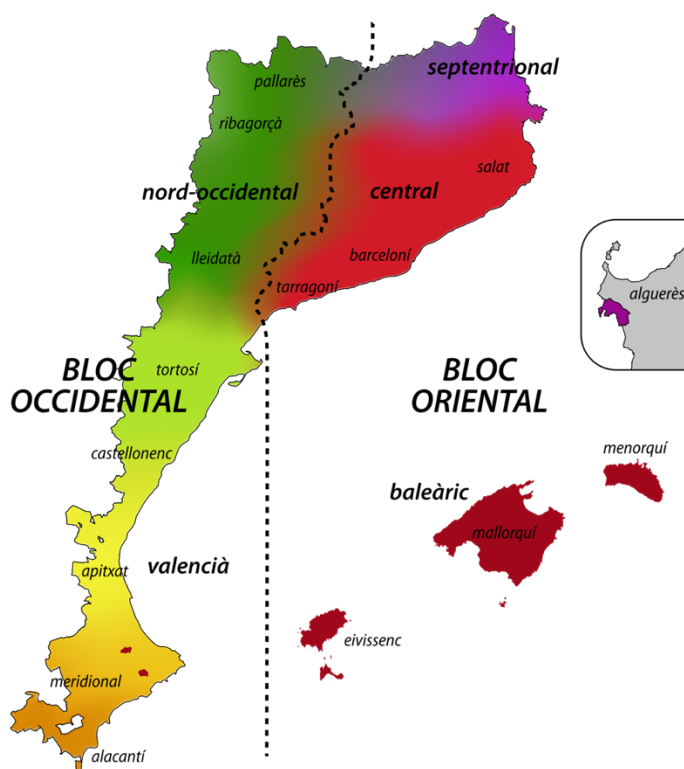
Pel que fa la llengua parlada a les comarques nord-catalanes, cal saber que la llengua tradicional és el català de la variant septentrional. Tot i això les característiques pròpies d'aquest dialecte s'han vist reduïdes a causa de la ruptura de la transmissió generacional. Això vol dir que la majoria de nord-catalans no tenen el català com a llengua materna, sinó que depenen de les escoles catalanes per aprendre'l. Aquesta situació ha portat al fet que la majoria de nous parlants de català a la Catalunya Nord utilitzin un català amb un accent afrancesat, que sovint no és del tot genuí.

Aquest fenomen és especialment evident en aquells que han après la llengua com a segona o tercera llengua i que no han tingut un contacte constant amb parlants nadius. Fins i tot entre aquells que aprenen el català per voluntat pròpia, sovint hi ha dificultats per socialitzar en aquesta llengua, ja que la seva presència en la vida quotidiana és limitada, i moltes vegades es veu relegada a entorns catalanistes o folklòrics en lloc de ser una llengua d'ús habitual en la vida social. En tot cas, és important conèixer la variant septentrional per entendre que el català a Catalunya Nord és una llengua genuïna i pròpia, tal com ho és a la resta dels Països Catalans.

2.2.1 Les llengües genuïnes

Catalunya Nord, com la resta dels Països Catalans, té la llengua catalana com un tret de la identitat pròpia. La comarca de la Fenolleda és occitanoparlant i, per tant, hi ha diferents punts de vista en relació a si formen part o no d'aquest territori. En tot cas la llengua de la Fenolleda no serà tractada en profunditat en aquest treball.

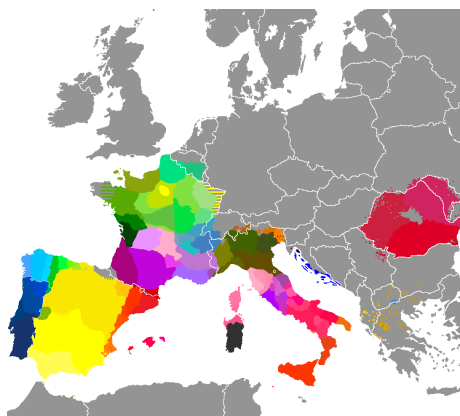
La llengua genuïna de les comarques catalanoparlants del Rosselló, el Vallespir, el Conflent, el Capcir i l'Alta Cerdanya; és el català, en el seu bloc oriental i amb les variants dialectals septentrional i central. A les primeres tres comarques esmentades tradicionalment s'ha parlat el català septentrional o també conegut com a rossellonès. Al Capcir s'hi parla el subdialecte del septentrional conegut com a capcinès, amb un estat de transició cap a l'occità encara més marcat que a la resta del septentrional. A l'Alta Cerdanya i a les comarques *principatines* del Ripollès, la Garrotxa, la Baixa Cerdanya i al nord de l'Alt Empordà s'hi parla el subdialecte del català central conegut com a català septentrional de transició. Aquest subdialecte conté trets comuns tant amb el català septentrional com el central, fent-ne una mena de fusió.

Mapa 7 Les varietats del català amb el Català septentrional a la part superior dreta del mapa // CPNL

2.2.2 Factors històrics

El català septentrional és un dialecte constitutiu del català, fruit de l'evolució del llatí al llarg dels segles. Degut a les seves circumstàncies històriques, ha patit influències de l'occità i en els últims dos segles majoritàriament del francès. Existeix un gradient de transició entre el català septentrional i el central, el gironí o septentrional de transició. A mesura que es troba més a prop de l'epicentre d'una variant s'hi assembla més

Mapa 8: les llengües romàniques a Europa // Pastelkos, Viquipèdia

Mapa 9 Creació del Regne de Mallorca // UIB

Un altre factor important és que durant poc menys d'un segle hi va haver una gran relació entre les comarques nord-catalanes i les Illes Balears, perquè des de l'any 1276 fins el 1349 van constituir el Regne de Mallorca. Aquest factor fa que en el català septentrional i el balear trobin certes similituds com l'antiesdrúixolisme, el fet de d'evitar crear mots esdrúixols canviant la vocal tònica o elidint-la en certes paraules.

Entre els segles XII i XVII, la llengua catalana va viure un període d'esplendor i consolidació, seguit d'un declivi progressiu. Al segle XII, el català es va establir com a llengua d'ús en la literatura i l'administració gràcies a l'expansió territorial de la Corona d'Aragó. Durant els segles XIII i XIV, es van produir obres cabdals com les cròniques i els escrits de Ramon Llull, mentre que al XV, autors com Ausiàs March i Joanot Martorell van elevar la literatura catalana a un nivell europeu.

Tanmateix, al segle XVI, amb la unió dinàstica entre Castella i Aragó, l'ús del català va començar a recular davant el castellà, que es consolidava com a llengua de

prestigi. Al segle XVII, la llengua catalana va quedar marginada en els àmbits oficials i culturals, especialment amb la castellanització de les institucions i l'adopció del castellà per part de les classes dirigents. Aquest període va marcar l'inici d'una etapa de decadència per a la llengua catalana. De tota manera, just a l'inici d'aquesta decadència en favor del castellà; la Catalunya Nord va passar a mans del Regne de França i, per tant, la decadència va ser en favor del francès.

Des de la cessió de la Catalunya Nord a l'Estat francès l'any 1659, el català a la Catalunya Nord ha patit un retrocés en l'ús social, especialment accentuat des de la segona meitat del segle XIX.

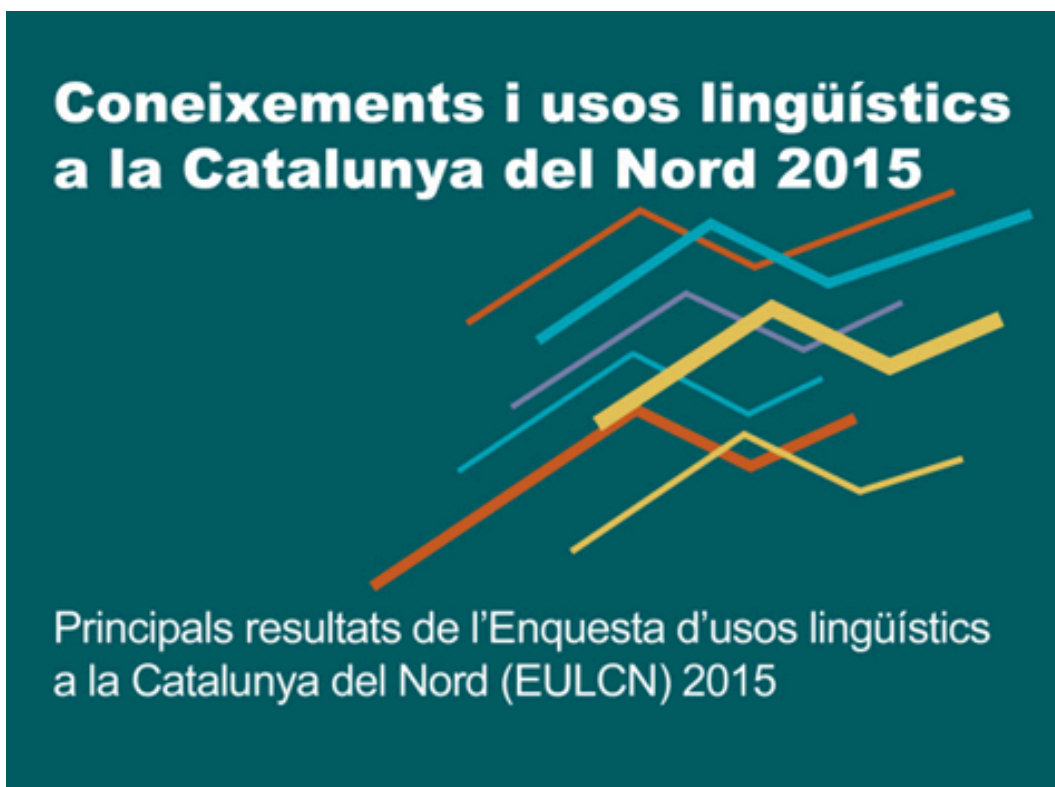
Fotografia 1: I Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906
// Antoni I. Alomar, Viquipèdia

Dins de la història de la llengua catalana en el cas de Catalunya Nord, i destacat pel filòleg Pere Mayans en l'entrevista que li vaig fer, un punt clau és el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Aquesta reunió celebrada al 1906 va ser una oportunitat per al retrobament dels catalanoparlants de diversos territoris. No obstant això, aquest retrobament no es va aconseguir, ja que cap d'aquests territoris tenia sobirania política per a unificar la llengua catalana sota un estàndard comú.

Els processos de castellanització als territoris catalans dins de l'Estat espanyol, d'italianització a l'Alguer i de francesització a la Catalunya Nord van generar distincions entre els dialectes. A més, fins i tot en el cas de Catalunya i el País Valencià es van accentuar les diferències dialectals per la constitució de diferents estàndards. Tot i la seva presència inicial en l'educació i l'administració, la llengua va ser progressivament relegada a l'àmbit familiar. La instauració de l'ensenyament en francès i les polítiques centralistes franceses van afavorir aquest procés. A partir de la segona meitat del segle XX, han sorgit iniciatives per preservar i revitalitzar el català, com les escoles La Bressola, però el ús social continua sent testimonial.

2.2.3 Situació social

La no oficialitat del català a la Catalunya Nord, ha portat a un escàs reconeixement institucional i hagi sigut rellevat a contextos familiars o de molta confiança, excepte en comunitats excloses socialment, com el poble gitano.

Il·lustració 2: Coneixements i usos lingüístics a la Catalunya del Nord 2015
// Generalitat de Catalunya

Segons les dades de *L'Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya del Nord 2015*, feta aquell any per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, el Consell Departamental dels Pirineus Orientals i l'Institut Franco-català Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà Via Domícia, el coneixement del català està en els nivells més baixos des que es recullen dades. Prop d'un 61,1% al·lega entendre'l, mentre que un 39% diu saber llegir-lo, un 35% sap parlar-lo i només un 14% sap escriure'l.

Coneixement del català (2013-2015)				
Territori	El sap parlar	L'entén	El sap llegir	El sap escriure
Catalunya	80,4	94,3	82,4	60,4
País Valencià	56,4	77,7	57,2	38,3
Illes Balears	80,5	96,8	83,5	61,9
Catalunya del Nord	35,4	61,1	39,2	14,3
Andorra	78,9	96,0	89,7	61,1
Franja de Ponent	80,2	94,1	74,7	41,2
L'Alguer	50,5	88,2	35,6	8,1

Taula 1 Percentatge coneixements llengua catalana de la població major de 15 anys.
 // Elaboració pròpia. Direcció general de política lingüística, Sistema d'indicadors lingüístics

L'ús social és menys esperançador i reporta que solament un 9,1% considera que és la seva llengua materna. Parlant només de dades, aquesta és una situació molt compromesa per la llengua catalana, que té l'índex de llengua inicial més baix del domini lingüístic. Cal saber que fa un segle el català era l'idioma principal entre la població.

Llengua materna (2013-2015)	
Territori	Percentatge
Catalunya	31,3%
País Valencià	27%
Illes Balears	37,9%
Andorra	27%
Franja de Ponent	52,2%
Catalunya del Nord	9,1%
L'Alguer	17,5%
Total	28,8%

Taula 2: Percentatge de població major de 15 que té el català com a llengua materna únicament // Elaboració pròpia. Fonts: EULP 2013, EULIB 2014, EULF 2014, EULCN 2015, EULA 2015, EULAND 2014.

Aquesta substitució lingüística té explicació en diferents factors històrics i socials. La diglòssia és el fet de considerar que hi ha una llengua millor que una altra per motius legals, socials, culturals, entre d'altres. En el cas nord-català, el francès és la llengua alta en àmbits institucionals, mentre que el català està relegat a contextos familiars o informals, disminuint la seva presència en l'educació i els mitjans de comunicació.

La patuesització, el fet de considerar que una llengua independent és un dialecte d'una altra superior, suposa llevar la identificació lingüística de la població que la pateix. L'estigmatització de la llengua és un altre factor social clau en el procés de substitució lingüística que ha ocorregut a la Catalunya Nord. L'ús del català ha estat sovint associat a un nivell educatiu inferior o a ruralitat, creant una percepció negativa entre els ciutadans.

Aquests factors, sumats a l'arribada d'immigrants de l'Estat francès, han portat al fet que causa aquestes dades absolutament dramàtiques, sent la pitjor el trencament de la transmissió generacional. Degut a totes les accions d'assimilació lingüística promogudes per l'Estat francès, moltes famílies han deixat, en els últims 80 anys, de transmetre el català als seus fills, prioritzant el francès com a llengua de futur. Quan la llengua no s'ensenya a casa i està oblidada o estigmatitzada a l'esfera acadèmica i social d'un territori, el seu coneixement per part de les noves generacions es fa gairebé impossible.

2.2.4 Fonètica

Una característica pròpia del català septentrional és la pronúncia de les vocals. En el cas de la "e", el català septentrional el sons en català central de [ɛ] i el so [e] es confonen ja que es forma una coneguda com a "e" mitjana [ɛ̞], un punt mitjà entre la "e" oberta [ɛ] i la tancada [e]. La "e" mitjana [ɛ̞] sona com les "e" de la paraula en castellà *bebé* [be̞ˈβe̞]. Aquest fenomen només succeeix en les variants del català septentrional i alguerès. En el català septentrional de transició, el so "e" abans d'una consonant palatal, la "ll" [ʎ], l'aproximant mediopalatal sonora [j] (corresponent a la lletra i quan fa diftong) o en el cas de "ny" [ɲ]; no n'evita l'obertura. És a dir, la paraula

ell es diu en català central barceloní com [éʎ], en català septentrional de transició es diu [ɛʎ]. Aquesta característica es pot trobar àmpliament en el nord del principat, a la zona de Girona.

El cas de la lletra “o” també és curiós. En el català central barceloní certs mots amb “o” oberta, per exemple nom es diu [nɔm]; mentre que en català septentrional de transició es pronuncia [ˈnom] i en català septentrional s'ona [ˈnum]. El mateix amb altres paraules com flor, roig o hora.

Com s'ha introduït abans, les paraules esdrúixoles no existeixen en rossellonès, el mateix cas que la variant balear. En aquest cas es mou la vocal tònica per tal de dir la paraula ‘música’ com si fos plana [muzíkə]. En altres ocasions s'elideixen vocals finals, com en el cas de “història” on diuen [istɔri] a diferència del català central barceloní [istoriə].

2.2.5 Morfosintaxi

Fotografia 2: Llibre de dialectologia catalana de Joan Veny // Abacus

En català septentrional, en septentrional de transició i en capcinès; certes paraules canvien el gènere respecte l'estàndard. Així, diuen *la fred* en lloc de *el fred* que s'utilitza en altres variants o també *la dolor* en lloc de *el dolor*.

L'ús de “i” per a la primera persona del present d'indicatiu, que ha arribat també a l'imperfet d'indicatiu, el condicional i altres temps verbals; és un tret dels verbs en català septentrional. D'aquesta manera en el present d'indicatiu trobem *jo canti* quan en altres variants diríem *jo canto*, *jo cante* o *jo cant*.

En l'àmbit sintàctic és important saber que es construeix la negació sense la partícula “no” (en el cas del català septentrional de transició es pot afegir aquesta partícula substitutiva al no). En lloc de “no” es fa servir

“pas”, com en el cas de *parlo pas castellà* en català septentrional o bé el *no parlo pas castellà* del català septentrional de transició. Inicialment, el català septentrional feia com el septentrional de transició, fer servir el *no* abans del verb i el *pas* després d'aquest, però el pas dels segles va portar a l'eliminació del *no*.

2.2.6 Lèxic

El lèxic nord-català, com totes les variants dialectals, té certes diferències amb el català que solem escoltar a l'àrea de Barcelona. No és especialment diferents al d'altres territoris, però la influència d'un idioma diferent al castellà i la separació política amb la resta dels Països Catalans, porta al fet que per a certes persones puguin haver-hi mots difícils d'entendre.

Els arcaïsmes, degut a la condició perifèrica del rossellonès, són molt més recurrents. Paraules que al Principat poden estar en desús tenen un ús col·loquial en aquest parlar. Un exemple seria l'ús del *quelcom* en contextos informals, a diferència de l'*alguna cosa* que trobem a l'estàndard. O bé mots propis com *pallago* per referir-se a *noi*, ja que al final cada territori té un lèxic particular que només s'usa en un determinat entorn geogràfic.

El contacte històric amb Occitània ha portat a l'ús de paraules com *belleu*, la paraula occitana per *potser*. Per últim, és important la influència de barbarismes del francès i també del castellà. Degut al contacte lingüístic amb el francès i prèviament amb el castellà, trobem paraules com *voitura* (del francès *voiture*) en lloc de *cotxe* (de l'espanyol *coche*) que es fa servir a l'Estat espanyol i Andorra, o el *màquina* (de l'italià *macchina*) que s'empra a l'Alguer. Fins i tot es diuen barbarismes amb origen de l'espanyol, els quals van ser introduïts abans de la cessió a França el 1659. Un exemple d'aquest fenomen serien *antes* en lloc d'*abans* o *borratxo* en comptes de *embriagat*.

2.2.7 Protecció legal del català

La protecció legal del català a la Catalunya Nord ha estat un procés llarg i ple d'obstacles, marcat per la política centralista de l'Estat francès i el seu compromís explícit amb la llengua francesa com a única llengua oficial. Malgrat que el català ha estat històricament la llengua pròpia d'aquest territori, el seu reconeixement i promoció en l'àmbit educatiu i institucional ha estat parcial i limitat. Diverses lleis i esmenes aprovades al llarg del segle XX i principis del XXI han intentat, amb major o menor èxit, donar un espai a les llengües dites regionals dins del marc legal francès. Aquestes iniciatives, però, sovint han estat més simbòliques que pràctiques, i han deixat la responsabilitat de la seva aplicació en mans de voluntaris i activistes locals. A continuació, s'analitzen les principals lleis i reformes que han influït en la situació del català a la Catalunya Nord, destacant tant els seus èxits com les seves limitacions en la protecció d'aquesta llengua.

La Llei Deixonne (1951) va ser la primera normativa que permetia l'ensenyament de les llengües regionals a França, incloent-hi el català. Promulgada sota la presidència de Vincent Auriol, aquesta llei va suposar un petit pas endavant per a la protecció de llengües com el bretó, el bas i el català, entre d'altres. Es va permetre ensenyar-les com a assignatures optatives a les escoles públiques, però no es va establir cap obligatorietat ni mesures concretes per al seu foment actiu. A la Catalunya Nord, l'impacte de la Llei Deixonne va ser poc rellevant, ja que depenia de la voluntat i la iniciativa dels mestres, molts dels quals no tenien formació específica en llengües regionals. A més, la llei no proporcionava recursos adequats per assegurar la seva aplicació generalitzada. El català només podia ser ensenyat com una activitat extraescolar, sense formar part del currículum troncal i, per tant, sense influència significativa en la vida escolar diària. Això va relegar el català a un paper secundari en el sistema educatiu francès, fet que va limitar enormement la seva transmissió a les noves generacions.

La Llei Malraux (1962), impulsada per André Malraux, ministre de Cultura del govern de Charles de Gaulle, tenia com a objectiu central la preservació del patrimoni cultural francès. Tot i que la llei no abordava de manera directa l'ensenyament de les llengües

regionals, va contribuir indirectament a augmentar-ne la visibilitat i el reconeixement. Dins del marc d'aquesta llei, les llengües com el català van començar a tenir més presència en l'àmbit cultural, en festivals i esdeveniments públics, tot i que encara no es van prendre mesures concretes per assegurar-ne l'ensenyament formal. La legislació estava més enfocada a la protecció del patrimoni arquitectònic i artístic, però el seu impacte en el foment de les cultures regionals va ser apreciable. A la Catalunya Nord, aquest reconeixement va donar lloc a una major presència del català en l'àmbit cultural, tot i que encara es mantenia en un segon pla respecte a la cultura predominantment francesa. La llei Malraux va ajudar a fomentar la consciència sobre la importància de protegir el patrimoni lingüístic, un primer pas cap a un reconeixement més formal.

Fotografia 3: Placa de les oficines de la Delegació General per a la llengua francesa i les llengües de França de París. // Wikipèdia

La creació l'any 2001 de la Delegació general de la llengua francesa i de les llengües de França, (en francès DGLFLF), va ser un pas més en l'evolució de la política lingüística francesa. Aquesta institució, creada inicialment per promoure l'ús de la llengua francesa, va ampliar el seu mandat per incloure també les llengües anomenades com a regionals a tot el territori sota l'administració i control de l'estat francès.

Aquest és també el català, amb l'objectiu de donar suport a la seva protecció i promoció. Tot i que la creació de la DGLFLF representava una nova etapa en el reconeixement oficial de la diversitat lingüística de França, en la pràctica el seu impacte va ser limitat. A la Catalunya Nord, la influència de la DGLFLF es va traduir en poques accions concretes per assegurar el futur del català, i l'ensenyament de la llengua seguia sent escàs. La delegació no disposava de prou recursos ni de la voluntat política necessària per canviar la situació de les llengües regionals en un context en què el francès seguia sent l'única llengua amb reconeixement legal ple.

La Revisió Constitucional del 23 de juliol de 2008 va marcar un altre punt d'inflexió en el debat sobre les llengües regionals a França. Aquesta reforma constitucional va introduir una esmena que reconeixia oficialment les llengües regionals com a part del patrimoni de França. L'article 75-1 de la Constitució afirmava explícitament que *les langues régionales appartiennent au patrimoine de la France*, un gest simbòlicament important. No obstant això, aquest reconeixement no va anar acompanyat de cap mesura pràctica per protegir o fomentar l'ús d'aquestes llengües en l'educació o en la vida pública. A la Catalunya Nord, molts activistes i docents van veure la reforma com una oportunitat desaproveitada per avançar en l'ensenyament del català. El reconeixement com a patrimoni no comportava obligacions per a l'Estat de garantir-ne l'ús o la transmissió, de manera que la situació de la llengua a les escoles i institucions públiques va romandre essencialment inalterada.

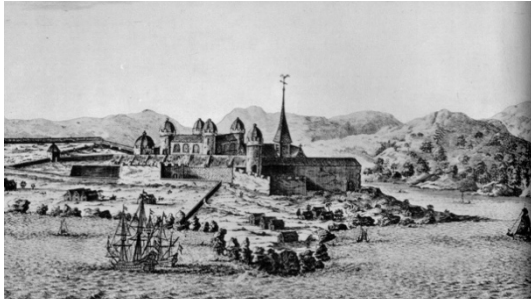
2.3 ECONOMIA

Per entendre la substitució lingüística a la Catalunya Nord ens cal entendre la influència del desenvolupament històric de l'economia en aquest procés. L'estructura econòmica és un fet determinant per entendre les dinàmiques socials i lingüístiques de qualsevol indret. L'economia, en vincular-se amb la mobilitat social i el treball, sovint imposa una jerarquia lingüística on les llengües dominants, com el francès, esdevenen necessàries per accedir a millors oportunitats laborals. Aquest fenomen, amplificat per processos de desindustrialització, migracions i urbanització desbocats, tendeix a desplaçar el català com a llengua d'ús social, especialment en àmbits formals i de prestigi. Així, el sistema econòmic, en configurar relacions de poder i distribució de recursos, juga un paper crucial en la minva del català a favor del francès, consolidant una hegemonia lingüística. Aquest procés també reflecteix una adaptació a mercats més amplis i a polítiques estatals centralistes, perpetuant desigualtats i influències externes en les pràctiques lingüístiques locals.

2.3.1 De l'antiguitat al Tractat dels Pirineus

Històricament, l'agricultura ha estat el motor principal de l'economia de la Catalunya Nord. Gràcies al clima mediterrani, temperat i favorable, el territori ha excel·lit en la producció de fruites, hortalisses, vi i oli d'oliva, sectors que han perdurat fins als nostres dies. Aquesta base agrícola no només assegurava la subsistència local, sinó que també fomentava una economia orientada al comerç, especialment pel transport de vi i altres productes cap a mercats més llunyans. No obstant això, la burgesia local, tot i ser activa en activitats comercials, no va arribar a tenir la influència que sí es va observar al Principat de Catalunya o en altres regions del Regne de França.

Durant l'edat mitjana, l'estructura econòmica es va diversificar gràcies a l'aparició de factories, petits centres de producció artesanal i manufacturera que es van convertir en els pilars econòmics d'aquestes comarques. Aquestes factories es regien per un sistema gremial, on artesans especialitzats col·laboraven i competien segons els seus oficis. Perpinyà es va consolidar com un centre comercial de primer ordre, aprofitant la seva posició estratègica entre la Mediterrània i els Pirineus, i es va especialitzar en

Il·lustració 3: Gravat d'una factoria medieval
// Wikipedia

la producció de teixits de llana i lli. Aquests teixits, coneguts per la seva qualitat, eren molt valorats tant al mercat local com en les rutes comercials internacionals que connectaven amb altres punts d'Europa i la Mediterrània.

El Vallespir, en particular, va destacar per la seva intensa activitat industrial. Les ferreries de la zona, alimentades per l'abundància de recursos forestals i hídrics, van desenvolupar una primitiva però significativa indústria siderúrgica. Aquestes ferreries produïen eines agrícoles, armes i altres productes metàl·lics essencials per a la vida quotidiana, sent una peça clau per al desenvolupament de la societat medieval de la Catalunya Nord. Altres localitats com Tuïr i Elna van destacar en la producció de ceràmica i terrissa, amb artesans altament qualificats que subministraven tant al mercat local com a regions més allunyades.

Aquesta combinació d'agricultura, indústria artesanal i explotació de recursos naturals va permetre a la Catalunya Nord desenvolupar una economia complexa i interconnectada, adaptada a les necessitats del període medieval, tot i que sempre subordinada a les dinàmiques polítiques i econòmiques més àmplies del seu entorn.

2.3.2 Del Tractat dels Pirineus a la Revolució Industrial

Amb la signatura del Tractat dels Pirineus l'any 1659, la Catalunya Nord va quedar incorporada a l'administració francesa, un canvi que va tenir conseqüències devastadores per a l'economia local. La nova frontera, o la ratlla de manera col·loquial, va trencar les relacions comercials històriques amb el Principat, que havien estat el motor de l'economia nord-catalana durant segles. Aquest tall no només va afectar el comerç directe, sinó que també va debilitar el teixit productiu local, que depenia en gran mesura de les connexions amb Catalunya sud i altres zones de parla catalana.

Abans del Tractat dels Pirineus, la sal que consumien els nord-catalans provenia principalment de les grans salines del Principat, com les de Súria i Cardona, que tenien una llarga tradició en la producció d'aquest producte essencial. Aquestes zones proporcionaven sal de gran qualitat i a preus accessibles, gràcies a la proximitat geogràfica i les xarxes comercials ben establertes. Després de la incorporació de la Catalunya Nord a França, aquestes fonts tradicionals van quedar fora de l'abast, ja que els camperols i comerciants nord-catalans van ser obligats per la política fiscal francesa a adquirir la sal de salines situades dins del territori francès. Aquest canvi va provocar un encariment considerable del producte, ja que els nous punts de subministrament estaven més allunyats i el govern francès aplicava la gabella, un impost molt elevat sobre la sal.

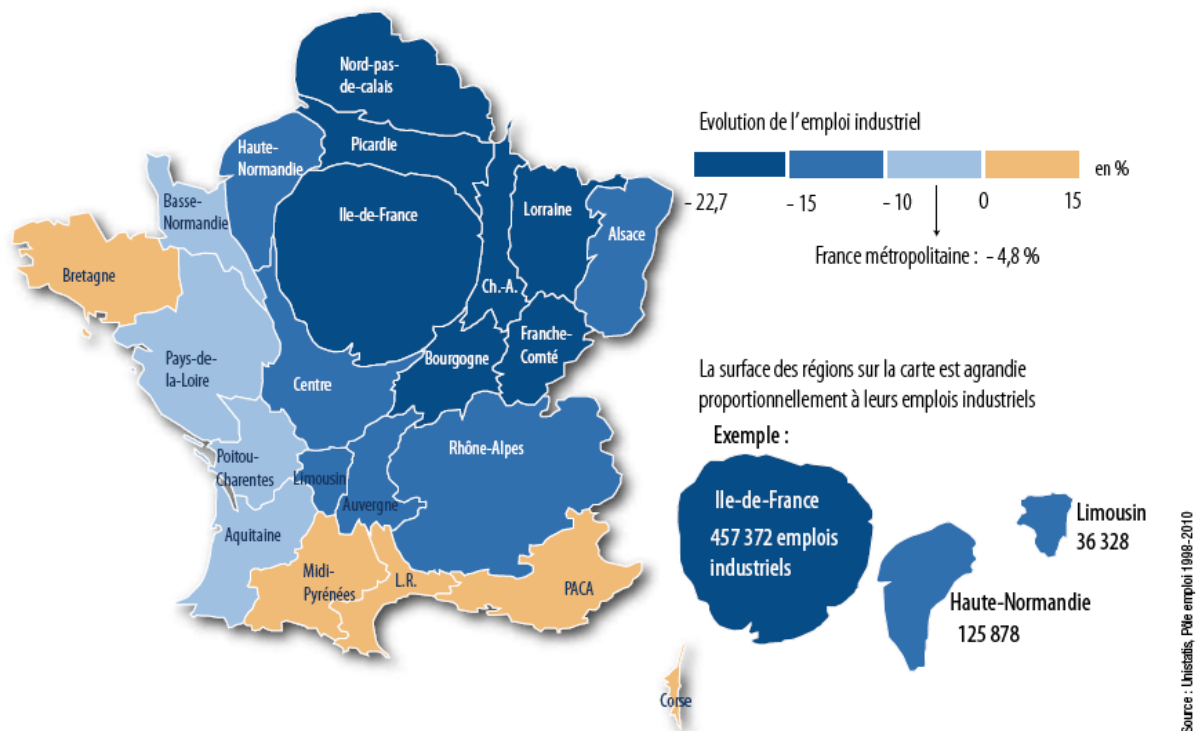
De manera similar, altres sectors van patir un fort retrocés. La producció tèxtil, que havia estat un dels pilars de l'economia medieval de ciutats com Perpinyà, va començar a veure's desplaçada per la competència externa. Les grans fàbriques franceses del nord, més modernes i amb accés a mercats internacionals, van marginar els tallers locals, que no tenien ni la tecnologia ni els recursos necessaris per competir. Aquest procés de marginació no es va limitar al comerç, sinó que va tenir un impacte profund en el teixit productiu local. A mesura que les factories i tallers perdien importància, la Catalunya Nord va experimentar una desindustrialització progressiva, que va acabar amb moltes de les activitats econòmiques tradicionals. La pèrdua d'aquestes indústries va significar també la desaparició d'una classe d'artesans i comerciants locals que havien exercit de motor econòmic i cultural.

La destrucció del teixit productiu va tenir implicacions més enllà de l'economia. Amb la desaparició de les factories i la dependència creixent dels productes manufacturats d'altres regions franceses, la burgesia local —ja feble en comparació amb altres territoris— va perdre completament la seva capacitat de lideratge. Aquesta classe burgesa, que en altres llocs actuava com a motor de desenvolupament econòmic i cultural, no va poder mantenir-se com a defensora dels interessos locals.

En conseqüència, la Catalunya Nord es va trobar mancada d'una elit pròpia que pogués sostenir un projecte cultural i polític basat en la identitat catalana. Això va debilitar el sentiment nacional del territori, ja que les estructures que tradicionalment havien connectat la Catalunya Nord amb el Principat es van veure escapçades. El resultat final d'aquests processos va ser la subordinació a les dinàmiques econòmiques i polítiques de França. La Catalunya Nord va esdevenir una zona perifèrica, dependent de l'Estat francès per a la seva subsistència econòmica, però sense recursos per influir en les decisions que l'afectaven. La desconexió amb els seus orígens catalans i la pèrdua d'un model econòmic propi van marcar l'inici del declivi cultural i econòmic que encara succeeix avui en dia d'una manera més contemporània.

2.3.3 La Revolució Industrial

Amb l'arribada de la Revolució Industrial al segle XIX, la situació es va agreujar encara més. La Catalunya Nord no va ser capaç d'industrialitzar-se al mateix ritme que altres regions de França, principalment degut a la manca d'inversions i a unes infraestructures insuficients.

Mapa 10: Percentatge de feines industrials a les diferents regions franceses entre 1998 i 2010 // Alternatives Econòmiques

A diferència d'altres regions de França, que van rebre suport per incorporar tecnologia moderna, les fàbriques de la Catalunya Nord van quedar enrere tecnològicament. Aquesta manca de modernització va dificultar la seva capacitat per competir en un mercat cada cop més dominat per la producció en massa.

A més, les polítiques econòmiques centralitzades del govern francès prioritzaven el desenvolupament de regions industrials com Normandia o *Elsass* (Alsàcia en alsacià), relegant la Catalunya Nord a una posició perifèrica.

La construcció del ferrocarril, un element clau de la industrialització, va arribar tard i es va desenvolupar de manera insuficient, amb poques línies i una connectivitat deficient amb els grans centres industrials francesos. Això va dificultar tant l'exportació de productes com la importació de matèries primeres, reduint encara la competitivitat dins de França. El primer ferrocarril de l'Europa continental es va posar en funcionament a França l'any 1827 entre Sant Estève (en occità, conegut també en francès com Saint-Étienne) i Andrézieux, dues viles separades per uns 20 quilòmetres ubicades a prop de Lió, per al transport de l'hulla. Això contrasta amb la tardana arribada del ferrocarril a Perpinyà l'any 1858 la qual va ser més fins i tot més lenta que a Espanya, que tenia una capacitat econòmica molt més limitada que l'Estat francès. Això va dificultar tant l'exportació de productes com la importació de matèries primeres, reduint la ja baixa competitivitat industrial dins de França.

Fotografia 4: Imatge històrica de l'estació de Perpinyà // Association Perpignan la Gare

La industrialització va ser menys pronunciada que en altres regions de França i Catalunya Sud, limitant-se principalment a petites indústries artesanals; fet que troba la seva raó en la baixa competitivitat d'aquest territori envers les avançades indústries del nord de França. Els aliments eren el principal producte d'exportació, mentre que les manufactures industrials eren el que es portava del nord de França. Aquesta relació d'interdependència va facilitar la unió cultural i política, perquè París ja no era una metròpoli llunyana, sinó que era el principal comprador dels pagesos nord-catalans.

Un sector industrial que es va modernitzar parcialment va ser el del ferro i l'acer. Al Vallespir i al Conflent, les ferreries tradicionals es van transformar en petites plantes de producció moderna, especialment a llocs com Arles i Sant Llorenç de Cerdans, que subministraven eines agrícoles i materials per al mercat local. Malgrat tot, aquestes iniciatives també van quedar limitades per la competència de les grans plantes siderúrgiques del nord i l'est de França.

La indústria siderúrgica al Vallespir i al Conflent, especialment en llocs com Arles i Sant Llorenç de Cerdans, va destacar pel manteniment de ferreries tradicionals que es van transformar en petites plantes de producció moderna. Aquest sector proveïa eines agrícoles i materials per al mercat local, contribuint a una economia més desenvolupada en aquestes zones en comparació amb altres indrets de la Catalunya Nord. Aquest desenvolupament econòmic va promoure en petita mesura l'existència d'elits locals que mantenien una relació estreta amb el territori i els seus trets identitaris, incloent la llengua catalana, que es mantenia com a eina principal de comunicació en l'àmbit agrari i laboral. Així, malgrat l'impacte de les polítiques centralistes i la modernització parcial de la siderúrgia, aquestes elits locals van ajudar a preservar l'ús del català en el dia a dia, reafirmant el vincle cultural amb el territori.

Una indústria que va tenir certa força durant el segle XIX i principis del XX va ser l'empresa JOB, fundada per Jean Bardou el 1849 a Perpinyà. Especialitzada en la fabricació de paper de fumar, JOB va esdevenir un motor de l'economia local, oferint ocupació i dinamitzant l'activitat industrial en una regió majoritàriament rural.

L'empresa va gaudir d'una gran expansió durant les dècades següents, sota la direcció de Pierre Bardou, fill del fundador. Amb el temps, JOB va adquirir altres empreses, com OCB, i es va consolidar com una marca de referència en el sector del paper de fumar.

La producció agroalimentària i vinícola, present principalment a les Alberes, va tenir un paper central en el desenvolupament econòmic local. La producció del camp es va complementar amb l'establiment de fàbriques d'embotellament i comercialització de vi, consolidant un model capaç de mantenir el dinamisme econòmic. En aquest context, el vi de les Alberes es va convertir en un dels productes més coneguts i valorats. Aquest fet va jugar un paper important en la preservació de la llengua catalana com a eina principal de comunicació en l'àmbit agrari, a més de l'establiment d'una economia local. Tot i la connexió progressiva amb mercats exteriors, el català va continuar sent la llengua predominant en la interacció laboral, ajudant a mantenir la identitat del territori. En l'actualitat, la producció vinícola segueix sent un punt important en l'agricultura local, sent el vi de les Alberes el més conegut.

La família Pams va tenir una gran influència a la Catalunya Nord, especialment durant el segle XIX i principis del XX, tant en l'àmbit cultural com econòmic. Originaris del Rosselló, van destacar per les seves activitats empresarials, agrícoles i el seu compromís amb la identitat catalana. Un dels membres més coneguts va ser l'editor i empresari Jean-Baptiste Pams, que va desenvolupar una trajectòria significativa en el món editorial. Va publicar obres que destacaven la riquesa cultural de la regió, contribuint a preservar i promoure el català en un període de forta influència francesa.

La seva activitat econòmica estava lligada al desenvolupament agrícola i industrial. Es van involucrar en iniciatives modernes per transformar l'agricultura del Rosselló, que històricament es basava en vinyes, cereals i oliveres. També van impulsar la millora de les infraestructures locals, facilitant el transport i la distribució dels productes agrícoles.

De tota manera, la situació va ser majoritàriament negativa. La indústria tèxtil va ser una de les indústries més importants en aquesta època, tot i que era una activitat econòmica minoritària. Ciutats com Perpinyà i Prada van ser escenari de la creació de fàbriques dedicades a la producció de teixits de llana i cotó, aprofitant la tradició tèxtil.

Malgrat aquests esforços, les fàbriques no van poder competir amb els grans centres industrials francesos més ben connectats. En el cas d'aquestes indústries, que durant el segle XIX havien estat un referent en la producció de mantes i teixits, van acabar tancant al llarg del segle XX, incapaços de mantenir-se davant la competència i la manca d'inversions. Aquest tancament va tenir un fort impacte econòmic i social, ja que va provocar una emigració significativa de treballadors cap a altres zones més industrialitzades, i de parla exclusivament francesa.

Fotografia 5: Indústria nord-catalana de finals del segle XIX // César Barba

A finals del segle XIX, la indústria de la Catalunya Nord es caracteritzava per la seva limitada diversificació i una forta dependència de sectors tradicionals com l'agricultura, especialment la viticultura. Tot i algunes iniciatives industrials, la regió no va experimentar una industrialització significativa, mantenint una economia predominantment rural i orientada al mercat francès.

2.3.4 Del final de la Segona Guerra Mundial a l'actualitat

Des del final de la Segona Guerra Mundial l'economia nord-catalana es va especialitzar en el seu sector econòmic principal, els serveis i el turisme. El seu territori i clima mediterrani, dels més calorosos dins França, ha convertit Catalunya Nord en una destinació popular. Les ciutats costaneres com Canet de Rosselló o Argelers atrauen nombrosos visitants cada any. A més, la presència dels Pirineus i les seves estacions d'esquí com Portè Pimorent, Font Romeu o Els Angles ofereixen oportunitats per a activitats a l'aire lliure com l'esquí a l'hivern i el senderisme a l'estiu.

El poder de les elits nord-catalanes, com la família Pams i la indústria representada per JOB, va declinar per diversos factors. El 1986, JOB va ser adquirida pel grup Bolloré, que posteriorment en va vendre una part a l'empresa holandesa KNP. El 1996, la

Fotografia 6: Construcció de l'empresa JOB a Tolosa de Llenguadoc // Alexandre Delbos, Wikipédia

fàbrica de JOB a Tolosa va ser venuda al fabricant de paper alemany Scheufelen. Finalment, el 2005, JOB va ser adquirida pel nord-americà Don Levin, qui va transferir els drets de la marca als Estats Units, provocant el tancament definitiu de les operacions a la Catalunya Nord. Aquest procés va deixar un buit econòmic important a Perpinyà, exemplificant el declivi industrial de la regió al segle XX.

A més del seu paper econòmic, la família va ser mecenes d'artistes i escriptors catalans. Aquesta implicació en el món cultural i social mostra el seu compromís amb la preservació de la identitat catalana, en un context en què la francesització era predominant. La família Pams simbolitza una classe burgesa que buscava mantenir un equilibri entre el progrés econòmic i la defensa de les arrels culturals.

El declivi de la família Pams s'explica per diverses raons. D'una banda, les transformacions econòmiques del segle XX, com la competència en el mercat del vi i la industrialització desigual a França, van reduir el pes econòmic de les seves empreses. D'altra banda, les dinàmiques polítiques i administratives franceses, que van centralitzar el poder a París, van debilitar el paper de les elits locals com els Pams en la presa de decisions. El declivi econòmic es va veure agreujat per la pèrdua d'influència política i pel desinterès progressiu de les noves generacions de la família en la gestió dels negocis familiars.

El procés de francesització de la Catalunya Nord va tenir un paper clau en aquest declivi. Amb la integració del territori al model centralista francès, moltes famílies locals van perdre importància en favor de noves figures arribades de fora de la regió. Això va trencar les dinàmiques locals de poder que havien caracteritzat la Catalunya Nord des de l'època moderna fins al segle XIX. Així, la família Pams va acabar dissolent-se com a força econòmica i política, formant part del fenomen general de declivi de les elits locals al territori nord-català.

Aquests exemples il·lustren com les elits locals van perdre influència davant el centralisme estatal i la globalització econòmica. La desconexió entre les aspiracions locals i les polítiques estatals va erosionar el desenvolupament regional, transformant la Catalunya Nord en una regió perifèrica amb poc pes polític i econòmic dins de França. La competència externa va tenir un paper clau en el declivi de les fàbriques locals. Sense cap tipus de protecció o suport estatal, aquestes indústries es van veure desbordades per la producció de grans empreses franceses i internacionals, que oferien productes a preus més competitius. Això va provocar el tancament progressiu

de moltes fàbriques, especialment en sectors com el tèxtil, que no podien fer front a les grans plantes de producció en massa del nord del França.

La *Mission Racine*, oficialment coneguda com la *Mission interministérielle pour l'aménagement touristique du littoral du Languedoc-Roussillon* (en català: missió interministerial de desenvolupament turístic del litoral del Llenguadoc-Rosselló), es va impulsar el 1963 en el marc d'una estratègia estatal liderada pel govern del president francès Charles de Gaulle. Va ser batejat de manera informal com a *Mission Racine*, en al·lusió a Pierre Racine, el funcionari encarregat de liderar la seva implementació. Va rebre aquest nom com una metàfora del seu propòsit: arrelar un nou model econòmic al litoral mediterrani. Aquest projecte tenia com a objectiu transformar el litoral mediterrani francès en un referent turístic internacional, amb una estructura que replicava el model centralitzat de desenvolupament que caracteritzava l'època.

Fotografia 7: Visió aèria de la costa de Sant Cebrià Platja // Google Aeroview

Aquest projecte es va desenvolupar en un context en què França buscava enfortir el seu nacionalisme mitjançant grans projectes que consolidessin una identitat nacional homogènia. La intenció era convertir zones perifèriques i amb forta identitat cultural pròpia, com la Catalunya Nord o la regió occitana, en espais integrats al mercat turístic francès i alhora diluir les seves diferències culturals. Aquest model s'emmarcava dins del centralisme estatal, que buscava reforçar l'autoritat de París i la uniformització lingüística i administrativa del territori. La *Mission Racine* també tenia un rerefons polític vinculat al control de les zones del sud, tradicionalment més vulnerables a moviments regionalistes o reivindicacions identitàries. Charles de Gaulle veia en aquests projectes l'oportunitat d'integrar més fermament aquestes àrees dins del marc nacional francès.

Una peça clau en l'expansió d'aquest model va ser la presència dels *pièds-noirs* (en català: peus negres), colons francesos d'Algèria que van emigrar massivament a França, i especialment a zones com la Catalunya Nord, després de la independència algeriana el 1962. Aquest grup i els seus descendents es caracteritzen encara a l'actualitat per un fort ultranacionalisme francès i un profund suport al centralisme, ja que associaven la força de França amb la unitat territorial i la integració cultural.

Els *pièds-noirs*, provinents majoritàriament d'un context colonial, incloïen individus amb una barreja de classes socials. Alguns posseïen un considerable poder econòmic, mentre que altres es van traslladar buscant noves oportunitats en una metròpoli que desconeixien. Molts d'ells van veure en el litoral nord-català un espai amb grans oportunitats d'inversió gràcies a les polítiques d'urbanització i a la revalorització del territori derivada del turisme de masses. Van participar activament en la compra i desenvolupament de terrenys per construir infraestructures turístiques, convertint-se en actors rellevants del creixement econòmic de la zona.

La seva arribada va coincidir amb un gran *boom* urbanístic, marcat per l'especulació turística i la construcció de grans infraestructures com ports esportius i complexos hotelers. Això va provocar una transformació profunda del litoral, que va passar de ser un espai agrícola i pesquer a un epicentre del turisme de temporada.

L'impacte de la *Mission Racine* es va materialitzar amb la creació de grans centres turístics com Sant Cebrià de la Platja, Argelers o El Barcarès, que van patir una gran transformació urbanística. Això va provocar la desaparició de zones agrícoles i pesqueres tradicionals i la substitució del teixit econòmic local per un basat exclusivament en el turisme de masses. Aquest nou model econòmic es basa en llocs de treball poc qualificats i mal remunerats en el sector serveis, amb una alta temporalitat i escassa protecció laboral. A més, la major part dels beneficis generats pel turisme es van concentrar en mans d'empreses externes, creant desigualtats socials i alienant les comunitats locals de la gestió i aprofitament dels seus propis recursos.

El model de desenvolupament impulsat per la *Mission Racine* no només va desplaçar les activitats tradicionals, sinó que també va contribuir a la consolidació d'un sistema econòmic vulnerable. La dependència del turisme com a principal motor econòmic va dificultar la diversificació productiva i va donar lloc a una precarietat que encara afecta la Catalunya Nord avui dia. Les conseqüències es fan evidents en les altes taxes d'atur del territori. Segons dades recents la Catalunya Nord té una de les taxes d'atur més altes de França. Aquest atur estructural no només reflecteix la dependència del turisme de masses, sinó també la manca d'inversió en sectors més sostenibles i qualificats. L'impacte sobre les famílies és especialment sever en zones rurals i urbanitzades, on el mercat laboral es concentra en llocs temporals o precaris.

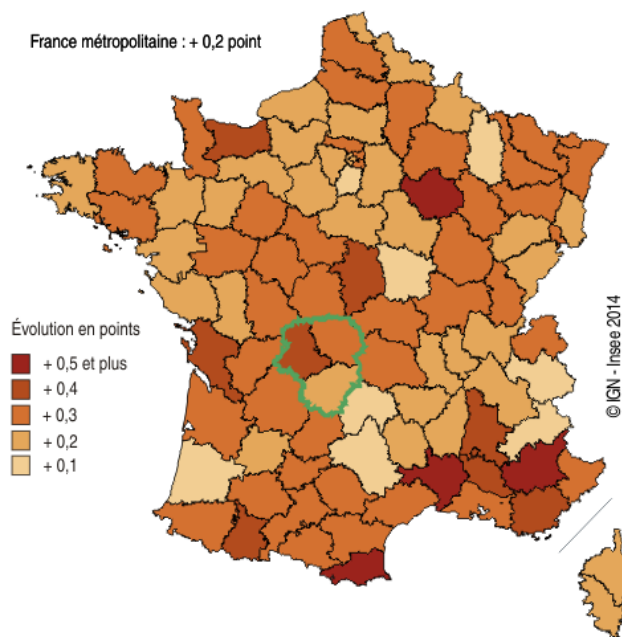
La manca d'oportunitats laborals ha contribuït al creixement de l'extrema dreta en la zona, amb un discurs que atribueix la precarietat econòmica a la immigració i als suposats desequilibris en les polítiques estatals. Aquest fenomen ha fet que part del vot local es decanti per partits com el *Rassemblement National* (Reagrupament Nacional); que tenen un fort arrelament a zones amb altes taxes d'atur, *retraités* i monocultiu turístic.

Un altre fenomen destacable derivat d'aquest model econòmic és l'arribada massiva de *retraités*, jubilats francesos que busquen establir-se a la Catalunya Nord atrets pel clima, els preus de l'habitatge més baixos i la qualitat de vida. Aquest grup prové majoritàriament d'àrees urbanes de França com París, Lió i Marsella, on el cost de vida és significativament més alt degut a la seva major competitivitat econòmica i activitats industrials més desenvolupades. Tot i que aquest col·lectiu genera una certa activitat de consum, la seva presència ha accentuat les desigualtats socials.

L'alt percentatge de població jubilada, que arriba a ser de més del 30% en alguns municipis, crea també desequilibris en la distribució dels recursos públics, amb una major pressió sobre els serveis sanitaris i socials. Aquesta dinàmica reforça l'atractiu per als jubilats, però alhora empitjora les condicions per a les generacions més joves, que sovint opten per emigrar a altres zones amb millors perspectives laborals.

L'economia de la Catalunya Nord continua estant profundament marcada per la dependència del turisme. El model basat en el turisme de masses, impulsat durant els anys 60 per la *Mission Racine*, ha evolucionat en diverses direccions, però els seus impactes estructurals persisteixen. Aquesta dependència fa que l'economia sigui altament vulnerable a les fluctuacions estacionals i a factors externs. La pandèmia de la COVID-19, per exemple, va colpejar durament el sector turístic, deixant moltes famílies sense ingressos estables. Aquesta fragilitat posa de manifest la manca d'un model econòmic diversificat que pugui resistir les crisis globals.

Una de les grans problemàtiques actuals és la desigualtat territorial dins del departament dels Pirineus Orientals. Les zones urbanes com Perpinyà concentren gran part de la població i de l'activitat econòmica, mentre que les zones rurals pateixen una despoblació progressiva. Aquest fenomen afecta la sostenibilitat de sectors tradicionals com l'agricultura i la ramaderia, que són cada vegada menys viables. La manca de polítiques estatals dirigides a equilibrar el desenvolupament territorial agreuja aquesta situació i perpetua el desavantatge econòmic i social de la Catalunya Nord dins de l'estat francès.

Mapa 11: Atur a França l'any 2014 per departaments // INSEE

Aquesta desigualtat territorial es reflecteix també en l'accés a oportunitats laborals. L'elevada taxa d'atur, que històricament ha estat una de les més altes de França, continua sent un problema crònic. Els llocs de treball disponibles es concentren en el sector serveis, sovint en feines poc qualificades i mal remunerades. Això limita les opcions de creixement professional per a la població local, especialment per als joves, que sovint emigren a altres regions en busca de millors perspectives.

Tot i això, s'han desenvolupat nous segments dins de l'economia turística, com el turisme d'hivern, que ha guanyat popularitat especialment entre els sud-catalans. Les estacions d'esquí com Els Angles, Portè o Font Romeu, atrauen visitants que sovint prefereixen comunicar-se en català, valorant la proximitat cultural amb el territori. Aquest fet ha donat lloc a un nou reconeixement del català com a valor afegit en el sector serveis, especialment en àrees frontereres i zones de muntanya. El creixement del turisme d'hivern ha afavorit que alguns serveis s'adaptin a les preferències dels visitants sud-catalans. Tot i que aquest fenomen és limitat a zones concretes, ha contribuït a fer visible el català com una eina útil i no només com un element simbòlic o folklòric. A més, iniciatives locals han impulsat projectes educatius i culturals per fomentar l'ús del català, tot i que aquests esforços sovint es veuen limitats per la manca de suport estatal. Malgrat tot, aquesta dinàmica no és suficient per revertir el declivi lingüístic global.

D'altra banda, la presència del català continua sent marginal en àmbits oficials i administratius. El centralisme francès segueix imposant el francès com a llengua

vehicular en tots els serveis públics, reforçant una situació de subordinació lingüística que afebleix el paper del català en la vida quotidiana. Aquesta dinàmica ha perpetuat una pèrdua gradual de la llengua, especialment entre les generacions més joves.

La falta de polítiques estatals que promoguin un desenvolupament territorial equitatiu ha contribuït a aquesta situació, mantenint la Catalunya Nord en una posició de desavantatge econòmic i social dins del seu context. La manca d'autogovern porta a una pitjor gestió econòmica i fa que en certa manera es tracti aquest territori, dit de manera informal, si m'ho permeteu, com un *resort turístic*. Hi ha qui sosté que mantenir la Catalunya del Nord com un departament poc desenvolupat econòmicament és una mesura que evita el sorgiment d'un moviment nacionalista. La solució a aquesta dinàmica és difícil, però no impossible. Algunes iniciatives locals busquen potenciar sectors alternatius com les energies renovables o l'agricultura ecològica, aprofitant els recursos naturals del territori. Tanmateix, perquè aquestes iniciatives siguin sostenibles, es requereix una implicació més gran de les administracions públiques en forma de polítiques de desenvolupament equitatiu.

2.4 DEMOGRAFIA

La demografia de la Catalunya del Nord és un reflex de la seva història i de la seva situació geogràfica única. Situada al sud de l'estat francès, aquest territori ha experimentat diverses onades de població que han contribuït a la seva composició demogràfica actual.

Inicialment, aquesta zona estava poblada per pobles ibers i celtes, que van ser assimilats per la romanització a partir del segle II aC. La ciutat de Ruscino (prop de l'actual Perpinyà) es va convertir en un centre important dins la Gàl·lia Narbonesa. Amb la caiguda de l'Imperi Romà al segle V, la zona va patir una forta davallada demogràfica, però va començar a repoblar-se amb l'arribada dels visigots.

Amb l'expansió islàmica al segle VIII, el territori es va veure afectat per les incursions musulmanes fins que Carlemany va establir la Marca Hispànica al sud dels Pirineus al segle IX. Aquesta frontera militar, formada per comtats autònoms sota control franc, incloïa gran part de la Catalunya Vella, inclosa la Catalunya Nord. La Marca Hispànica va ser essencial per a la repoblació i consolidació de la identitat catalana. Aquests territoris, que incloïen la Catalunya Nord, van ser el bressol del Casal de Barcelona i del català com a llengua. Des de les primeres formes del llatí vulgar, aquesta regió va ser clau per a l'evolució de la llengua catalana, que es consolidaria com a idioma propi durant els segles posteriors.

A mesura que els cristians avançaven cap al sud durant els segles IX i X, la llengua catalana es va estendre gràcies a aquestes migracions. Els colons, provinents sovint de la Catalunya Nord, van portar-hi les seves tradicions i formes dialectals, contribuint a la unitat lingüística dels territoris. És en aquesta regió on es troben les primeres mostres escrites en català, com els textos jurídics i religiosos del segle XI.

Durant l'Alta Edat Mitjana, la Catalunya Nord va mantenir forts vincles amb el Llenguadoc, especialment per l'ús de l'occità com a llengua cultural i comercial. Aquesta relació es va intensificar amb la presència de càtars, una comunitat cristiana dissident coneguda per la seva austeritat i oposició al luxe de l'Església catòlica, van

establir-se en diverses zones del Llenguadoc i la Catalunya Nord. Aquest moviment va ser perseguit durament pel Papa Innocenci III, que va promoure la Croada albigesa al segle XIII per erradicar-lo. La Batalla de Muret (1213), on va morir el rei Pere el Catòlic, defensor dels càtars, va marcar un punt d'inflexió. La derrota catalana va limitar la influència de la Corona d'Aragó al nord dels Pirineus i va reforçar la dominació francesa sobre aquestes terres. La influència occitana a la Catalunya Nord va deixar una empremta lingüística important en forma d'occitanismes, especialment en el lèxic i la fonètica del català nord-occidental. A més, les migracions occitanes durant els segles XII i XIII, sovint motivades per la persecució religiosa, van enriquir la cultura i el vocabulari d'aquesta variant dialectal del català.

Al segle XIV, la Pesta Negra (1347-1351) va tenir un fort impacte en la població, amb una davallada dràstica que va desestabilitzar l'economia i va alterar l'organització social. La recuperació demogràfica va ser lenta i es va veure afectada per altres crisis sanitàries i conflictes com la Guerra dels Cent Anys, que va sacsejar les regions pròximes.

Durant el segle XV, la població va començar a estabilitzar-se gràcies a l'activitat agrícola i comercial, afavorida per la situació estratègica de la Catalunya Nord com a punt de connexió entre els regnes ibèrics i França. No obstant això, el segle XVI va portar nous reptes. Les guerres religioses franceses i les tensions entre la Monarquia Hispànica i França van causar estralls en la regió, que sovint es va convertir en un camp de batalla. Aquestes lluites van comportar destrucció i moviments migratoris, amb desplaçaments forçats de població.

Finalment, amb el Tractat dels Pirineus de 1659, la Catalunya Nord va ser cedida a França. Això va comportar un canvi demogràfic i cultural profund, amb la imposició progressiva del francès com a llengua oficial i una francesització que va afectar la identitat catalana de la regió. Malgrat tot, la llengua i les tradicions catalanes, arrelades en aquest bressol inicial, van resistir, deixant un llegat que perdura encara avui.

Des de la seva annexió a França pel Tractat dels Pirineus el 1659, la Catalunya Nord ha vist canvis significatius en la seva població, tant per motius polítics com econòmics. La Catalunya Nord sempre ha estat una zona de pas i d'acollida. Durant el segle XVII, després del Tractat dels Pirineus, molts habitants de la Catalunya del Nord van emigrar cap al sud per fugir de la dominació francesa, mentre que altres es van quedar, adaptant-se a la nova realitat política. Aquesta situació va crear una població mixta amb una adscripció nacional catalana però sota administració francesa. En el segle XIX, el territori va entrar a la revolució industrial, especialment en el sector agrícola, que va atraure treballadors d'altres parts de França i de països veïns. Aquest període va veure un augment significatiu de la població, amb l'arribada de nous residents que es van establir a les zones rurals i urbanes. Perpinyà, la capital de la Catalunya Nord, va esdevenir un centre administratiu i econòmic important, atraient una població diversa.

Durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918), la Catalunya Nord, com la resta de França, va patir les conseqüències de la mobilització general. Tot i ser molt lluny del front de guerra, molts homes van ser enviats al front. Les pèrdues humanes en aquest conflicte van impactar molt al territori, perquè la mort de molts joves França va modificar significativament la adscripció nacional dels seus ciutadans. Les comarques nord-catalanes van emplenar-se de *monuments aux morts*. Com que molts fills, familiars o coneguts van morir defensant França, molts catalans del nord van augmentar el seu sentiment francès. El poble d'Orellà, té el major percentatge de morts a la Primera Guerra Mundial de tot França; 18 habitants de 138 o un 13% de morts en combat. Això demostra que molts nord-catalans van ser cridats a files per defensar França, i el seu sacrifici va ser utilitzat per l'Estat per reforçar la idea d'una França unida nacionalment i lingüísticament. Els soldats morts en combat van ser tractats com a herois nacionals i les seves famílies rebien beneficis per la seva pèrdua, com ajudes econòmiques i altres avantatges socials, però amb una condició implícita: l'assimilació cultural.

L'Estat francès aprofitava aquesta situació per promoure la llengua i cultura franceses entre les famílies dels soldats morts. Els beneficis eren sovint acompanyats per pressions per adoptar el francès com a llengua familiar i escolar, minvant encara més la transmissió del català. Això va reforçar la francesització de la Catalunya Nord, ja que molts veien en el francès una llengua de prestigi i oportunitat

Fotografia 8: Monument aux morts a les portes del cementiri de Cànoes // Elaboració pròpia

La Guerra Civil Espanyola va tenir un impacte significatiu en la demografia nord-catalana. La retirada de 1939, tot i la seva tragèdia humana, va tenir alguns efectes positius en la revitalització cultural i lingüística de la Catalunya Nord. L'arribada massiva de republicans catalans va reforçar la presència de la llengua catalana a la zona, ja que molts exiliats van continuar utilitzant el català en el seu dia a dia. A més, van impulsar activitats culturals i associatives que mantenien viva la identitat catalana. Aquest nou flux de persones amb consciència lingüística va influir en la preservació del català en l'àmbit familiar i comunitari. La presència de mestres i intel·lectuals exiliats també va contribuir a la transmissió de la llengua i la cultura catalanes a les noves generacions. En paraules de Jordi Taurinyà, fundador del Casal del Conflent, *la retirada va ser un desastre, mes per nosaltres va ser una cosa extraordinària.*

Després de la Segona Guerra Mundial, la Catalunya del Nord va veure un altre augment en la seva població amb l'arribada de treballadors immigrants, principalment procedents d'Itàlia, Portugal i del Magrib, de manera similar a la resta dels Països Catalans. Es va produir un procés de desindustrialització van accentuar l'emigració de la població jove cap a altres regions de França on es trobaven més oportunitats de feina. Aquesta mobilitat va tenir conseqüències dramàtiques per a la llengua catalana, ja que els joves que marxaven sovint no hi tornaven, i els que es quedaven veien cada vegada més limitades les possibilitats d'utilitzar el català en la seva vida professional.

A partir de la dècada dels anys 50, la Catalunya Nord va experimentar un augment poblacional relacionat al món agrari, impulsat per l'arribada de refugiats espanyols. Aquesta onada migratòria incloïa dissidents del franquisme i noves famílies, principalment del sud d'Espanya, que buscaven millors oportunitats econòmiques en un context de dictadura a l'altra banda dels Pirineus.

Degut a la independència d'Algèria de França l'any 1962, es van instal·lar a la Catalunya del Nord, i altres llocs de França, els coneguts com a *pied-noirs* (peus-negres), descendents de colons francesos i altres europeus que es van establir a Algèria durant el període del domini colonial francès, des de mitjans del segle XIX fins a la independència del país. Quan Algèria va obtenir la seva independència, aproximadament un milió de *pied-noirs* es van veure obligats a abandonar el país, retornant la seva gran majoria a França. Els *pied-noirs* que es van establir a la Catalunya Nord i Occitània van portar amb ells una identitat cultural única, marcada per una combinació d'influències franceses i algerianes. Aquesta comunitat, generalment, tenia una forta identitat francesa i un sentiment profund de patriotisme cap a la seva pàtria d'origen, un altre factor en detriment del catalanisme a la Catalunya Nord. La seva influència, combinada amb la seva forta identificació amb la unitat de França, va contribuir a una major integració de la Catalunya Nord, Occitània i altres nacions històriques a la realitat nacional francesa.

Característiques	Pirineus Orientals
Percentatge de la població de 65 anys o més el 2019 (en %)	26,0%

Taula 3 Població major de 65 anys l'any 2019 (en %) // Elaboració pròpia; dades Insee, recensements de la population 2019 et 2020, Flores 2019, FiLoSoFi 2020.

En les darreres dècades, la demografia de la Catalunya Nord ha continuat evolucionant de manera similar, reduint el pes dels fluxos migratoris de la UE en benefici dels extracomunitaris. La Catalunya Nord ha vist un augment en la població de jubilats francesos, els ja esmentats *retraités*, que busquen un clima més suau i una millor qualitat de vida. Aquesta tendència ha portat a un creixement en la demanda de serveis de salut i infraestructures per a la gent gran.

La composició demogràfica actual de la Catalunya Nord és una barreja de diversos grups ètnics i culturals. El territori compta amb una població d'aproximadament 500.000 habitants, amb Perpinyà com la ciutat més gran i principal centre urbà. Perpinyà, amb una població d'uns 120.000 habitants, és un reflex de la diversitat de la Catalunya Nord, amb una mescla de francesos, catalans, magribins i altres grups ètnics com els romanís, sent coneguts aquests últims per ser els qui més mantenen el català com a idioma propi al barri de Sant Jaume de Perpinyà. Festes com la de Sant Joan, amb les seves fogueres i ballades de sardanes, reflecteixen la identitat catalana que, tot i no tenir la llengua com a tret identitari, segueix viva en la cultura popular (i a vegades *folklore*). El moviment del funcionariat dins de França ha tingut una influència a destacar en la demografia de la Catalunya Nord i altres territoris francesos. Aquest fenomen, fa referència a la reubicació de treballadors públics que són traslladats de diverses regions de França a altres àrees, incloent-hi la Catalunya Nord. Aquest moviment de persones té repercussions profundes en la composició demogràfica, cultural i política de les regions afectades.

La Catalunya Nord, una zona històricament vinculada a la cultura catalana, va experimentar un canvi demogràfic notable a causa de l'arribada de treballadors públics d'altres parts de França. Aquests nous residents sovint porten amb ells un fort sentiment d'identitat nacional francesa. Aquesta situació no només implica un canvi en la composició demogràfica, sinó també en les dinàmiques lingüístiques. Els funcionaris reubicats solen mantenir la seva cultura i llengua. Paral·lelament, molts nord-catalans també han marxat del territori al llarg del temps, cercant millors oportunitats laborals o de vida a altres parts de França, especialment a les grans ciutats com París, o a regions industrials del sud del país. Aquesta emigració ha contribuït a la disminució de la població autòctona, afeblint encara més l'ús i la transmissió de la llengua catalana.

Políticament, l'arribada de nous residents amb una mentalitat més centralista pot modificar els equilibris locals. Els funcionaris que es traslladen a la Catalunya Nord sovint tenen un compromís ferm amb els valors republicans i la integritat territorial de França. Això pot influir en les eleccions locals i regionals, afavorint candidats i partits que defensin la unitat de França, impossibilitant qualsevol aspiració d'autonomia. Aquest fenomen no és exclusiu de la Catalunya Nord, sinó que es repeteix en altres regions de França amb identitats nacionals, com *Breizh* o *Bertaèyn* (Bretanya en bretó i gal·ló, respectivament), *Còrsica* (Còrcega), Occitània, *Elsàss* (Alsàcia) o *Iparralde* (País Basc del Nord)¹. En totes aquestes àrees, l'*efecte rentadora*² contribueix a una homogeneïtzació cultural, sovint percebuda com una erosió de les identitats regionals.

En definitiva, la demografia de la Catalunya Nord és el resultat d'onades migratòries, influències polítiques i desenvolupaments econòmics que han succeït en aquest territori. Aquest factor poblacional no es pot oblidar, ja que està molt interrelacionat amb altres temes clau com la situació lingüística o econòmica de la Catalunya Nord.

¹ En aquest treball he decidit emprar la llengua local per a dir els noms de les nacions que presenten una minorització lingüística, amb el posterior aclariment per fer-ho entenedor.

² Anomeno *efecte rentadora* al moviment de funcionariat a França.

2.5 HISTÒRIA

La història de la Catalunya Nord, la qual ha estat extremadament més vinculada a la història de França, ha fet que aquest territori reuneixi les condicions necessàries per a que es produeixi un procés de substitució lingüística.

2.5.1 Quan només hi havia una Catalunya

El territori que avui coneixem com la Catalunya del Nord era un lloc de pas i establiment de diverses civilitzacions. Durant el període prehistòric, aquesta zona va veure la presència de pobles caçadors-recol·lectors, i més tard, agricultors i ramaders. Amb l'arribada dels ibers, es va establir una societat més estructurada, que es va veure influenciada pels grecs i fenicis, qui van establir colònies comercials al llarg de la costa mediterrània.

Els romans van conquerir aquest territori, fundant poblacions com l'antiga Ruscino, prop de l'actual Perpinyà. Ruscino es va convertir en un centre administratiu i comercial important, sent un exemple de la romanització. Aquests pobles van prosperar sota l'administració romana, que va construir infraestructures com carreteres i aqüeductes. Després de la caiguda de l'Imperi Romà, l'actual Catalunya Nord va ser successivament ocupada pels visigots i, més tard, pels francs. Aquestes invasions van portar a una barreja de cultures i costums que van establir les bases per a l'època medieval. A partir d'aquest moment és quan la cultura i llengua llatines s'instal·len a la Catalunya Nord, a l'igual que a Catalunya, i es comença a desenvolupar el que ha acabat sent la seva societat.

Amb l'expansió musulmana a la península Ibèrica al segle VIII, els francs, sota el lideratge de Carlemany, van crear la Marca Hispànica com una zona fronterera per defensar-se de les incursions musulmanes. Aquesta marca incloïa el territori de la Catalunya Nord, i estava composta per diversos comtats, entre ells el Rosselló, el Conflent i la Cerdanya. Aquests comtats es van convertir en bastions importants per a la defensa de l'Imperi Carolingi.

Obra artística 1: Origen de l'escut comtal de Barcelona //
Autor: Lorenzale i Sugrañes, Claudi;
Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts

El naixement del Casal de Barcelona, que seria fonamental per a la història de Catalunya, es diu que va tenir lloc a la Catalunya Nord. Una teoria és que al municipi de Rià, conegut en aquell temps com Arrià, al Conflent, va néixer Guifré el Pilós, el primer comte de Barcelona. El Casal de Barcelona va anar consolidant el seu poder sobre els altres

comtats catalans, creant una entitat política i cultural que esdevindria el nucli de Catalunya. Durant els segles XI i XII, els comtes de Barcelona van anar consolidant la seva autoritat i expandint el seu territori, tant cap al sud, en la reconquesta dels territoris ocupats pels musulmans, com cap al nord. Els comtats de la Catalunya Nord es van mantenir fermes sota el domini dels comtes de Barcelona, consolidant així la unitat política i cultural del territori. La influència del Casal de Barcelona va ser decisiva en la formació de la identitat catalana, establint institucions i lleis que perdurarien durant segles.

A la mort de Jaume I el Conqueridor, el rei que va conquerir València i Mallorca, el territori de la Catalunya Nord es va escindir de la Corona d'Aragó. Tal com posava en el seu testament; el Rosselló, la Cerdanya, les Illes Balears i Montpeller acabarien en domini del seu fill Jaume; mentre que el seu altre fill Pere rebria el Principat, el País Valencià i Aragó. Aquesta divisió va durar des del 1276 fins 73 anys després l'any 1349, any en el qual Pere III el Cerimoniós va reunificar el Regne de Mallorca amb la resta de la Corona d'Aragó. El Regne de Mallorca era un estat vassall de la Corona d'Aragó, però mantenia certa autonomia política. Tots aquests anys d'unitat política van causar una estreta relació entre les Illes i les comarques nord-catalanes, fet que es veu demostrat en semblances lingüístiques.

La capital, Perpinyà, va esdevenir un centre important de comerç i cultura durant aquest període. La ciutat va veure la construcció de nombrosos edificis, incloent-hi el Palau dels Reis de Mallorca, que reflectia la seva importància política i econòmica. La seva localització estratègica entre la península Ibèrica i el sud de França la convertia en un punt de connexió vital per al comerç i la diplomàcia.

Amb el casament dels Reis Catòlics i la unió dinàstica de Castella i Aragó el 1469, Castella va iniciar amb la substitució lingüística que ha experimentat, i segueix fent, el territori catalanoparlant dins l'Estat espanyol. D'aquest període apareixen els primers barbarismes d'origen espanyol. Tot i això, al poc de l'inici d'aquest procés es va iniciar la influència francesa.

Des del Tractat de Baiona de 1462 fins al Tractat de Barcelona de 1493, França va ocupar el territori de la Catalunya Nord. Aquesta ocupació va ser una font de tensions constants, ja que la població local es considerava part integrant de Catalunya i de la Corona d'Aragó.

Un punt clau en aquesta història és l'edicte de Villers-Cotterêts de l'any 1535. Per tal de pacificar el recentment conquerit de Llenguadoc, el rei Francesc I de França va legislar en contra de l'ocità i el bretó. Amb la justificació d'evitar malentesos, es va obligar a celebrar tots els actes jurídics i administratius en francès, cosa que es va aplicar a les diferents cultures que van ser annexades per França a partir d'aquest any. Aquest fet va suposar que segles després, malgrat no tenir relació directa amb els fets que van promulgar aquesta decisió, no es pogués fer servir el català, el basc o l'alsacià en aquests actes.

Al segle XVII, les tensions entre la monarquia hispànica i els comtats del Rosselló i la Cerdanya van augmentar. Cap a 1627, van sorgir veus que demanaven la separació del Principat de Catalunya, argumentant l'existència d'un fort espoli fiscal i de motius històrics per a la divisió d'aquests territoris. Entre els defensors de la separació hi havia Lluís Baldó, ambaixador de Perpinyà, qui reivindicava que els comtats havien de poder exercir la seva sobirania al marge de Catalunya. El Principat de Catalunya

es va negar a aquesta separació, apel·lant a la legalitat creada en el marc de les constitucions catalanes. Aquesta disputa va ser una mostra de les tensions polítiques i econòmiques de l'època.

2.5.2 El Tractat dels Pirineus

Les comarques nord-catalanes es van separar del Principat l'any 1659 amb el Tractat dels Pirineus, però això va ser el resultat d'un conflicte europeu i franco-espanyol que va iniciar molts anys abans d'aquesta divisió.

La Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) va ser un dels conflictes més importants de la història moderna europea, implicant gairebé tots els grans poders del continent. El conflicte va començar com una disputa religiosa entre catòlics i protestants dins del Sacre Imperi Romanogermànic, però aviat va esdevenir una lluita pel poder polític i territorial. La guerra es va iniciar el 1618 amb la Defenestració de Praga, quan els nobles protestants de Bohèmia es van rebel·lar contra l'autoritat catòlica dels Habsburg.

La monarquia espanyola, governada pels Habsburg, es va involucrar en la guerra per defensar els seus interessos dinàstics i religiosos. Per altra banda, França, sota el lideratge del cardenal Richelieu i posteriorment Mazarino, va entrar al conflicte a favor dels protestants malgrat ser un regne catòlic, amb l'objectiu de limitar l'expansió del poder dels Habsburg a Europa. Aquesta rivalitat va conduir a una sèrie de batalles i tractats que van canviar el control territorial a Europa, i la ratlla entre la Catalunya del Nord i la del Sud és resultat d'això.

Durant aquesta guerra, la monarquia espanyola va veure's compromesa en múltiples fronts, tant en el Sacre Imperi Romanogermànic com a la pròpia península Ibèrica. L'esforç militar i econòmic necessari per mantenir aquestes lluites va esgotar els recursos de la corona espanyola i va provocar tensions internes significatives. D'aquests conflictes interns sorgeix la Guerra dels Segadors (1640-1652), va ser un conflicte que va sorgir a Catalunya com a resultat de les tensions entre la monarquia

i els catalans. Les causes principals d'aquesta guerra inclouen l'opressió fiscal i militar per part de la monarquia espanyola. La monarquia va apujar els impostos i tributs als camperols per a sostenir econòmicament els seus conflictes internacionals, com la Guerra dels Trenta Anys. A més, per a defensar-se, les tropes reials havien de ser a Catalunya, on se'ls va acusar d'espolis i agressions al poble. La política centralitzadora de Felip IV i el comte-duc d'Olivars va ser especialment impopular a Catalunya, on les institucions i privilegis locals tenien una llarga tradició.

El conflicte va començar el juny de 1640 amb la revolta coneguda com el Corpus de Sang, quan els pagesos catalans es van aixecar contra els oficials reials. Aquesta insurrecció va ser seguida per un període de guerra oberta entre revoltats catalans i les tropes del rei. D'aquest episodi és d'on sorgeix l'himne nacional de Catalunya, els segadors.

Obra artística 2: *Corpus de Sang II*
Autor: Antoni Estruch i Bros
[Enciclopèdia Catalana](#)

L'himne relata els fets previs i la pròpia revolta del corpus de sang, i és de tanta importància que ha esdevingut oficial a Catalunya. Pau Claris, un eclesiàstic i polític català, va jugar un paper molt important en aquesta etapa. Com a president de la Diputació del General de Catalunya, Claris va liderar la revolta catalana i va negociar una aliança amb França. El 1641, Pau Claris va proclamar la República Catalana sota la protecció de Lluís XIII de França. Això va ser una de les primeres vegades que Catalunya va intentar constituir-se com un estat independent. En aquest acord, les tropes franceses van entrar a Catalunya per lluitar contra la corona. Tot i això, la República Catalana de Pau Claris va tenir una vida curta, ja que les tensions internes i les pressions externes van complicar la seva sostenibilitat. La mort de Claris el 1641 i la continuació de la guerra van culminar amb la recuperació del control per part de la monarquia espanyola el 1652.

L'any 1648 es va signar la Pau de Westfàlia, tractat que va concloure la Guerra dels Trenta Anys. Tot i això, els enfrontaments entre Espanya i França no van cessar, cosa que va fer que encara hi haguessin batalles entre aquests dos regnes. La Catalunya Nord, i sobretot per ser la seva condició fronterera amb França, va jugar un paper particular durant aquests conflictes. Durant la Guerra dels Trenta Anys, els francesos havien aprofitat les tensions internes dins d'Espanya per reforçar el seu control sobre la Catalunya Nord. Així, mentre Pau Claris i altres líders catalans buscaven suport francès, les forces franceses van ocupar diversos indrets.

Per acabar definitivament la guerra França i Espanya van iniciar converses de pau. El Tractat dels Pirineus, signat el 7 de novembre de 1659 sense consultar ni avisar a les Corts Catalanes, va posar fi a la guerra entre França i Espanya. Aquest tractat va suposar un canvi força important de la frontera franco-espanyola. Una de les conseqüències més importants va ser la cessió de la Catalunya Nord a França. Aquesta cessió incloïa el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i part de la Cerdanya.

Mapa 12: Mapa dels Pirineus, elaborat per Nicolas Sanson entre 1659 i 1667, que mostra la frontera entre Espanya i França després del tractat dels Pirineus (1659) // Enciclopèdia Catalana

El problema en la demarcació fronterera a la Cerdanya va portar a la Conferència de Ceret de 1660. Es va aclarir la divisió entre l'Alta i la Baixa Cerdanya, incorporant a França la vall de Querol i la Torre Cerdana. Un dels punts més destacats del tractat va ser el conflicte sobre la vila de Llivia. Segons els termes del tractat, totes els pobles de l'Alta Cerdanya eren part de les noves fronteres franceses. Llivia, però, es va considerar una vila reial i no un poble gràcies al seu estatus històric com a capital de la Cerdanya, fet que va permetre a la Monarquia Hispànica mantenir el seu control. Això va generar tensions i complicacions a l'hora de traçar la nova frontera, ja que Llivia va quedar com un enclavament espanyol dins de territori francès.

El Tractat dels Pirineus va tenir un impacte profund en la divisió de Catalunya. La separació de la Catalunya Nord va significar la pèrdua d'un territori significatiu per a la Corona d'Aragó i va marcar el començament d'una nova configuració política i administrativa sota el control francès. La divisió va ser percebuda per molts catalans com una traïció, ja que aquestes comarques havien estat històricament part de Catalunya. La creació de la Catalunya Nord com una entitat separada de Catalunya es va consolidar a mesura que l'administració francesa va començar a imposar les seves pròpies estructures polítiques i culturals. Això incloïa la introducció de l'idioma francès com a llengua oficial i la supressió de les institucions i privilegis catalans. El destí compartit de la Fenolleda, el Capcir, l'Alta Cerdanya, el Vallespir, el Conflent i el Rosselló els ha portat a esdevenir una entitat política pròpia.

2.5.3 Inicis de l'ocupació francesa

A partir del 1659, potser l'any més important per a la Catalunya Nord, la integració al regne de França va començar de manera lenta però inexorable. Molts entrevistats diuen, probablement amb raó, que l'assimilació cultural francesa és molt més subtil i alhora eficient que no pas l'espanyola. A grans trets, França ha intentat fer creure als nord-catalans que la seva llengua no és útil, portant a una major dissolució del seu sentiment nacional, com es pot veure en la fi de la transmissió intergeneracional poc després de la fi de la Segona Guerra Mundial.

Després de la signatura del Tractat dels Pirineus el 1659, les comarques del Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i part de la Cerdanya van ser incorporades a França. Aquesta nova situació va generar un sentiment de descontentament entre la població catalana d'aquestes regions, que es va veure obligada a adaptar-se a l'administració francesa.

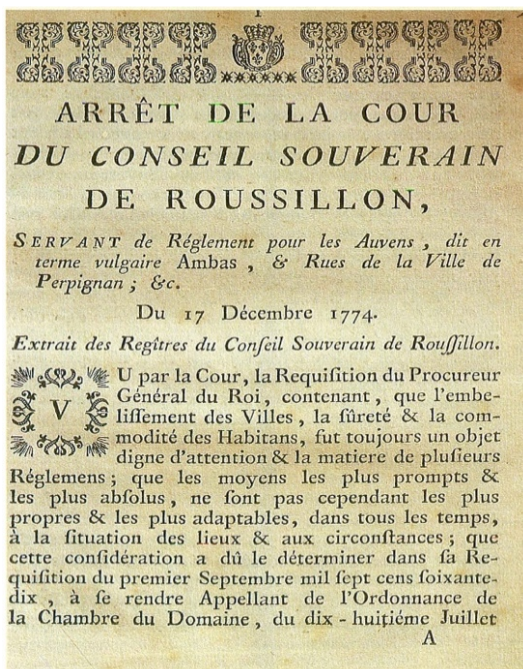
El Consell Sobirà del Rosselló, també conegut com la Generalitat de Perpinyà, va ser una institució creada per les autoritats franceses en virtut del Tractat dels Pirineus de 1659. Aquesta institució tenia com a objectiu substituir les antigues institucions catalanes i assegurar el control francès sobre els nous territoris annexats. Fundat el 1660, el Consell Sobirà del Rosselló actuava com a màxima autoritat judicial i administrativa a la Catalunya Nord. La seva creació va ser part d'una estratègia per integrar aquestes regions al sistema administratiu francès, tot i mantenir una certa aparença de continuïtat amb les institucions locals. Aquest consell estava format per magistrats i funcionaris nomenats per la corona francesa, i la seva tasca principal era aplicar les lleis franceses i gestionar els afers locals en consonància amb les directives de París.

Diferents membres del Consell Sobirà del Rosselló, van intentar implantar el sistema de càrrecs venals, el qual era propi de l'Antic Règim i que consisteix en adquirir un càrrec comprant-lo o a canvi de favors. Això feia que els funcionaris reials deixessin de cobrar del tresor públic i que a més paguessin per comprar-lo. En contrapartida, això suposava un augment de poder per part de líders locals en detriment de la influència del monarca. El rei es va negar en dues ocasions, l'any 1695 i el 1700 amb la intenció de mantenir el control sobre aquesta institució que exercia les tasques d'assimilació nacional en aquesta època.

Malgrat els esforços per guanyar el suport de la població local, el Consell Sobirà del Rosselló va enfrontar resistència per part dels nord-catalans, que veien en aquesta institució una imposició estrangera. La seva existència va representar un període de transició i assimilació de la Catalunya Nord al regne de França, consolidant el domini francès i marginant les antigues estructures de poder. No va ser fins l'any 1661 que

l'ordre dels jesuïtes va fundar la primera escola al territori que impartia les classes en francès, la llavor del que va suposar una de les majors eines de dissolució nacional que han patit els nord catalans, el sistema educatiu. Les classes altes que assistien a la Universitat de Perpinyà, van passar a ser educades en francès.

Un episodi exemplificador d'aquesta mala relació va ser la revolta coneguda com la dels Angelets de la terra, que va tenir lloc entre 1667 i 1674. Els Angelets de la terra eren un grup de pagesos i contrabandistes catalans que es van aixecar en armes contra les autoritats franceses. La principal causa de la revolta no va ser el seu sentiment nacional, sinó l'aplicació de nous impostos. La gabella, un impost sobre la sal, que va afectar greument l'economia local i va ser percebut com una forma d'opressió fiscal, ja que ara havien de comprar a les salines de la Camarga, a Occitània. Això impedia que comprassin la sal sense impostos a Cardona i Súria. La revolta va ser liderada per Josep de Trinxeria, qui va organitzar la guerrilla contra les tropes franceses. En aquestes revoltes va ser important la col·laboració de l'exiliat lleidatà Francesc de Segarra, que lluitava del bàndol francès, ja que confiava en que França reunificaria Catalunya, cosa que amb el temps no ha passat.

Fotografia 9: Document del Consell Sobirà del Rosselló // CEDACC

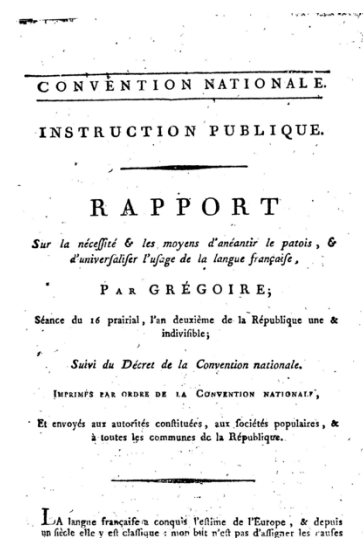
L'any 1676 el Consell Sobirà del Rosselló va deixar de tenir el català com a idioma oficial, i aprofundint en la seva tasca d'afrancesament del territori. Les Constitucions i costums de Catalunya van ser substituïts pels francesos a nivell oficial. Durant aquest període, moltes altres mesures van ser preses en aquesta mateixa línia. L'any 1682 s'exigeix el coneixement del francès per tal d'accedir a càrrecs i títols; l'any 1683, es va impedir als rossellonesos anar al Principat a estudiar, per evitar la formació en català, encara que fos a l'altra banda de l'Albera.

Les autoritats franceses van seguir fomentar la centralització i la uniformització. El 2 d'abril de 1700 Lluís XIV de França, va trencar amb l'acordat amb els nord-catalans i va prohibir oficialment el català a la vida pública i gestions oficials. Encara que es va seguir utilitzant la llengua en l'àmbit familiar, això va malmetre greument a la consciència nacional de la Catalunya del Nord. També, l'any 1716 s'obliga a que tots els actes religiosos es facin en francès.

2.5.4 L'impacte de la revolució francesa

La Revolució Francesa de 1789 va portar canvis significatius a la Catalunya Nord. Amb la caiguda de l'Antic Règim, es van abolir les estructures feudals i es va proclamar la igualtat de tots els ciutadans davant la llei. Això va suposar l'eliminació de molts dels privilegis de l'antiga noblesa i clergat, i va donar lloc a una nova organització administrativa basada en els departaments. L'any 1790 l'assemblea nacional francesa va dividir l'estat en departaments, creant amb els territoris nord-catalans i la occitans de la Fenolleda el departament dels Pirineus Orientals que coneixem a dia d'avui.

El 4 de juny de 1794, l'abat Henri Grégoire; va presentar a la Convenció Nacional francesa el *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*, (en català: informe sobre la necessitat i els mitjans per aniquilar els *patois* i universalitzar l'ús de la llengua francesa). Totes les llengües que no fossin el francès quedaven prohibides en l'ús públic per tal de cohesionar la Primera República Francesa. Fruit d'aquesta creença, l'any 1794 es va decretar que a cada municipi nord-català havia d'instal·lar-se un mestre francès. Els revolucionaris seguien els corrents universalistes de l'època, i volien educar a les classes populars suprimint les llengües regionals, doncs aquestes eren vistes com quelcom medieval propi de l'Antic Règim.

Fotografia 10: *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française II* Wikiveristé

2.5.5 Segle XIX i Primera Guerra Mundial

El segle XIX va ser una època de grans transformacions per a la Catalunya Nord. Al 1846 es va crear el diari *L'Indépendant*, que informava sobre les notícies i successos a Catalunya Nord; però ho feia en francès. El ferrocarril Perpinyà - París va arribar l'any 1858, ampliant les relacions econòmiques entre les dues ciutats. El Rosselló va quedar connectat amb el centre de França, fet que va permetre d'augmentar el control del territori pel govern central.

Un dels pocs polítics rellevants amb orígens a la Catalunya Nord va ser Francesc Aragó, que va ser rellevant durant el segle XIX. Era originari d'Estagell, un poble del Rosselló. Va ser una figura cabdal tant en la ciència com en la política del segle XIX. En el camp científic, les seves contribucions van ser múltiples: des de l'estudi de la velocitat de la llum fins a experiments en electromagnetisme i òptica, que van influir posteriorment en la teoria de la relativitat d'Albert Einstein. Entre els seus treballs destacats hi ha la millora dels instruments per mesurar la longitud dels arcs meridians terrestres i la introducció del disc d'Aragó, una eina essencial per comprendre la polarització de la llum. En l'àmbit polític, Aragó va ser un defensor fervent de la República durant la Revolució de 1848, convertint-se en ministre de Marina i Colònies de França. Va abolir l'esclavitud en aquestes colònies, deixant una empremta progressista. Malgrat les seves postures polítiques radicals, era àmpliament respectat, gràcies a la seva tasca com a divulgador i científic d'avantguarda.

A finals d'aquest segle, l'educació pública va ser formalitzada amb la creació d'escoles primàries i secundàries a tota la república francesa. Amb la derrota francesa a la Guerra Franco-Prussiana l'any 1871, el govern va veure que el bàndol prussià estava més instruït; per tant buscaven una manera d'educar les noves generacions en l'ultranacionalisme i l'odi cap als alemanys per a la revenja. La llei Jules Ferry de 1881-1882 va establir l'educació laica, obligatòria i gratuïta per a tots els nens i nenes a França, incloent la Catalunya Nord. En aquest sistema, els territoris perduts a favor dels alemanys al tractat de Frankfurt es reclamaven com a propis i es pretenien recuperar a tot cost. Va arribar fins el punt en el que els antics territoris sortien en negre en els mapes escolars, reclamant la seva propietat.

L'educació però, va anar més enllà del nacionalisme francès. L'escola va esdevenir un escenari per la substitució lingüística, on s'imposava als infants través de diversos tipus càstigs físics. El lema *soyez propres, parlez français* (en català: sigueu nets, parleu francès) es trobava sovint en els cartells de les escoles i exemplificava la política de substitució del català pel francès com a llengua d'ús diari i d'ensenyament. Es considerava que parlar francès era un signe de civilització i modernitat, mentre que el català es veia com una llengua rural i arcaica.

Fotografia 11: Mural de les parts de l'antiga escola d'Aiguatèbia i Talau, al Conflent // VilaWeb

La implementació d'aquesta política va tenir un gran efecte en la identitat històrica de la Catalunya Nord. Els nens eren castigats si parlaven català a l'escola, i es fomentava l'ús exclusiu del francès, tant a les aules com en la vida quotidiana. Un exemple dels càstigs als nens que parlaven català és el de la pinça. Aquest objecte, com una pinça de roba o una fusta, se'ls penjava si els escoltaven parlant en català. Eren els mateixos nens qui, obligats per les normes, havien de passar la pinça al següent alumne que cometia l'*error* de parlar la seva llengua pròpia. Al final de la setmana, qui es quedava amb la pinça rebia càstigs públics, com haver de quedar-se a classe el dissabte o ser avergonyit davant dels companys, reforçant l'estigma contra la llengua i alimentant la por a utilitzar el català.

Això va conduir a una generació de joves que van créixer amb una identitat cada cop més alineada amb la cultura francesa, en detriment de la seva herència catalana. Fins mitjan el segle XX es van seguir produint aquests càstigs durs contra els parlants de català. Càstigs dins i fora de l'escola per parlar català, que recordem que és la principal eina de construcció identitària als Països Catalans, va portar a que els pares creguessin que calia parlar als *nins* en francès per afavorir el seu ascens social. En aquest moment és on s'inicia una davallada real en la identitat tradicional en favor de la *gradeur française*.

L'organització de França al segle XIX, a diferència d'Espanya; és d'un estat modern i contemporani que pot exercir la sobirania al seu territori. Mentre que els nord-catalans, que recordem que eren els francesos continentals més allunyats de la capital, rebien tot tipus de serveis estatals; al sud la cosa era molt diferent. L'índex d'alfabetització a la Catalunya del Nord no es podia comparar amb el del sud. El govern de París, tot i ser centralista, era capaç de donar serveis a la ciutadania.

La Primera Guerra Mundial (1914-1918) va ser el resultat d'una complexa xarxa de tensions acumulades a Europa. Entre les principals causes hi havia les rivalitats imperialistes entre les grans potències, el creixement de nacionalismes agressius, i la cursa d'armaments. A això s'hi va sumar

Fotografia 12: Un soldat britànic a una trinxera del front occidental durant la Primera Guerra Mundial // Hulton Archive - Getty Images

la creació de blocs militars oposats, amb la Triple Entesa (França, el Regne Unit i Rússia) enfront de la Triple Aliança (Alemanya, Àustria-Hongria i Itàlia). L'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran d'Àustria el 1914 va actuar com a detonant, encenent un conflicte d'escala global. A França, el nacionalisme estava íntimament lligat al projecte de construcció d'un estat homogeni, tant territorialment com cultural, amb una forta aposta per la unitat lingüística i administrativa, incloent-hi indrets com la Catalunya Nord.

La Catalunya Nord va ser fortament afectada pel conflicte, tot i no ser un camp de batalla. Molts homes del territori van ser mobilitzats per l'exèrcit francès, molts dels quals van morir al front. El nacionalisme francès reforçat durant la guerra també va accelerar l'homogeneïtzació cultural, marginant encara més la llengua i les tradicions catalanes. A nivell econòmic, es van extreure recursos agrícoles i industrials per a l'esforç bèl·lic, provocant escassetat i una greu crisi social que va perdurar en el període d'entreguerres.

L'Estat francès aprofitava aquesta situació per promoure la llengua i cultura franceses entre les famílies dels soldats morts. Els beneficis eren sovint acompanyats per pressions per adoptar el francès com a llengua familiar i escolar, minvant encara més la transmissió del català. Això va reforçar la francesització de la Catalunya Nord, ja que molts veien en el francès una llengua de prestigi i oportunitat, mentre que el català quedava associat al passat i a una cultura marginada

2.5.6 Guerra Civil Espanyola i Segona Guerra Mundial

La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) va ser un conflicte entre els republicans, que defensaven la Segona República, i els nacionalistes, liderats pel general Francisco Franco. Va començar després d'un cop d'estat militar fallit contra el govern republicà, provocant una guerra cruenta amb implicació internacional. Els republicans comptaven amb el suport de comunistes, anarquistes i voluntaris estrangers, mentre que Franco va rebre ajuda de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista. La guerra va acabar amb la victòria dels nacionalistes, establint una dictadura sota Franco que va durar fins a la seva mort el 1975. Tot i que inicialment el govern del Front Popular francès, liderat per Léon Blum, era ideològicament proper a la causa republicana, es va veure obligat a mantenir una postura de neutralitat a causa de la pressió interna i internacional, especialment del Regne Unit, que temia una expansió del conflicte. Així, França va signar el pacte de no-intervenció, tot i que va permetre l'arribada d'algunes armes i voluntaris a través de la frontera. Paral·lelament, molts refugiats espanyols

van creuar cap a França durant i després de la guerra, on van ser acollits en condicions sovint precàries.

Fotografia 13: La retirada republicana de 1939 al pas fronterer del Pertú // Diari Nortes

Poc després va iniciar un altre conflicte clau en la història. La Segona Guerra Mundial (1939-1945) va tenir un impacte encara més profund que la 1a Guerra Mundial a la Catalunya Nord. Després de la caiguda de França el 1940, el territori va quedar sota el règim de Vichy, col·laborador dels ocupants nazis. La proximitat amb Espanya, que havia sortit recentment de la Guerra Civil, va convertir la Catalunya Nord en un lloc estratègic per a la seva condició de corredor per a jueus, refugiats i dissidents.

Durant l'ocupació, molts habitants de la Catalunya Nord van participar activament en la Resistència, oferint suport, amagatalls i rutes de fugida cap a Espanya. Aquesta col·laboració amb la Resistència va comportar riscos enormes, incloent la repressió i la deportació per part de les forces col·laboracionistes. Les activitats de resistència van intensificar-se a mesura que s'acostava l'alliberament, amb diferents combats i actes de sabotatge contra les forces alemanyes.

La fi de la guerra va portar un fort sentiment patriòtic francès, igual que va passar al final de la Primera Guerra Mundial. Més cementiris plens de morts per França van col·laborar, de manera comprensible, en l'afrancesament del territori. Després de la Segona Guerra Mundial, la Catalunya Nord, com la resta de França, va experimentar una època de reconstrucció i recuperació. Es van restablir les institucions democràtiques i es van fer esforços per reintegrar els refugiats i resistents que havien participat en la lluita contra l'ocupació nazi.

2.5.7 Després de la Segona Guerra Mundial

Després de la Segona Guerra Mundial, la Catalunya Nord, com la resta de França, va viure un període de reconstrucció, creixement econòmic i transformació social. No obstant això, aquesta evolució va ser desigual, marcada per les limitacions econòmiques i les polítiques centralistes de l'estat francès, que van afectar la llengua i la identitat catalanes. El territori havia experimentat durant el conflicte ocupació, privacions i bombardejos puntuals, però l'impacte més gran va ser la destrucció de l'economia local. L'agricultura, principal motor econòmic, havia quedat endarrerida tecnològicament, i les infraestructures necessitaven millores urgents. Els primers anys de postguerra es van centrar en la reconstrucció i en la recuperació econòmica a través dels plans nacionals francesos, que buscaven modernitzar l'economia i potenciar la indústria.

Malgrat aquests esforços, la Catalunya Nord es va mantenir com una zona agrícola i poc industrialitzada. Això la situava en desavantatge respecte a altres regions de França més desenvolupades, un problema que es veuria accentuat en les dècades següents. Alhora, l'estat francès va intensificar les polítiques centralistes, restringint encara més l'ús del català en les institucions i l'educació, reforçant l'homogeneïtzació cultural.

Els anys 60 van suposar un punt d'inflexió per a la Catalunya Nord, marcats per la política de grans projectes de desenvolupament de l'estat francès. Entre aquests, destaca la *Mission Racine*, un ambiciós pla per convertir el litoral mediterrani en un pol turístic internacional. Aquest projecte, impulsat pel govern de Charles de Gaulle, va transformar profundament la franja costanera nord-catalana. La *Mission Racine* va promoure la construcció de grans complexes turístics i ports esportius. Aquesta transformació va generar llocs de treball en el sector serveis i va atraure inversions, però també va desplaçar activitats tradicionals com l'agricultura i la pesca. Així mateix, el desenvolupament urbanístic massiu va alterar l'equilibri ecològic i paisatgístic del territori.

En l'àmbit cultural, *la Mission Racine* va tenir conseqüències negatives per al català. El turisme de masses, orientat principalment al públic francòfon, va reforçar l'ús del francès com a llengua vehicular i va marginar encara més el català, limitant-lo encara més a l'àmbit domèstic i simbòlic. Aquest procés es va emmarcar dins de les polítiques estatals d'homogeneïtzació lingüística i cultural, que continuaven des de principis del segle XX.

Els beneficis econòmics derivats del turisme van estar concentrats principalment en mans de grans inversors i empreses externes al territori. Les comunitats locals es van veure relegades a llocs de treball poc qualificats i mal remunerats en sectors com l'hostaleria i el comerç. Aquest model econòmic va incrementar les desigualtats socials, ja que les inversions no es reinvertien en la modernització de la resta de l'economia ni en la millora de les condicions de vida de la població. Durant aquesta dècada, també es va consolidar un fenomen rellevant: l'arribada de jubilats francesos, coneguts com a *retraités*, que veien en la Catalunya Nord un lloc ideal per a la seva jubilació gràcies al clima i al cost de vida més baix.

2.5.8 Revitalització de la cultura i llengua

Després de la Segona Guerra Mundial, França va viure un període de gran expansió industrial i les empreses estatals com EDF (en català: Electricitat de França) o SNCF (en català: Societat Nacional dels Ferrocarrils Francesos) van començar a contractar treballadors de tot el territori francès. Molts nord-catalans van ser cridats per treballar a altres regions, com ara París o Lió. Aquesta experiència de treballar fora de la seva terra natal els va fer adonar-se que, malgrat ser ciutadans francesos, eren tractats com una minoria cultural. En moltes ocasions, van sentir-se discriminats per la seva identitat catalana i pel seu accent diferent.

Aquest sentiment de marginació va contribuir a reforçar la seva identitat local. Després del Maig del 68, va haver-hi un ressorgiment de la consciència identitària i cultural a la Catalunya Nord. Van començar a sorgir les primeres associacions culturals i lingüístiques, com ara els Amics de la Bressola o la creació de festivals dedicats a la llengua i cultura catalanes. Aquest procés va ser clau per la revitalització del català en l'àmbit cultural, tot i que encara amb moltes dificultats per penetrar en els àmbits oficials. El moviment de revitalització del català a la Catalunya Nord ha estat un procés fonamental per assegurar la supervivència i el desenvolupament d'aquesta llengua en un context d'amenaça constant. Amb la reactivació del sentiment identitària i cultural a Europa, van començar a emergir diverses iniciatives que tenien com a objectiu la promoció i l'ensenyament del català. Aquest període va ser marcat per una major consciència de la importància de preservar la llengua com a vehicle d'expressió

Fotografia 14: Maig del 68 a París // El Periódico

cultural i identitària, amb el naixement de diverses entitats que buscaven fomentar la llengua i la cultura catalanes.

Una de les iniciatives més destacades va ser la fundació de les escoles Arrels i La Bressola, que van començar a operar a principis dels anys 80. Aquestes escoles van ser pioneres en l'ensenyament del català com a llengua vehicular, una proposta innovadora que permetia als infants aprendre en la seva llengua materna, en un context educatiu que prioritzava la immersió lingüística. En el cas de La Bressola entraré més en profunditat al següent apartat.

La creació de ràdio Arrels va ser una peça clau per a la revitalització lingüística. Inaugurada a principis dels anys 90, aquesta emissora va proporcionar un mitjà per a l'expressió cultural i lingüística catalana, emetent programes en català i donant veu a la comunitat. La ràdio va jugar un paper fonamental en la promoció de la música, la literatura i altres formes d'art catalans, així com en la difusió de notícies i esdeveniments locals que afectaven la comunitat catalana a la Catalunya Nord.

Un altre actor destacat en la revitalització del català ha estat l'Aire Nou de Bao (pronunciat com *Bou*), una associació que, des de la seva fundació, ha treballat incansablement per promoure la llengua i la cultura catalanes. A través d'activitats diverses, com cursos de llengua, tallers d'art i festes populars, Aire Nou de Bao ha contribuït a crear un sentiment de comunitat entre els parlants de català, fomentant el seu ús en la vida quotidiana. La seva tasca ha estat essencial per proporcionar recursos i suport a les famílies que volen transmetre la llengua als seus fills.

A més d'aquestes iniciatives, el Casal del Conflent ha estat un altre punt de referència en la defensa i promoció del català. Aquesta entitat cultural ha organitzat múltiples esdeveniments, conferències i activitats lúdiques que han servit per estimular la participació de la comunitat en la defensa de la seva llengua i cultura. El Casal ha estat un espai de trobada per a persones de diferents edats i procedències, que comparteixen l'objectiu comú de mantenir viva la tradició catalana a la Catalunya Nord.

El moviment de revitalització del català ha estat marcat també per una col·laboració estreta entre aquestes entitats, que han format una xarxa de suport i promoció mútua. Les iniciatives culturals, educatives i socials s'han complementat entre si, creant una dinàmica de sinergies que ha afavorit la visibilitat i el prestigi del català en la societat nord-catalana.

Fotografia 15: Assaig conjunt dels Castellers del Riberal i els Pallagos del Conflent a Prada // Elaboració pròpia

En els darrers anys, aquesta revitalització ha trobat un context més favorable gràcies a l'augment de la consciència sobre la diversitat lingüística i cultural a Europa. Cada cop més persones han reconegut la importància de preservar les llengües regionals com a part del patrimoni cultural europeu. Així, el moviment de revitalització del català a la Catalunya Nord no només ha estat una resposta a la situació d'amenaça que pateix la llengua, sinó també un testimoni de la força de la comunitat i del seu compromís amb la seva identitat i cultura. La persistència i dedicació d'aquests moviments han permès que el català mantingui la seva presència i continuï sent un element fonamental de la vida quotidiana a la Catalunya Nord.

La integració europea i la fi del règim franquista a Espanya va obrir un nou context al territori. Seguint el moviment ideològic del Maig del 68', les dècades de 1970 i 1980 van veure un augment en la consciència i reivindicació de la identitat catalana a la Catalunya Nord. El moviment per la promoció de la llengua i cultura catalana va guanyar força, amb l'establiment d'escoles immersives en català conegudes com a Bressoles i l'organització de festivals culturals. La identitat catalana va començar a ser un tema central en la vida social i política. Les primeres escoles catalanoparlants com la Bressola i fenòmens culturals com Ràdio Arrels, el moviment de la Nova Cançó o el diari El Punt Catalunya Nord; van revitalitzar la identitat pròpia del territori.

En aquell punt de la història, el Principat de Catalunya havia recuperat les seves institucions pròpies, i això va fer que es comencessin a apreciar més les diferències. Fins aquell moment, la Catalunya Nord estava millor situada en els estàndards democràtics i en nivell de vida, però amb l'autonomia a Catalunya i la integració a la Unió Europea van fer que això és reduís. Les infraestructures entre els dos sentits de la *ratlla* van millorar, amb la construcció de l'autopista A9 i la línia de tren d'alta velocitat que connecta Perpinyà amb Barcelona.

2.5.8.1 EL CAS DE LA BRESSOLA

El cas de la Bressola és realment interessant perquè és l'únic cas d'immersió lingüística a gran escala a la Catalunya Nord. La Bressola és xarxa d'escoles fundada el 1976 a la Catalunya Nord amb l'objectiu de promoure la recuperació del català en un territori on la llengua estava en declivi a causa de les polítiques d'assimilació lingüística imposades per l'Estat francès.

La primera escola es va inaugurar a Perpinyà amb només set alumnes, inspirada en el model de les *Ikastoles* o escoles SEASKA del País Basc, que apostaven per un sistema d'immersió lingüística. El nom *La Bressola* és una traducció del seu referent, les *Ikastoles*. Des dels seus inicis, La Bressola va trobar dificultats econòmiques i institucionals, però va sobreviure gràcies al suport de la comunitat, a iniciatives solidàries com concerts i actes culturals, i a l'impuls de figures destacades com Lluís Llach i Jordi Barre.

Fotografia 16: Cartell de La Bressola // La Bressola

Als anys 80, La Bressola va viure un període de creixement lent però constant. Tot i les dificultats, la institució va guanyar força gràcies a l'ajuda popular i a l'impuls dels Amics de La Bressola. El 1981 va patir una crisi interna i el 1982 Miquel Mayol, un dels fundadors, va protagonitzar una vaga de fam per denunciar la manca de suport de les autoritats franceses. Aquesta protesta va aconseguir que l'administració local augmentés les ajudes econòmiques, però el camí va seguir sent difícil. El 1986, es va proposar integrar La Bressola al sistema públic francès, però les condicions imposades, com la introducció d'un 50% d'ensenyament en francès, van frustrar l'acord. Malgrat això, la comunitat va continuar donant suport, i els mestres van seguir treballant fins i tot sense cobrar, gràcies a les donacions.

Un dels moments decisius va arribar el 1995, quan es va signar un conveni amb l'Estat francès que reconeixia el català com a llengua vehicular a les escoles de La Bressola. Això va permetre una estabilització econòmica i va afavorir l'expansió de la xarxa educativa. Entre 1996 i 2006, es van obrir noves escoles i es va crear un centre de secundària per garantir la continuïtat educativa. El creixement de La Bressola va ser possible també gràcies al suport financer de la Generalitat de Catalunya i altres institucions públiques i privades.

El model pedagògic de La Bressola es fonamenta en tres principis: immersió lingüística, verticalitat i treball cooperatiu. El català és la llengua vehicular en tots els àmbits, des de les classes fins als jocs i activitats socials. La verticalitat fa referència a la convivència d'infants de diferents edats en una mateixa classe, afavorint l'aprenentatge mutu. Finalment, el treball cooperatiu fomenta la responsabilitat col·lectiva i el suport entre alumnes de diferents edats.

Avui en dia, La Bressola compta amb 9 centres educatius, amb més de 1.100 alumnes repartits per diverses poblacions com Perpinyà, Canet de Rosselló i Prada. Malgrat aquest èxit, la demanda segueix superant l'oferta, i la institució continua buscant recursos per ampliar les seves instal·lacions. La Bressola és un referent de resistència cultural i lingüística a la Catalunya Nord, demostrant que és possible recuperar i

preservar el català a través d'un sistema educatiu arrelat a la realitat local i amb un fort compromís comunitari.

Fotografia 17: Inauguració dels nous locals de La Bressola de Nils // La Bressola

MARC PRÀCTIC

3.

3.1 CREACIÓ DEL REPORTATGE

La creació del vídeo reportatge s'ha enfocat en divulgar sobre l'existència i la realitat lingüística de la Catalunya Nord, fent èmfasi en els factors socials, econòmics i històrics que han contribuït a la pèrdua progressiva de la llengua catalana en aquest territori. Aquest projecte audiovisual ha estat una extensió natural de la part teòrica del treball, on es va establir el marc conceptual i es van detallar els factors clau del fenomen de la substitució lingüística.

El procés va començar amb la finalització de la part escrita del treball, que va servir com a base sòlida per estructurar el contingut del reportatge. Amb l'objectiu d'arribar al públic d'una manera clara i entretinguda, es va decidir un to distès i accessible. El guió del documental es va desenvolupar al voltant dels temes centrals de la recerca, assegurant una transició fluida entre les idees teòriques i les veus dels entrevistats.

Les persones entrevistades van ser escollides pel seu coneixement en aspectes clau del treball, com ara experts en sociolingüística, activistes culturals i figures rellevants de la Catalunya Nord. Aquesta selecció va ser essencial per oferir una perspectiva completa i enriquidora del tema.

Les gravacions es van fer utilitzant recursos tècnics accessibles però eficients. El meu telèfon mòbil va ser la càmera principal, mentre que un dispositiu mòbil antic es va utilitzar com a micròfon. També vaig comptar amb un trípode per garantir l'estabilitat de les imatges. La major part del treball de gravació es va fer de manera autònoma, tot i que en algunes ocasions vaig rebre ajuda puntual de la meva família. Pel que fa a les localitzacions, la majoria de les entrevistes es van gravar en persona a Perpinyà i Barcelona, aprofitant la proximitat amb els entrevistats. Una excepció va ser la gravació amb Adrià Morte, que es va dur a terme mitjançant una videotrucada per superar les limitacions geogràfiques.

Durant el procés de producció, he enfrontat diversos reptes, com la gestió del temps, la logística per viatjar fins a Perpinyà i les dificultats tècniques relacionades amb l'edició del vídeo. El programa CapCut va ser l'eina principal per editar el documental, permetent-me donar coherència visual i narrativa al projecte.

Tot i l'esforç invertit, he decidit mantenir aquest reportatge dins l'àmbit acadèmic. Crec que, tot i la rellevància del tema, crec que no tinc les eines ni els coneixements sobre el periodisme suficients com per atrevir-me a difondre públicament el reportatge. Prefereixo que el projecte compleixi la seva funció com a part del meu treball de recerca, deixant la tasca de sensibilització pública a figures i institucions més capacitades.

3.2 CONCLUSIONS DE LES ENTREVISTES

Les entrevistes realitzades en aquest projecte reflecteixen una rica diversitat de perspectives sobre la situació de la llengua catalana a la Catalunya Nord. Aquestes converses es van desenvolupar en diferents escenaris, reflectint tant la diversitat de contextos com la singularitat dels participants, cadascun amb un coneixement profund i experiències úniques sobre el tema.

La primera entrevista, amb en Pere Mayans, es va dur a terme el 6 de setembre a la seu del Departament d'Educació de Barcelona, marcant l'inici del treball amb un enfocament acadèmic sobre els desafiaments lingüístics. Posteriorment, el 24 de setembre, durant un assaig conjunt de dues colles castelleres a Prada de Conflent, es van recollir les reflexions d'en Bernat Casals i en Jordi Taurinyà, aportant perspectives locals i vivencials sobre la pèrdua i la revitalització del català mitjançant la cultura popular.

L'11 d'octubre, Perpinyà va ser l'escenari de múltiples trobades. A la Casa de la Generalitat, en Joan-Lluís Lluís va oferir una visió històrica i institucional, i posteriorment l'Albert Gaspà em va atendre amistosament posant les bases d'aquest treball. A la tarda vaig anar a la Llibreria Catalana, la Joana Serra va enriquir la discussió amb la seva experiència en l'activisme lingüístic. També aquell dia, a la Plaça de la República, en Gautier Sabrià va exposar una anàlisi més antropològica del declivi del català, vinculant-lo amb les dinàmiques socials.

Per últim, el 12 de novembre, l'Adrià Morte va participar en una entrevista per videotrucada des de Perpinyà, oferint una visió detallada del paper de La Bressola en la preservació del català

Aquestes entrevistes, més enllà de la seva localització geogràfica o modalitat, constitueixen un relat coral sobre els desafiaments i oportunitats que afronta el català a la Catalunya Nord, teixint una narrativa compromesa amb la revitalització lingüística i cultural.

3.2.1 Pere Mayans

La primera entrevista d'aquest treball de recerca la vaig fer amb el filòleg Pere Mayans, a la seu del Departament d'Educació a Barcelona. Ens vam reunir a una sala polivalent per fer aquest tipus de reunions, un lloc ideal per a enregistrar el reportatge. Al ser la primera entrevista que vaig fer reconec que va estar una mica desorganitzada, em va costar formular les preguntes per a que fossin prou clares. La nostra conversa va girar al voltant de la situació sociolingüística del català a la Catalunya Nord i la seva vinculació amb la realitat del Principat i altres territoris catalanoparlants. Mayans, catedràtic de llengua catalana i cap del Servei de Suports i Recursos Lingüístics del Departament d'Educació de la Generalitat, ofereix una visió experta i crítica sobre els reptes, les debilitats i les oportunitats de la llengua catalana en un context globalitzat.

Fotografia 18: Pere Mayans a la seu del Departament d'Educació a Barcelona // Elaboració pròpia

En Pere Mayans va definir la Catalunya Nord com: *una part de Catalunya que per circumstàncies històriques depèn de l'estat francès*. Malgrat que la llengua tradicional és el català, va parlar de l'existència d'un procés de substitució lingüística el qual ha esdevingut un dels més intensos d'Europa per eliminar la diversitat lingüística, a través de polítiques educatives, legals i simbòliques.

Sobre un dels temes principals del treball en Pere Mayans va dir que *la situació és que s'ha interromput la transmissió intergeneracional*, que només un percentatge ínfim de famílies transmet la llengua als fills. Això ho addueix a diversos factors. La força del francès com a llengua de prestigi i utilitat, la manca d'integració de les llengües minoritzades en la immigració i les barreres institucionals, com el cas de no permetre noms catalans en l'estat civil francès. Malgrat tot, petites iniciatives com les escoles associatives de la Bressola i Arrels, o línies bilingües, contribueixen a mantenir viva la llengua, encara que insuficientment. En Pere Mayans, però, no ho donava tot per perdut. Un exemple d'això és la seva reflexió en la qual em va dir *cada vegada que hi vaig [a Catalunya Nord] a donar títols, hi veig gent de la vostra edat que em parlen en català. Mira, fa molts anys que hauríem d'estar morts, però encara vivim*.

Va destacar la riquesa dialectal del català a la Catalunya Nord. S'hi observen trets propis com l'ús de "jo canti" per a la primera persona del present d'indicatiu, o l'eliminació de la vocal neutra en paraules esdrúixoles ("famíli" en lloc de "família"). Aquests trets responen a una evolució històrica influïda pel contacte amb el francès i la pèrdua de connexions amb altres territoris catalanoparlants.

Un punt interessant és la comparativa entre el català d'abans i després del segle XX. Abans, les variants de totes les regions catalanes eren més homogènies, un fenomen trencat pels processos de francesització, espanyolització o italianització respectivament. L'entrevistat va destacar la importància que hagués tingut el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana de l'any 1906 si hagués estat fructuós. Sosté que és un exemple emblemàtic del moment en què els territoris catalanoparlants es trobaven més cohesionats lingüísticament. En aquell moment, les diferències dialectals eren mínimes comparades amb l'actualitat, i els esforços es dirigien cap a reforçar una llengua comuna i projectar-la cap al futur. Aquest congrés també va marcar la primera representació cartogràfica dels Països Catalans, fet que evidenciava la voluntat d'unitat cultural. Com ell afirma: *al 1906, si ens haguéssim retrobat, tots parlàvem bastant més similar del que ara estem parlant*.

Va alertar que la situació de la Catalunya Nord hauria de servir d'avís per als catalans del Principat. Considera que la força d'un estat com França, amb un sistema educatiu centralitzat i un marcat nacionalisme lingüístic, ha afeblit enormement el català. Això és un risc que també pot passar al Principat si es deixen d'aplicar polítiques actives de protecció lingüística. Segons Mayans, les institucions tenen una responsabilitat vital. Destaca la importància de mantenir l'ensenyament en català, mitjans de comunicació en aquesta llengua, i polítiques de promoció que compensin la força del mercat en favor de llengües com el castellà o l'anglès. També fa autocrítica, assenyalant que des del sud sovint s'ha actuat amb paternalisme cap al nord, oblidant treballar de forma coherent per preservar la llengua.

Durant el transcurs de l'entrevista també va subratllar algunes iniciatives positives. La corresponsal de TV3 a Perpinyà o la demanda de treballadors amb català en sectors turístics de la Catalunya Nord són exemples de com es pot donar utilitat a la llengua i evitar la seva folklorització. També remarca la feina de mestres i associacions que lluiten per la supervivència del català, tant al nord com al sud.

Fotografia 19: Seu de 3Cat oberta recentment a Catalunya Nord // Elaboració pròpia

Un dels moments més emocionants de la seva feina, segons Mayans, és l'entrega anual de títols de català als estudiants de la Bressola. En aquest acte, explica, es pot percebre que la llengua encara té futur gràcies a l'esforç d'aquests alumnes. Aquests moments li permeten connectar amb la joventut nord-catalana i sentir que el treball realitzat no ha estat en va. També observa que alguns estudiants d'aquests centres es mostren curiosament interessats en el futur polític de Catalunya, com el dia en el que un estudiant de La Bressola, mentre rebia el seu certificat de nivell nord-català li va preguntar: *Quan serem independents?* Aquestes inquietuds demostren una connexió emocional i cultural amb el Principat, fet que Mayans considera crucial per mantenir viva la flama del català. Sincerament, m'agradaria poder tenir l'optimisme d'aquest estudiant anònim de La Bressola.

En Pere Mayans ofereix una visió contundent sobre la situació de la llengua catalana, centrada en la seva realitat al nord, però amb ressons al conjunt del domini lingüístic. Sobre el paper del Principat envers aquesta qüestió, ell va afirmar que *és important que des del sud demostrem que aquesta llengua és útil, també per als que l'aprenen*. El seu discurs és una crida a la coherència política i social per garantir la pervivència del català. Lluny d'un paternalisme buit, defensa que només des del respecte, la utilitat pràctica de la llengua i la implicació de tots els sectors socials es podrà revertir la substitució lingüística. En definitiva, el futur del català depèn no només de la voluntat institucional, sinó també de l'actitud dels parlants i la seva capacitat de fer-lo útil en el dia a dia.

3.2.2 Bernat Casals

En la meua primera visita a Catalunya Nord em vaig reunir amb en Bernat Casals, president de l'associació Aire Nou de Bao. La raó principal era enregistrar un assaig dels Castellers del Riberal a Bao, però el dia de la meua visita va coincidir amb l'assaig mensual conjunt que fan aquesta colla amb els Pallagos del Conflent; fet que em va portar a reunir-me amb el Jordi Taurinyà. En Bernat va oferir una visió personal i col·lectiva de la situació del català a la Catalunya Nord. Ell és originari de Montferrer, un poble del Vallespir on antigament el català era la llengua del carrer. La seva àvia, que no sabia francès, li parlava en català, però els seus pares li van parlar en francès, reflectint la repressió lingüística del sistema educatiu francès. Aquesta situació va fer que ell no consolidés l'ús del català fins que va ser adult. Malgrat aquest context advers, ha pogut recuperar la llengua i transmetre-la a la seva família. Va lamentar la pèrdua progressiva de l'ús social de la llengua, la qual ara és residual. Tot i aquesta realitat, Casals és un exemple de resistència cultural a través de la seva implicació en activitats que promouen el català i la cultura catalana.

En Bernat és un dels primers membres de l'associació Aire Nou de Bao, fundada l'any 1995 per a la promoció de la llengua, la cultura i el territori catalans. L'associació va començar organitzant activitats com teatre i conferències, però va guanyar força quan va incorporar la tradició dels castells, un element desconegut a la zona en aquell moment.

Fotografia 20: Bernat Casals en la nostra entrevista a Prada // Elaboració pròpia

La tradició dels castellers a Aire Nou de Bao va començar gràcies a la iniciativa d'un company de Barcelona, que va suggerir introduir aquesta pràctica desconeguda a la zona. La colla va rebre suport dels Castellers de la Jonquera qui van ensenyar les tècniques bàsiques a través d'intercanvis regulars. Membres d'Aire Nou viatjaven a la Jonquera per aprendre, mentre els castellers d'allà pujaven al Vallespir per ajudar en els assajos. Amb el temps, Aire Nou de Bao es va consolidar com una colla pròpia que ha mantingut aquesta tradició fins avui. Avui dia l'associació, compta amb 180 membres que participen en activitats com castells, correfocs i falcons.

L'objectiu principal és passar fer activitats culturals, tot i que a darrere de les activitats hi ha una tasca de promoció de la llengua catalana. L'idioma oficial dels castellers és el català, en paraules de l'entrevistat *l'idioma oficial dels castellers és el català. Tota la comunicació de l'associació és en català.* Així mateix, l'organització està oberta a tothom encara que no parlin català, pel fet que seria impossible impulsar activitats amb tan poca gent. Aquesta política lingüística ha permès implicar gent local i persones de fora, incloent-hi participants de Guinea, Escòcia i Polònia. L'associació també organitza esdeveniments importants com l'Identi'CAT, un festival anual de cinc dies que combina música, folklore i cultura popular, amb suport financer del Consell Departamental. És una de les poques accions multitudinàries per la llengua que les administracions públiques recolzen.

Aire Nou de Bao manté vincles amb entitats culturals d'altres territoris catalans, com els castellers de Barcelona, que són els seus padrins; o tenen contacte amb els Capgrossos de Mataró, els castellers de la meua ciutat. També han col·laborat amb grups del País Valencià i Mallorca, participant en intercanvis culturals que reforcen els llaços entre territoris. Aquests contactes han estat clau enfortir les tradicions a la Catalunya Nord.

Casals descriu com, durant la seva infància i joventut, moltes famílies catalanes de la Catalunya Nord es van veure obligades a emigrar a altres regions de França a causa de la manca d'oportunitats laborals locals. El moviment dels funcionaris per tot l'estat francès el va il·lustrar amb aquesta experiència personal: *el meu pare va anar a París,*

va treballar al Camí de Ferro [ferrocarrils, del francès *chemin de fer*], a la SNCF, a la Renfe francesa. I la meua mare va treballar dins d'un ajuntament, de la regió parisenca. En un ajuntament era secretari d'un sector de l'ajuntament. Aquest desplaçament de treballadors públics responia a una política deliberada de l'Estat francès, que sovint reubicava funcionaris del sud al nord i viceversa, afavorint així l'homogeneïtzació cultural. Aquest fet va fer que al tornar a Catalunya Nord es van sentir reconnectats amb el territori, i la família va recuperar l'ús del català. Els seus fills, educats a l'escola catalana Arrels, són ara mestres bilingües de francès i català. A més, els seus dos nets també estudien en immersió lingüística, cosa que reflecteix l'èxit de les escoles immersives com a eina per preservar la llengua.

En Bernat és crític amb el desinterès de l'Estat francès per les llengües i cultures minoritàries. Va dir literalment que a l'Estat francès, *les llengües minoritàries com el català o el bretó no els interessan*. Assenyala que el centralisme parisenc perjudica regions com la *Breizh* o *Bertaèyn* (Bretanya en bretó i gal·ló, respectivament), la *Matnik* (Martinica en crioll antià) o *Kanaky* (Nova Caledònia en canac), on les llengües i les cultures locals són menystingudes. En el cas de la Catalunya Nord, lamenta que només la meitat de les comunes de la zona organitzen activitats en català, fet que ho deixa tot en mans de les associacions i iniciatives locals.

Casals reconeix els reptes que afronta el català, especialment pel que fa a la transmissió intergeneracional i la implicació dels joves. Malgrat això, veu esperança en projectes com Aire Nou de Bao, que utilitza la cultura popular com a eina d'atracció i educació lingüística. També destaca que molts joves que no han anat a escoles catalanes fan un esforç per aprendre la llengua, fet que reflecteix la vitalitat del català en alguns sectors. L'entrevistat representa fidelment la resistència i el compromís per preservar el català a la Catalunya Nord. La seva tasca al capdavant d'Aire Nou de Bao mostra que la cultura popular és una eina poderosa per mantenir viva una llengua en un context advers. Gràcies a la seva dedicació i a la col·laboració amb altres territoris catalans, el català es manté com un element central de la identitat cultural de la Catalunya Nord. Tant ell com la seva associació tenen un paper crucial en aquesta complicada tasca, i aquesta feina altruista és de les més encomiables que pot fer algú.

3.2.3 Jordi Taurinyà

L'entrevista amb Jordi Taurinyà, igual que l'entrevista amb en Bernard Casals, va tenir lloc a l'assaig conjunt de la colla dels Castellans del Riberal i els Pallagos del Conflent, de la qual ell forma part de la segona colla. Vam gravar-la al costat de l'estació de tren de Prada, la capital de la comarca del Conflent. Un fet curiós de l'entrevista es que des del lloc on la vam gravar, tot i que no surt al pla, podíem veure perfectament la simbòlica muntanya del Canigó.

Fotografia 21: Jordi Taurinyà a la nostre entrevista a Prada // Elaboració pròpia

En Jordi es va presentar com a fill de Vallestàvia, un poble de muntanya entre el Canigó i Prada de Conflent. Va néixer en una família profundament vinculada a la terra, però amb una realitat lingüística complicada. Ens va explicar que, tot i viure en un entorn on el català era la llengua d'ús social, el seu pare, mestre d'escola, parlava amb ell i el seu germà en francès, obeint les normes del sistema educatiu francès que prohibien l'ús del català. No obstant això, a casa, la mare li parlava català d'amagat i les àvies, especialment una que no sabia francès, li van ensenyar una mica la llengua catalana. Això creava una dualitat en la qual els infants responien en francès, però el català era present, com un murmuri constant.

Aquest context va marcar en Jordi profundament, generant en ell una barreja d'odi i desconexió amb el català que no va superar fins a la trentena. La seva filla petita Júlia Taurinyà, que per cert és una periodista nord-catalana molt reconeguda, es va interessar pel català arran de la seva participació a la Universitat Catalana d'Estiu. Va ser gràcies a aquest fet que tota la família va començar a recuperar el català. Aquesta experiència va suposar un punt d'inflexió que, segons Jordi, li va permetre retrobar-se amb la seva identitat personal i familiar, trencant el que ell descriu com una colonització lingüística i cultural imposada per França.

Durant l'entrevista, en Jordi va oferir unes històries personals que mostren com el català ha estat arraconat a l'àmbit privat a Catalunya Nord. Va destacar l'impacte de les guerres mundials, que van trencar el fil de la transmissió intergeneracional de la llengua. Amb l'exemple de l'impacte de la mort del seu avi al front de la Primera Guerra Mundial, va posar cara i ulls a l'abans i el després que aquest conflicte va suposar per la llengua i societat a Catalunya Nord. Això, segons Jordi, es va agreujar amb l'ensenyament obligatori exclusivament en francès i amb polítiques que associaven el francès amb l'ascens social i l'èxit econòmic.

També va remarcar que el procés de substitució lingüística no va ser exclusivament fruit d'imposicions externes, sinó que moltes famílies locals, com la seva, van adoptar el francès com una estratègia de supervivència. Aquesta reflexió es va complementar d'una vivència personal molt curiosa i sorprenent. En Jordi em va explicar com va viure set anys al Congo-Brazzaville, donant suport com a enginyer agrònom. Treballava, per un sou gairebé voluntari, per a una empresa pública de la recentment fundada República Popular del Congo una realitat que Jordi compara amb la situació de Catalunya Nord. Va assenyalar paral·lelismes entre la marginació lingüística del català i les dinàmiques colonials, destacant el racisme estructural i les desigualtats que va observar en els seus anys vivint a l'Àfrica.

Més enllà de la reflexió històrica, en Jordi em va parlar de la seva implicació en la defensa de la llengua i la cultura catalanes. Va compartir amb entusiasme les iniciatives en què ha participat, especialment la creació del Casal Jaume I al Conflent.

Ens va explicar com aquesta entitat ha actuat com un punt de trobada i col·laboració per a diverses associacions locals, sumant més de 600 persones en un territori amb una població reduïda. Al casal, es promou la llengua catalana a través de cursos, activitats culturals com el cant coral, teatre i grups de diables i castellers, així com esdeveniments que celebren la identitat catalana.

Un dels projectes més emblemàtics en que està implicat és la baixada de la Flama del Canigó. Aquesta és una tradició que simbolitza la continuïtat del foc de Sant Joan i que Jordi descriu com un element cohesionador dels Països Catalans. Va detallar com l'organització d'aquest esdeveniment ha aconseguit involucrar escoles, ajuntaments i entitats locals, fent arribar el català a les generacions més joves i reforçant la catalanitat.

En Jordi Taurinyà afirma que la cultura popular és una eina fonamental per atreure gent que potser no s'interessaria pel català a través de conferències o actes més formals. *Amb els castellers, els correfocs i les festes majors, aconseguim crear un ambient d'alegria que fa que la gent vulgui implicar-se més enllà de la festa*, va dir amb un somriure. Aquesta estratègia ha permès que el Casal tingui una influència creixent en la vida cultural del Conflent, tot i les dificultats polítiques i socials. En el tram final de l'entrevista, va expressar una barreja d'optimisme i preocupació. Per una banda, veu signes esperançadors en el moviment cultural català a Catalunya Nord, però, per l'altra, adverteix que el declivi lingüístic pot accelerar-se si no es prenen mesures decidides. Ens va parlar amb franquesa de la seva decepció amb els partits polítics, tant del nord com del sud, que sovint prioritzen el poder per sobre de la llengua i la cultura.

Per últim va dir que tenen més contacte amb els territoris perifèrics catalans, perquè comparteixen els mateixos problemes lingüístics i culturals. Va afirmar que quan la gent de Barcelona es pregunta perquè la gent no parla català al carrer a Catalunya Nord cal saber tot el que ha passat en aquest país.

Afirma que el català s'ha perdut en només una generació, i demana que la gent parli el màxim català possible. Alerta al Principat que, si no es treballa per la llengua, el català es pot perdre en molt poc temps; dient *Vosaltres, els joves, cal que penseu que el futur de català passa per la defensa de la llengua.*

Indubtablement, l'entrevista amb en Jordi Taurinyà va ser d'allò més interessant i profitosa. A nivell personal, veure la pràctica dels castellers va ser quelcom molt divertit i curiós. Sense cap mena de dubte puc afirmar que en Jordi Taurinyà és un patriota de dalt a baix, un catalanista de pedra picada que treballa incansablement per la llengua i la nació. Si a cada poble, o vilatge com diuen a Catalunya Nord, hi hagués un com ell tindriem molt menys problemes. M'agradaria també posar un fragment sobre la militància política de la seva entrevista que m'ha captivat molt, en el que diu *estic molt orgullós d'això, i que tota la meva família, és ficat al català per la defensa, per tot, per la república [catalana], per tot. Hem fet molt de coses aquí per ajudar, i continuarem a cercar això, de fer part dels països catalans d'una manera efectiva. Nosaltres ho tenim ben clar. I doncs hem lluitat i lluitem.*

Destacar que va acabar la seva entrevista amb un rotund: *Visca els Països Catalans!*, un missatge molt significatiu que, com es pot veure a la gravació, no m'esperava escoltar de manera tan directa en una entrevista d'aquesta recerca.

3.2.4 Joan-Lluís Lluís

L'entrevista amb en Joan-Lluís Lluís, responsable de llengua i cultura de la Casa de la Generalitat a Perpinyà i reconegut escriptor nord-català, ofereix una visió fonamentada i personal sobre la situació del català a Catalunya Nord i els reptes que enfronta la llengua en aquest territori. Ens vam reunir al seu lloc de feina, la Casa de la Generalitat a Perpinyà. És un edifici històric ubicat al centre de la ciutat, i és un referent en cooperació transfronterera. Aquest indret és també la seu de la delegació de la generalitat i de 3Cat a Perpinyà. La conversa, plena de matisos, aborda qüestions històriques, culturals i polítiques que han marcat el declivi de la llengua i els esforços per mantenir-la viva.

Fotografia 22: Joan-Lluís Lluís al seu despatx de la Casa de la Generalitat a Perpinyà
// Elaboració pròpia

Joan-Lluís Lluís va néixer i créixer a Perpinyà, en un entorn marcat per la substitució lingüística. Va descriure amb detall com el català es va anar esborrant progressivament de la vida quotidiana a Catalunya Nord. Entre els anys 40 i 60, la transmissió familiar de la llengua es va trencar a moltes cases, una situació agreujada per l'absència total de català a l'escola i a l'àmbit públic. Lluís recorda com, de petit,

el català que parlava a casa tenia un ús molt limitat i no es percebia com una llengua de prestigi. Aquesta minorització va ser clau en la pèrdua de parlants.

Segons en Joan-Lluís Lluís, avui dia el català a Catalunya Nord és una llengua residual, parlada només per unes desenes o centenars de famílies. Aquesta situació, segons ell, contrasta amb altres territoris com el País Basc Nord, on les polítiques lingüístiques són molt més ambiciosos i visibles. A Catalunya Nord, la llengua ha quedat atrapada en una dinàmica de desús i poca implicació política.

En quant a la tasca de la Casa de la Generalitat a Perpinyà, ell afirma que té com a missió actuar com un pont entre les institucions del sud i les de Catalunya Nord, oferint suport a iniciatives locals relacionades amb la llengua i la cultura catalanes. Un dels exemples més destacats són els cursos de català per a adults, un dels pocs recursos disponibles per a qui vol aprendre la llengua o recuperar-la. També organitzen exàmens oficials de català que permeten certificar el nivell de llengua de manera reconeguda, una acció important per donar prestigi i seriositat a l'aprenentatge del català. Va remarcar, però, que les institucions locals, com l'Ajuntament de Perpinyà o el Consell Departamental, fan molt poc per promoure la llengua. Va assenyalar que, a diferència d'altres territoris, a Catalunya Nord hi ha molt poca pressió social per exigir canvis i que, en general, les polítiques de promoció del català són insuficients i tímides.

Un aspecte interessant de l'entrevista és la reflexió que fa sobre la identitat catalana a Catalunya Nord. Va descriure com, en absència de la llengua, la catalanitat sovint s'expressa a través de símbols com la bandera catalana, que es pot veure arreu del territori. Però aquesta ostentació, segons ell, té més a veure amb una compensació per la pèrdua de la llengua que amb un sentiment de pertinença sòlid. Un exemple molt il·lustratiu va ser com el públic dels partits de rugbi a mitjan segle XX parlava majoritàriament en català i no portava senyeres, mentre que avui, tot i l'omnipresència de banderes catalanes als estadis, gairebé ningú parla la llengua. Aquesta dissonància, segons ell, exemplifica com la identitat catalana ha quedat folkloritzada i sovint desvinculada de la realitat lingüística.

L'entrevista acaba amb un missatge final en el que en Joan-Lluís reflexiona sobre què poden fer els catalans del sud per ajudar a preservar el català a Catalunya Nord. Va ser molt clar: *Ajudeu-vos vosaltres*. Segons ell, la supervivència del català al Principat de Catalunya és clau per mantenir viva la llengua arreu dels Països Catalans. Si el català es perd al sud, no hi haurà cap esperança per al nord, ni per a altres territoris on la llengua està en un fort retrocés com l'Alguer o la Franja de Ponent.

Va lamentar que molts catalans del sud encara desconeguin la complexitat sociolingüística del territori i que sovint l'afrontin amb prejudicis o idees simplistes. Va destacar que la millor manera d'ajudar és garantir que el català continuï sent una llengua forta i útil al sud, perquè només així pot irradiar cap a altres zones del domini lingüístic. A l'acabar l'entrevista em va agrair que no hagués estat paternalista en aquesta qüestió, fet amb el que em vaig trobar de cara uns dies abans amb la meua conversa amb l'Albert Gaspà.

En Joan-Lluís Lluís em va deixar amb un missatge molt directe i certament dur, el fet que la salut del català és cada vegada pitjor a tot arreu. Tot i això no perdia l'esperança en el futur del català doncs segons ell aquest depèn de l'esforç col·lectiu per mantenir-lo viu en el dia a dia. Catalunya Nord ha patit una pèrdua greu, però la llengua encara té una oportunitat si s'actua amb fermesa i consciència, especialment des del sud. El català no es pot donar per perdut, però cal actuar ara per evitar que es converteixi en una llengua del passat.

3.2.5 Albert Gaspà

Tot i no haver enregistrat cap entrevista amb l'Albert Gaspà, degut a que no era un contingut a posar en el documental, considero que el seu paper en aquest treball de recerca ha estat decisiu i mereix ser reconegut. L'oportunitat de contactar amb ell es va donar gràcies a la Laia Nonell, membre d'Òmnium Cultural de Mataró, que em va presentar la meva tutora, Roser Gelada, durant l'arribada de la Flama del Canigó a Mataró. La Laia, amb amabilitat i confiança, em va enviar el seu contacte, i després d'una breu preparació, vaig decidir trucar-lo.

La primera trucada amb l'Albert va ser, en molts sentits, un episodi revelador. Amb una idea encara vaga i poc definida del treball, em vaig trobar amb algú que no només entenia el tema a la perfecció, sinó que no tenia cap problema en posar-me davant la crua realitat de la meva situació inicial. Les meves expectatives es van desfer ràpidament sota el pes del seu llenguatge directe, farcit d'ironia i honestedat contundent. Aquest moment, tot i desconcertant, va ser essencial: l'Albert va aconseguir fer-me veure que la meva recerca necessitava més profunditat, més claredat i, sobretot, més capacitat d'enfocament.

Reconec que aquesta primera conversa va ser un autèntic xoc de realitat. Fins aquell moment, havia entrevistat en Pere Mayans, però ara veig que no hi havia anat prou preparat i que m'havia faltat una comprensió sòlida del que volia aconseguir amb aquestes trobades. L'Albert, amb el seu estil tan característic, va aconseguir deixar-me clar que calia reorientar la recerca i començar a posar més èmfasi en els punts crucials del fenomen de la substitució lingüística.

No va ser fàcil, però. Adaptar-me al seu estil comunicatiu va ser tot un repte. L'Albert fa servir un llenguatge ple de sarcasmes, metàfores punyents i una ironia que, en un primer moment, em va resultar difícil de seguir. La seva manera d'expressar-se, gens convencional, em va posar a prova com a interlocutor, però també em va obligar a escoltar i a processar les seves idees amb més atenció. Una vegada immers en el seu llenguatge, la conversa es va convertir en una experiència enriquidora que va aportar un canvi substancial a la meva manera d'enfocar aquest treball.

La nostra segona trobada, celebrada el 7 d'octubre a la Casa de la Generalitat, va ser completament diferent. Aquesta vegada, arribava amb més experiència, amb un coneixement més profund del tema i amb preguntes molt més concretes. Aquest canvi d'actitud va transformar el to de la trobada. Ara la conversa era més fluida, més col·laborativa i, per primera vegada, vaig sentir que podia treure el màxim profit de les seves reflexions.

En aquesta segona reunió, l'Albert em va fer reflexionar profundament no només sobre la substitució lingüística a la Catalunya Nord, sinó també sobre les implicacions que aquest fenomen té per al conjunt del territori català. Les seves paraules, sempre directes i plenes d'un sentit crític excepcional, em van obligar a qüestionar-me molts aspectes que donava per suposats. A més, el seu enfocament m'ha ajudat a veure el tema amb més complexitat i a elaborar unes conclusions molt més matisades i enriquidores.

Tot i que no vaig enregistrar cap de les nostres converses, moltes de les idees i perspectives clau que apareixen en aquest treball són resultat directe d'aquestes interaccions. La influència de l'Albert és present en els aspectes més fonamentals del projecte, des de la manera com he estructurat els arguments fins a la profunditat de les conclusions. Sense la seva aportació, aquest treball no hauria tingut la mateixa solidesa ni el mateix impacte.

En definitiva, la seva ajuda ha estat la més significativa de tot el procés. La seva capacitat de plantejar preguntes complexes, d'exposar realitats incòmodes i de mostrar-me camins alternatius ha estat una font de coneixement i inspiració. Adaptar-me al seu llenguatge i entendre la seva manera de comunicar-se ha estat un desafiament, però també una experiència que ha enriquit enormement aquest treball. És per això que considero imprescindible agrair-li la seva col·laboració i reconèixer que moltes de les parts més importants d'aquesta recerca no haurien estat possibles sense les seves aportacions.

3.2.6 Joana Serra

La segona entrevista que vaig realitzar, el dia 11 d'octubre a Perpinyà, va ser amb la Joana Serra, una persona molt reconeguda pel seu coneixement sobre la situació del català a Catalunya Nord. Diverses persones em van recomanar parlar amb ella, i amb motiu, perquè Joana és una de les veus més expertes sobre aquest tema. A més de ser la responsable de la Llibreria Catalana de Perpinyà, una de les més antigues de la ciutat, la seva trajectòria inclou una tesi iniciada sobre la situació de la llengua catalana al territori i la seva implicació en el Casal de Perpinyà. Ens vam reunir al seu negoci, un espai ple de llibres que transmet la seva passió pel català i el seu compromís amb la cultura. És evident que la Joana ha convertit la seva passió en una forma de vida.

Fotografia 23: Joana Serra a la Llibreria Catalana de Perpinyà // Elaboració pròpia

La Joana Serra va néixer a Bao, un poble a prop de Perpinyà, i tot i tenir arrels a la Catalunya Sud, es defineix plenament com una nord-catalana. Va créixer parlant català a casa i va formar part de la primera generació que va estudiar en el sistema d'immersió lingüística a Catalunya Nord, a l'Escola Arrels. Actualment, combina la seva feina com a llibretera amb una gran implicació en la vida cultural i social del territori, participant activament en diverses entitats en favor de la llengua i cultura catalanes.

L'entrevista amb ella va ser molt dinàmica i enriquidora. Va parlar amb profunditat sobre els factors que han contribuït al declivi del català a Catalunya Nord. Entre aquests, va destacar el Tractat dels Pirineus i l'edicte de 1700 com a punts d'inici de la repressió del català, i va assenyalar la introducció de l'escola obligatòria en francès al segle XIX com un dels moments més decisius per a la substitució lingüística. També va mencionar l'impacte de les guerres mundials, la migració laboral dels anys 60 i 70, i la situació de pobresa que va caracteritzar el territori durant dècades sota l'Estat francès. Malgrat aquestes dificultats, va esmentar episodis recents, com la victòria de la USAP el 2008 o l'impacte del procés independentista català de 2017, com a exemples d'una identitat catalana encara viva. Un punt que em va cridar especialment l'atenció va ser la reflexió de la Joana sobre la identitat nord-catalana. Tot i que el català està en declivi, ella considera que la catalanitat està més arrelada que mai entre la població. Segons ella, moltes persones se senten profundament orgulloses de la seva identitat catalana, encara que no parlin la llengua amb fluïdesa.

Respecte al futur del català, la Joana es va mostrar positiva. Tot i que la situació és crítica, ella afirma que és imprescindible continuar promovent la llengua a través d'iniciatives petites però constants. Va subratllar la importància de projectes com La Bressola, que des de fa 40 anys treballa per recuperar el català en l'àmbit educatiu, però també va alertar del perill que pot suposar la desaparició de la llengua si no es fa servir habitualment. La Joana formula una de les majors conclusions d'aquest treball, que aquesta realitat també podria afectar altres territoris de parla catalana.

En última instància vull destacar la crida que va fer als catalans del sud perquè no deixin de parlar català quan visitin el nord. Va insistir que cada conversa en català ajuda a mantenir viva la llengua i va demanar comprensió cap a les variants dialectals o les dificultats lingüístiques dels nord-catalans. En definitiva, aquesta entrevista m'ha estat molt útil per avançar en el meu treball i m'ha permès entendre millor la situació sociolingüística de Catalunya Nord. La Joana Serra no només és una gran experta en aquest camp, sinó també un exemple d'activista compromesa. Tot i els desafiaments, em queda clar que la voluntat de preservar la llengua i la cultura catalanes és més forta que mai.

3.2.7 Gautier Sabrià

L'entrevista amb en Gautier Sabrià va ser una mica diferent a les altres. Ens vam trobar a un bar de la Plaça de la República, i vam amenitzar la reunió amb un aperitiu. Va aportar una visió molt interessant sobre l'estat de la llengua catalana a Catalunya Nord i la seva evolució al llarg del temps. Ell és un antropòleg i sociòleg especialitzat en nacionalismes i les noves ideologies d'extrema dreta nascut a Perpinyà.

Fotografia 24: Gautier Sabrià a la a un bar de Plaça de la República de Perpinyà
// Elaboració pròpia

Es defineix orgullosament com a nord-català i manté un fort vincle amb la llengua, tot i que reconeix que el seu ús s'ha reduït majoritàriament a l'àmbit íntim. Va començar explicant com d'ençà l'inici del procés de substitució lingüística el català ha passat lentament a ser una llengua de l'esfera privada, un fenomen que ell descriu com una forma de resistència lingüística, mantenint la llengua viva en un context on la seva presència pública s'ha vist greument reduïda. Segons ell, aquesta evolució és el resultat de diversos factors socials i històrics, però recalca que la responsabilitat principal recau en els propis nord-catalans, més que en la immigració o en les influències externes.

En Gautier va exposar amb claredat com les guerres mundials i l'assimilació francesa van marcar un punt d'inflexió en la substitució lingüística. Amb l'adopció de l'educació obligatòria en francès, la pressió per integrar-se al marc estatal francès va impulsar moltes famílies a tenir el francès com a llengua principal, sobretot en la transmissió intergeneracional. El francès, associat a la mobilitat social i les oportunitats econòmiques, va substituir progressivament el català en moltes llars nord-catalanes. Sabrià va remarcar que aquesta decisió sovint es va prendre com una estratègia de millora social i va subratllar que van ser les pròpies famílies locals, i no tant les migracions, les responsables d'interrompre la transmissió del català. Un punt important va ser el buit poblacional i el trauma col·lectiu que va provocar la Primera Guerra Mundial, en la que molts nord-catalans van perdre la vida. Va destacar que el fet de lluitar i morir per França va ser un factor que va impulsar molt el nacionalisme francès.

Un altre punt destacat de l'entrevista va ser la relació entre els nord-catalans i els catalans del sud. Sabrià va admetre que existeix una certa sensació d'inferioritat lingüística envers els sud-catalans, especialment per la percepció que aquests són més competents i constants en l'ús del català. Malgrat això, reconeix una gran admiració i sentiment de germanor. Va aprofitar l'ocasió per fer una crida als sud-catalans a parlar català quan visitin el nord, ja que considera que aquesta pràctica reforça la percepció del català com una llengua útil i viva. Tot i la situació precària de la llengua, Gautier es va mostrar esperançat pel futur del català a Catalunya Nord. Va posar en valor el paper de les escoles bilingües i altres iniciatives culturals que contribueixen a la preservació de la llengua i fomenten un renovat interès entre les generacions més joves. També va assenyalar que el català manté una forta càrrega sentimental al territori, una característica que considera clau per garantir la seva supervivència patrimonial.

A l'entrevista amb Gautier Sabrià vam parlar sobre el comportament de la societat nord-catalana envers la llengua, uns dels punts més importants a l'hora d'entendre un procés de substitució lingüística. Em va comentar la complicada situació política al Rosselló, i després ens vam acomiadar. Seguint les seves recomanacions em vaig permetre el temps per visitar l'històric Barri de Sant Jaume, en el que la seva important comunitat gitana encara manté el català com a llengua pròpia. Definitivament, la nostra entrevista va ser molt profitosa.

3.2.8 Adrià Morte

L'última reunió que he fet ha estat amb l'Adrià Morte, responsable de comunicació de La Bressola. Degut a que no vaig poder anar fins a Perpinyà, vaig decidir entrevistar-lo mitjançant una videotrucada. Durant la nostra conversa vam aprofundir en el paper d'aquesta institució educativa a Catalunya Nord i la seva tasca de preservació i promoció de la llengua i la cultura catalanes. L'Adrià és originari de Reus, però viu a Perpinyà des del 2021. Em va explicar com La Bressola, fundada el 1976, es va inspirar en el model de les *Ikastoles* basques per crear una xarxa d'escoles i col·legis immersius en català. Va destacar que els inicis van ser humils, amb només cinc alumnes en un garatge, però que l'entitat ha crescut fins a comptar amb set escoles i dos col·legis que acullen més de 1.100 alumnes.

Fotografia 25: Adrià Morte en la nostra videotrucada // Elaboració pròpia

Un dels punts més interessants, i que potser haurem d'acabar copiant al sud, va ser quan em va explicar que els professors adopten una actitud activa, especialment al pati i la cantina, per garantir que el català sigui sempre la llengua vehicular. Al pati, els mestres no es limiten a supervisar, sinó que participen en els jocs dels alumnes, anticipant i introduint vocabulari en català per evitar l'ús del francès. Si un alumne empra un mot en francès, el professor li repeteix la paraula en català, fomentant un

aprenentatge natural i constant. A la cantina, els professors asseguren que petits i grans interactuïn junts, establint vincles lingüístics intergeneracionals. També aprofiten aquest espai per treballar vocabulari específic relacionat amb el menjar i les tasques quotidianes. Aquesta implicació contínua dels mestres, segons Adrià, és essencial per consolidar l'ús del català com a llengua viva i social.

Pel que fa a la metodologia, l'Adrià va explicar el sistema de verticalitat que caracteritza les escoles de La Bressola. Les classes combinen alumnes de diferents edats per afavorir la interacció lingüística i la col·laboració. Va descriure com els alumnes més grans actuen com a referents per als més petits, creant un ambient d'aprenentatge que transcendeix l'aula. També va parlar de l'organització d'activitats conjuntes, com la preparació de festivitats, que reforcen els vincles comunitaris i fomenten l'ús natural del català. Adrià Morte va destacar el paper fonamental dels mestres en la dinamització de la llengua catalana dins i fora de l'aula a La Bressola. Va explicar que els professors adopten una actitud activa, especialment al pati i la cantina, per garantir que el català sigui sempre la llengua vehicular. Al pati, els mestres no es limiten a supervisar, sinó que participen en els jocs dels alumnes, anticipant i introduint vocabulari en català per evitar l'ús del francès. Si un alumne emprava un mot en francès, el professor li repetia la paraula en català, fomentant un aprenentatge natural i constant. A la cantina, els professors asseguren que petits i grans interactuïn junts, establint vincles lingüístics intergeneracionals. També aprofiten aquest espai per treballar vocabulari específic relacionat amb el menjar i les tasques quotidianes. Aquesta implicació contínua dels mestres, segons Adrià, és essencial per consolidar l'ús del català com a llengua viva i social.

L'Adrià va reflexionar sobre l'estat del català a Catalunya Nord, destacant que la situació és crítica, amb una presència limitada en l'espai públic. Va dir que, tot i així, hi ha raons per a l'optimisme, com l'interès creixent de les famílies per educar els seus fills en català. Malgrat això, va assenyalar que La Bressola es veu limitada per la manca de recursos i espai, i que sovint ha de rebutjar famílies per no poder oferir més places. Aquesta situació evidencia l'alt interès que encara desperta la llengua catalana entre les noves generacions.

Un dels assumptes més preocupants pel Principat que vam tractar en aquesta entrevista va ser els intercanvis entre escoles del nord i del sud de Catalunya, i els problemes que sovint es presenten. Morte va destacar que, tot i que es realitzen intercanvis anuals amb escoles de llocs com Mallorca, la Terra Alta i València, tenen problemes i males experiències en aquests intercanvis. El principal problema que va exposar és que molts intercanvis amb escoles del sud de Catalunya acaben sent complicats perquè els alumnes del sud arriben amb la idea equivocada que el català no és la llengua que s'ha de parlar, sinó que assumeixen que parlaran en francès o fins i tot en espanyol. Em va explicar que si venen de contextos en els quals el català no és molt majoritari, quan els alumnes del sud arriben, molts d'ells parlen directament en espanyol, cosa que és un problema per les escoles de Catalunya Nord. A la Bressola els alumnes no comencen a fer classes d'espanyol fins a l'ESO, degut a que estan a prop d'una frontera. Això crea una situació incòmoda, ja que l'intercanvi, en lloc de ser una oportunitat d'immersió en la llengua catalana, es converteix en un intercanvi en què es parla en una llengua que no és pròpia de la zona. Morte va insistir en què, per evitar aquest tipus de malentesos, és fonamental fer molta pedagogia amb els centres escolars del sud, per tal de garantir que entenguin que el català ha de ser la llengua principal durant l'intercanvi.

A més, Morte va subratllar que també s'han trobat amb casos en què escoles del sud han sol·licitat intercanvis per practicar francès amb ells, una petició que considera completament fora de lloc, tenint en compte que a Catalunya Nord el francès no és la llengua que es vol promoure en aquests intercanvis. Així, tot i que els intercanvis són una bona eina per fomentar la comunicació i la comprensió mútua, cal ser molt curosos a l'hora de planificar-los. Morte va afirmar que aquests problemes són cada vegada més comuns, i que la situació requereix que les escoles d'immersió del nord facin un esforç addicional a l'hora d'establir aquests contactes lingüístics pels seus alumnes i evitar que l'intercanvi es converteixi en un mer exercici de practicar altres llengües que no són les pròpies.

Un altre tema a destacar de la conversa va ser el conflicte amb l'Ajuntament de Perpinyà, que ha bloquejat el projecte de creació d'un nou col·legi i Liceu en català. Adrià va explicar com La Bressola va intentar adquirir un antic monestir al barri del Bernet per desenvolupar el projecte, però l'Ajuntament, després d'haver assegurat que no hi tenia interès, va exercir el dret de tempteig per impedir-ne la compra. Aquest bloqueig, segons Adrià, representa un gran obstacle per garantir una continuïtat educativa en català fins a l'etapa del batxillerat. Malgrat haver guanyat diversos judicis que els donen la propietat de l'immoble, el litigi continua i frena els plans de La Bressola.

L'Adrià, com a representant de La Bressola, em va explicar excel·lentment com treballen. Afortunadament, tot i el baix coneixement del català, La Bressola és un gran exponent de com el català ha recobrat importància dins la societat nord-catalana. Son unes escoles amb un creixement exponencial en els últims anys, i tenen una gran demanda. Hi ha molts pares que, encara que no el parlin, volen que els seus fills l'aprenguin per motius identitaris o perquè el català és una llengua útil per a la vida professional. Personalment, crec que s'ha de reconèixer la valuosa feina que La Bressola duu a terme per la llengua catalana a la Catalunya Nord.

CONCLUSIONS

4.

Al llarg de la elaboració d'aquest treball de recerca he pogut corroborar la meua hipòtesi inicial, arribant a la conclusió que a Catalunya Nord s'ha produït una substitució lingüística no vista a la Catalunya Sud. Addueixo aquest procés a una suma de factors històrics, econòmics i socials més desfavorables per la supervivència de la llengua catalana que al Principat. Malgrat això, aquest fet no significa que estigui no hagi cap esperança pel català a Catalunya Nord, ni que al sud la situació sigui contrària al succeït al nord de la *ratlla*.

A nivell personal, m'agradaria mencionar que aquest projecte m'ha fer canviar determinades percepcions i creences respecte la llengua catalana i la militància política. A mesura que anava avançant en el treball m'he adonat que havia de modificar certs plantejaments, i així ho he plasmat en aquesta recerca.

Per tal de clarificar les conclusions, he volgut organitzar-les en diferents punts.

4.1 S'ha produït una substitució lingüística

Com he avançat en la introducció de les conclusions, a la Catalunya Nord la llengua catalana ha estat substituïda pel francès, que ha esdevingut la llengua majoritària en la ciutadania. Això ha sigut possible gràcies a una ferotge lluita contra el català per part de França. El català ha esdevingut una llengua minoritària; degut a factors com la minorització de l'idioma o la diglòssia. Les dades d'ús i coneixement del català són les més baixes de tot el domini lingüístic. A més, podem veure com una majoria aclaparadora dels catalanoparlants d'aquest territori tenen una gran influència del francès en la seva parla; deguda al contacte natural entre llengües però també a causa de la pèrdua de la transmissió generacional de l'idioma.

Des de la integració a l'estat francès, el català s'ha vist en retrocés, però l'inici de la pèrdua de la llengua entre les classes populars s'ubica a finals del segle XIX, amb la introducció de l'educació obligatòria francesa l'any 1882. Aquest procés, degut als factors esmentats als apartats següents, va progressar durant les dues guerres mundials i va portar a la fi de la transmissió generacional a inicis de la segona meitat del segle XX. A partir d'aquest trencament, la recuperació d'un idioma és un fet molt complicat que només es pot succeir amb una forta determinació institucional i social.

4.2 Tres segles i mig de separació

Aquest treball m'ha portat a afirmar que, per molt que en un dia ho fossin, Catalunya i la Catalunya Nord ja no són part del mateix país, sinó que són dos territoris diferents dins dels Països Catalans. La frontera establerta fa més de 350 anys entre la Catalunya Nord i el Principat ha canviat innegablement les relacions culturals, econòmiques i polítiques entre ambdós territoris. Aquesta divisió, conseqüència del Tractat dels Pirineus de 1659, va ser l'inici d'un procés d'assimilació cultural a França.

La frontera francoespanyola representa un gran contrast entre dos sistemes polítics molt diferents. Mentre que Catalunya Sud forma part d'un estat autonòmic el qual permet un relativament alt grau d'autogovern, la Catalunya Nord està subjecta a les estructures de l'Estat francès, el qual té un sistema totalment centralitzat. S'ha de tenir en compte que al sud hi va haver un moviment cultural i polític en reconeixement del català, la Renaixença; reflectida en el catalanisme polític. Aquest moviment arriba fins els nostres dies en les seves diferents variants, com l'autonomisme catalanista o l'independentisme.

Avui en dia la Generalitat exerceix competències en matèria d'educació, llengua i cultura, permetent un enfocament més flexible i adaptat a les necessitats nacionals. En contrast, a la Catalunya Nord, el sistema imposa el francès com a llengua única d'ensenyament i administració, limitant les oportunitats per a l'ús del català en aquests àmbits. Això ha provocat una erosió de la llengua i ha dificultat la cohesió cultural entre els nord-catalans. En els últims temps hi ha hagut decisions administratives i judicials en contra de l'ús del català a plens municipals o a la toponímia nord-catalana.

La relació entre Catalunya Nord i la resta dels Països Catalans és fonamental i té un paper crucial en la defensa dels drets lingüístics i culturals dels nord-catalans. Cal saber que l'única manera de reparar aquests tres segles i mig de separació, i per tant el reduir el factor històric en la substitució lingüística, és adquirir una consciència nacional que en el cas dels catalans del sud vagi més enllà de la Comunitat Autònoma de Catalunya.

4.3 Dependència econòmica

Un punt fonamental a l'hora d'entendre el canvi generalitzat del català al francès a Catalunya Nord és la dependència econòmica i l'alienació del teixit productiu que pateixen els nord-catalans. Històricament, la integració a l'Estat francès ha estat un aspecte negatiu per a l'economia local, perquè l'entrada en aquest mercat comú ha fet competir a les indústries nord-catalanes contra les de zones al nord de França. Catalunya Nord presenta un desavantatge respecte regions franceses amb millors infraestructures, comerç i proximitat a les grans economies europees; i aquest fet ha provocat que hi hagi poca economia d'alt valor afegit en aquest territori.

Davant d'aquesta situació, l'economia nord-catalana s'ha desenvolupat a base del turisme i el sector serveis; amb totes les conseqüències que aquest fet comporta. Amb la *Mission Racine* com a màxim exponent, la Catalunya del Nord s'ha vist abocada a un model econòmic que genera llocs de feina precaris i el qual no deixa un impacte positiu al territori. Els beneficis econòmics d'aquest desenvolupament han anat a grans propietaris de fora de la regió, fent que els diners generats a Catalunya Nord no es reinverteixin en el territori. Aquest sistema d'economia extractiva basa la seva activitat empresarial en l'explotació del medi, natural i social, de l'indret on està implantada. Cal tenir en compte el paper del turisme com a element depredador, entenent que a Catalunya Nord no solament els empobreix i precaritzza, sinó que fins i tot els *francesitza*.

Aquest fet demostra que l'economia nord-catalana no està en mans de nord-catalans. Això provoca que no hi hagi una elit amb sentit de país a la qual li interessi promoure un moviment nacionalista amb el qual tenir un poder polític propi; sinó que al contrari, la influència a partir dels diners generats a llocs com El Barcarès o Sant Cebrià de la Platja suporta les estructures responsables del procés de substitució lingüística. Aquesta situació contrasta especialment amb la del Principat, en el que des de finals del segle XIX hi ha hagut una burgesia que promovia la llengua i cultura catalanes encara que fos com un mitjà per expressar el seu propi poder. Amb una barreja de mala sort i acció política deliberada la dèbil indústria nord-catalana va acabar tancant o perdent el poder en la segona meitat del segle XX, portant a la situació actual en què la posició dominant no està ocupada per locals. Sovint es diu que els diners governen el món, i a Catalunya Nord els diners són dels francesos.

4.4 La societat nord-catalana: víctimes i botxins

A l'hora de parlar de canvis sociolingüístics cal tenir molt clar el paper clau de la societat. Després d'entrevistar-me amb diverses persones, he entès que hi ha un dualisme en el rol que ha tingut la societat nord-catalana, sent alhora víctima i botxí de la substitució lingüística.

El més evident i superficial d'aquest tema, i visió la qual han compartit totes les persones amb qui m'he reunit, és que a la Catalunya Nord se li ha imposat una identitat francesa en una coacció. És a dir, que hi havia educació gratuïta sempre que aquesta fos en francès; o que hi ha futur econòmic sempre que aquest fos en francès. Aquest fet s'emmarca més en el paper purament de víctimes d'aquesta substitució lingüística, en el qual s'afirma que als nord-catalans se'ls ha fet parlar francès a base d'accions punitives per als catalanoparlants, des dels càstigs físics fins a la impossibilitat de treballar en certs sectors sense saber i dominar el francès.

Tot i això, a l'hora d'aprofundir en aquest tema, m'he adonat que cal ser conscients que la fi de la transmissió generacional és un fet que ha de fer necessàriament la població. Una llengua no es deixa de parlar únicament per imperatiu legal sinó per les decisions dels seus parlants. El que cal deixar clar és que els nord-catalans que ho han fet per resignació. Aquesta segona visió concorda més en la visió dels botxins, en el sentit que tot i que l'Estat francès i la seva visió nacionalista annexionista és qui actua per la pèrdua de la llengua catalana, han hagut d'estar necessàriament els nord-catalans els que han deixat de parlar i transmetre el català.

Tenint tots aquests factors en consideració, concloc que el principal responsable del gran retrocés del català és el nacionalisme francès. França és un estat que es basa en una nació forta i centralitzada a París, fet que s'expressa en tots els greuges a la llengua catalana. En els tres segles i mig d'ocupació francesa, el nacionalisme francès de l'estat ha tingut el poder suficient, a diferència d'Espanya, per fer creure als locals que la catalanitat és quelcom a amagar i deixar enrere.

Malgrat aquest fet tan greu, quasi imperialista, la col·laboració local ha estat necessària. Els nord-catalans, encara que influïts per factors econòmics, polítics i socials, han estat els que han acabat amb la socialització en la seva llengua tradicional. Sota les ordres de París, diferents persones de la Catalunya Nord han anat prenent decisions en contra de la seva comunitat lingüística. En conseqüència afirmo que la pèrdua d'una llengua és un acte que només pot haver estat impulsat des de l'autoodi. La diferència entre Catalunya Nord i altres territoris de parla catalana és que França, al ser un estat modern i organitzat durant tot aquest procés, ha pogut reunir les condicions necessàries per implantar aquest autoodi en la mesura necessària com per perdre la llengua.

A més, cal destacar la voluntat subtil de l'Estat francès. Una agressió profundament evident a la llengua catalana l'hagués pogut reforçar en última instància i, per tant, calia una acció discreta, metòdica i eficaç per tal de dur a terme la substitució lingüística. És necessari de posar-se en la pell dels nord-catalans que volien una educació pels seus fills. I l'Estat els n'oferia una de gratuïta, moderna i integral, però en francès. Van pagar el preu. O com quan l'Estat els ofería una feina ben remunerada, amb reconeixement social i prestigi, però havent-la de realitzar en francès. Probablement, al sud també haguéssim acceptat.

4.5 L'impacte i importància de la militància

En relació amb els factors esmentats anteriorment, una altra conclusió d'aquest projecte ha estat la importància cabdal de les accions a petita escala i la militància. Un dels majors aprenentatges a nivell personal ha estat prendre consciència de l'impacte de les accions individuals. Totes les persones amb les que m'he entrevistat són activistes d'una o altra manera; des de membres d'associacions culturals a persones que promouen les seves idees des de la seva feina, o en molts casos una combinació dels dos. He vist com persones havien après català fent castells, o com s'organitzen cursos de català; fets que no requereixen res més que l'empenta d'una petita quantitat de persones. És molt fàcil analitzar les coses sense prendre-hi partit, però el veritablement difícil és actuar perquè aquestes canviïn.

En aquest treball s'ha constatat l'impacte de les petites accions en la situació lingüística a Catalunya Nord, però aquest no és un fet aïllat a aquest tema. La importància de les accions a nivell personal també és important en altres assumptes com per exemple el futur llengua a altres territoris, la fi d'activitats econòmiques extractives o el futur polític de Catalunya. Decidir els llocs on gastem els nostres diners, la llengua que utilitzem quan conversem a un desconegut o el fet involucrar-nos en l'associació de veïns del barri; té una influència gegant quan se sumen aquest conjunt de petites accions.

4.6 Situació al Principat: catalanes, os pierde la estética

Aquesta ha estat una de les conclusions a les quals he hagut de prestar més atenció per formular. Quan parlem de la sociolingüística de Catalunya Nord respecte al Principat és molt important entendre què ha passat al nord de l'Albera, però és igualment important copsar correctament la situació al sud.

Durant la meva reunió amb l'Albert Gaspà, en la que vam acabar parlant també de l'actualitat política catalana, i una de les coses de les quals més he recordat és quan em va parlar de la frase *catalanes, os pierde la estética!* del filòsof i poeta de la Generació del 98 Miguel de Unamuno. Aquesta frase va ser formulada originalment com *levantinos, os ahoga la estética*, però és també coneguda en la forma que faig servir com a títol d'aquesta conclusió. L'any 1906, durant la celebració d'un fet explicat a la part teòrica d'aquest treball, el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana; Unamuno va visitar Barcelona i va fer la conferència *Solidaridad Española*, en la qual es va oposar al catalanisme per la seva condició contra la unitat d'Espanya. Posteriorment de fer aquesta crítica pública, va assistir a l'Aplec de la Protesta, un acte organitzat per Solidaritat Catalana a la Plaça de toros les Arenes. En aquesta reunió, es van agitar mocadors blancs com a protesta pacífica contra el centralisme. Unamuno, certament impactat per la banalitat d'aquesta imatge, la va descriure irònicament com: *una pura exhibición de pañuelos*, reflectint la seva crítica a l'obsessió catalana per l'estètica i els relats.

Aquesta cita em sembla especialment representativa de la meua conclusió sobre la situació al Principat. Després de la Transició espanyola, al Principat es va restaurar la Generalitat de Catalunya com a òrgan d'autogovern; i opino que aquest fet ha provocat una certa falta de contacte amb la realitat. Durant molts anys de govern propi, amb algunes excepcions, crec que Catalunya en general s'ha oblidat que pateix un procés de substitució lingüística. Penso que, com va dir Unamuno, als catalans *ens ha perdut l'estètica*. El Principat no ha entès la seva condició de nació oprimida, d'alguna manera es pensava que el català no estava en risc. Als inicis de l'autonomia el català va recuperar molt de pes a la societat, però aquest creixement va tocar sostre. Cada vegada menys catalans tenen el català com a llengua materna, provocant un retrocés de la llengua. En definitiva, el procés de substitució lingüística, per molt que la *estètica* ens hagi perdut, ha seguit avançant. La pràctica totalitat de les persones amb que m'he reunit han advertit que la salut de la llengua a Catalunya no és bona.

Concluc aquest treball afirmant la veracitat de la meua hipòtesi, en què dic que el català a Catalunya Nord ha estat substituït pel francès com a llengua d'ús social. Malgrat haver estat cert en aquesta suposició, considero que meu plantejament inicial va partir d'un gran error. Vaig partir de la teoria que a la Catalunya Nord el català ha esdevingut una cosa aliena a la majoria de la societat, però la pregunta que em va faltar formular-me és: quin rastre de catalanitat hi ha a barris de les perifèries de les grans ciutats de Catalunya? En el moment en què s'entén aquest fet, crec que es pot comprendre molt millor la situació a Catalunya Nord. Els nord-catalans no són res diferent a nosaltres, sinó que formen part d'un estat que té més capacitat d'exercir el seu poder que l'Estat espanyol. En paraules d'en Pere Mayans: *a vegades penso que hem sobreviscut perquè hem tingut la sort de viure en un estat que, en el fons, és una misèria comparat amb França, Anglaterra, Alemanya o fins i tot amb Itàlia*.

Per tant, sí, la substitució lingüística a Catalunya Nord està en un estadi molt més avançat que a qualsevol altre lloc del domini lingüístic. Aquest fet però, no significa

que aquest procés no estigui succeint als altres indrets on es parla català. Actualment, podem veure com a les Illes o al País Valencià la situació de la llengua està empitjorant sense que ningú vulgui aturar la seva pèrdua; ans el contrari, els seus governs i parlaments propis estan en poder de partits nacionalistes espanyols amb suport de l'extrema dreta més reaccionària i ultranacionalista que s'ha vist des de la fi de la dictadura franquista a Espanya. I sobre la pregunta si la magnitud i mesura de la substitució pel francès a Catalunya Nord és comparable a la substitució pel castellà al Principat, és evident que no ho és. Però aquest fet no fa que no pugui ser-ho en el futur. Cal recordar que en les últimes eleccions al Principat els partits unionistes han obtingut el major nombre de suports des que hi ha eleccions democràtiques i lliures. A Catalunya, per molta *estètica* que vulguem posar-hi, no estem tant bé com pensem.

4.7 El futur de la llengua a Catalunya Nord

La situació actual del català a Catalunya Nord és molt dolenta. En l'últim segle i mig, aquesta llengua ha passat de ser la majoritària en la seva població a ser una cosa gairebé patrimonial que sobreviu en petits àmbits reduïts. La llengua ha perdut la transmissió generacional, un fet duríssim i complicat de revertir. Aquesta realitat s'agreuja per diversos factors molt difícils de canviar o modificar, com el model econòmic; o que fins i tot aspectes que no es poden canviar, com és el cas de la història.

A l'inici d'aquesta recerca vaig definir com a objectiu del treball: es vol saber com podem contribuir a aturar o com a mínim alentir el procés de substitució lingüística a Catalunya Nord. A l'acabar el treball, veig que aquest objectiu és una mica absurd. Quan prestem una atenció més detallada a la situació del català a Catalunya Nord veiem que la situació no hi ha cap procés a alentir, perquè ja està executat pràcticament en la seva totalitat.

La salut de la llengua no pot empitjorar gaire més, perquè les úniques persones que l'han conservat son els anomenats irreductibles, persones d'una gran catalanitat, i sovint polititzades, que preserven la llengua per sobre de tot. Encara que aquest fet

pugui semblar molt dramàtic, això representa una gran oportunitat. En la situació actual, la salut de la llengua no es veu gaire influenciada pel govern, ja que aquesta depèn pràcticament d'accions privades en les quals l'Estat francès no pot intervenir, excepte que es produeixi la possibilitat remota d'un gir extremadament autoritari en contra del català. En general, la situació del català a Catalunya Nord és una situació molt difícil, però mantenint els esforços actuals la situació pot seguir com a l'actualitat. Un fet molt més complicat és millorar la situació, una cosa que ja és molt més complexa però no totalment impossible.

L'esperança està dipositada en què el català *no és la llengua dels avis, sinó la llengua dels nets*. Aquesta idea posa l'accent en la necessitat de mirar cap al futur i projectar la llengua com un actiu viu i útil per a les noves generacions. No es tracta només de preservar la llengua com una herència del passat, sinó de fer-la una eina moderna, vinculada a les oportunitats laborals, la tecnologia i el coneixement. Aquest enfocament exigeix treballar perquè el català sigui percebut com una llengua de futur i prestigi.

Els processos i evolucions d'una llengua, com el futur del català, no són una cosa d'un sol grup de persones, sinó que és un tema que involucra més d'una generació d'una comunitat. És a dir, aquests canvis han de produir-se en la població general, la que no està interessada per moviments polítics o simbòlics. Per exemple, això va ser positiu per als territoris de parla catalana dins de l'estat espanyol, ja que van mantenir la llengua durant episodis de duríssima repressió com el franquisme.

Les persones, com és comprensible, parlen, i especialment als fills, la llengua que creuen que els és més beneficiosa. A Catalunya Nord s'ha perdut la transmissió de la llengua catalana perquè durant molts anys aquesta va ser quelcom que era desfavorable per al futur dels fills. L'Estat francès va fer creure que parlar català faria que els nens tinguessin pitjors resultats acadèmics, fet paradoxal, doncs el coneixement de dos idiomes dona més futur professional i competència lingüística que només parlar-ne un. I lligat amb el factor econòmic; si els rics nord-catalans parlaven en francès, la gent volia fer com ells i parlar en francès. Els catalanoparlants

eren les persones amb menys poder de la societat, i no tenien possibilitat d'ascendir socialment sense saber el francès.

En el moment en què s'ha tallat la transmissió intergeneracional, és molt complicat canviar els usos fàcilment. Per molt que en l'actualitat la majoria de la població nord-catalana preferís parlar dues llengües, ja no poden fer-ho perquè la gran majoria de la població no les sap.

Aleshores, podem dir que el futur del català, i el de qualsevol llengua a qualsevol lloc, es basa en el prestigi i que aquesta pugui arribar a tenir. En conseqüència, s'entén que la recuperació del català a Catalunya Nord depèn de la utilitat que aquest idioma adquireixi i de les classes que se'n facin. El fet d'ensenyar català és relativament fàcil, ja que cal tenir els recursos econòmics per estendre projectes com La Bressola o bé lluitar per la implantació de la immersió lingüística a les escoles públiques franceses, demanda que podria fructificar més fàcilment si la llengua tingués una major utilitat. És a dir, no hi ha una complicació tècnica insalvable per l'aprenentatge de la llengua catalana en aquest territori.

L'aspecte clau en aquesta recuperació és el prestigi de la llengua. El català només podrà revitalitzar-se a Catalunya Nord, i mantenir-se als territoris on encara es parla majoritàriament, si aquest esdevé una cosa útil i necessària. I en aquest punt entra el fet central d'aquesta conclusió, que és com serà la situació de la llengua en el futur.

El futur de la llengua a Catalunya Nord no podrà millorar en cap cas sense factors externs, és a dir, sense el suport d'altres territoris de parla catalana. Per recuperar la utilitat del català calen dos factors, el poder polític i una quantitat substancial de parlants. Per això, vull deixar constància de quins territoris poden donar el prestigi que cal a la llengua catalana.

Els Països Catalans estan formats per Catalunya Nord, el País Valencià, les Illes, l'Alguer, la Franja de Ponent, Andorra i Catalunya. La rellevància que pugui tenir la

Franja de Ponent i l'Alguer és ínfima, i per això queden fora d'aquest càlcul. El País Valencià i les Illes tampoc poden complir aquesta funció, perquè es troben lluny de Catalunya Nord i no gaudeixen de l'autonomia suficient ni per mantenir el català en el seu territori.

Andorra és un actor a considerar a l'hora de millorar el prestigi del català, degut a que gaudeix d'una bona salut lingüística i és un estat independent, l'únic estat del món que té el català com a llengua oficial. Andorra partiria d'una bona base per a ser un element que donés prestigi a la llengua, el problema entra a l'analitzar el segon factor esmentat. El pes poblacional i influència econòmica d'Andorra en la seva proximitat geogràfica no és suficientment fort, degut a la seva condició de microestat. Simplement, Andorra no és prou important ni pot ser-ho com per obligar a les autoritats franceses a introduir el català com a llengua principal a l'educació nord-catalana. En conseqüència cal buscar un altre actor per a complir aquest element de promoció de la llengua.

L'únic territori restant és el Principat de Catalunya. A diferència d'Andorra, té la importància econòmica suficient com per a fer que el català sigui una cosa que valgui la pena d'aprendre al nord de l'Albera. L'economia catalana és prou activa i desenvolupada com per ser un atractiu lingüístic. Les dificultats entren a l'hora de considerar el poder polític de Catalunya, el qual és limitat. Crec que l'actual situació política i lingüística de Catalunya ha mantingut la llengua en un mínim de parlants, però definitivament això no serà sempre així. L'autonomia catalana no ha aconseguit revertir completament la regressió de la llengua al seu propi territori, i el poble de Catalunya no té la sobirania política suficient per revitalitzar la seva llengua.

La voluntat política per a impulsar la llengua catalana a la resta dels Països Catalans sorgeix de la conscienciació nacional. Si es vol protegir la cultura nord-catalana s'ha de ser conscient de la seva existència i història. Les conclusions d'en Bernat Casals

van en aquesta línia, que cal *tenir en compte que Catalunya Nord també és Catalunya*. En aquesta mateixa línia, s'emmarca aquest treball i el reportatge que he fet. L'objectiu d'aquests és augmentar la conscienciació nacional, que és tan crucial en revertir la substitució lingüística al nord de l'Albera.

Per això m'agradaria posar el final de la meua entrevista amb en Joan-Lluís Lluís a la Casa de la Generalitat, en què em va dir: *Quan em diuen què podem fer des de Catalunya per ajudar-vos, jo dic que ajudeu-vos vosaltres. Perquè si la llengua catalana es mor a Catalunya es morirà a tot arreu. L'única possibilitat perquè la llengua catalana sobrevisqui en bones condicions és que sobrevisqui al principat. A la resta segurament hi ha parts que desapareixerà [en el seu ús social] Perpinyà, Alacant. Però mentre visqui en bones condicions a Catalunya no serà mai res perdut. Però aquesta feina l'heu de fer vosaltres. Per tant, ara soc jo qui us dona una lliçó.*

En consonància amb aquest fragment, vull acabar el treball alertant que Catalunya, per responsabilitat nacional i per supervivència, no pot permetre's perdre la llengua catalana. L'existència de Catalunya com a subjecte polític propi va necessàriament lligada a la llengua, ja que el català és l'element constitutiu bàsic del país. El procés de construcció de la nació catalana es va iniciar a finals del segle XIX amb la Renaixença; i a diferència d'altres nacions com Escòcia o Suïssa, aquest es va fer al voltant de la llengua pròpia de Catalunya. I veiem que ni Espanya ni França, en les seves formes actuals, volen la normalització plena de la llengua, perquè aquestes posen en perill els fonaments del seu estat. Catalunya necessita sortir d'aquest marc actual per seguir avançant en la normalització lingüística. La situació actual ha permès recuperar la llengua notablement, però segueix sent insuficient.

Aquesta reflexió, però, no pot acabar-se sense pensar en el futur de la llengua catalana a altres territoris de parla catalana, com la Catalunya Nord, el País Valencià o les Illes Balears. El català, com a llengua viva, ha de poder sobreviure i prosperar, però per això necessita que el Principat mantingui una situació de força i de protecció efectiva per a la seva llengua i la seva cultura. Si la situació del català al Principat es

debilita, això inevitablement afectarà les altres regions on la llengua encara existeix, amb més o menys vitalitat. La preservació del català, per tant, depèn de la capacitat de Catalunya de garantir una protecció i promoció real de la llengua des d'un àmbit polític i social fort.

En aquest sentit, és essencial entendre que la llengua catalana no només és un element cultural o identitari, sinó una eina imprescindible per construir una societat cohesionada i amb un projecte de futur. Sense una política lingüística que empari i promogui activament l'ús del català, especialment en àmbits com l'educació, els mitjans de comunicació i l'administració pública, la llengua queda relegada a un paper secundari, condemnada a esdevenir només un patrimoni simbòlic, o a ser la llengua dels indígenes.

El procés d'autonomia que hem viscut fins ara ha estat una fita important, però no suficient per afrontar els reptes actuals. Tot i els avanços, la Generalitat de Catalunya es troba dins d'un marc autonòmic que depèn de la legislació del poder judicial d'Espanya. Aquesta limitació fa que, per molt que es potenciïn les polítiques lingüístiques, aquestes no siguin suficients per a una protecció efectiva i a llarg termini de la llengua i la cultura. Fins i tot, els tribunals espanyols han retallat o suprimit lleis que promovien la llengua catalana, al considerar-les institucionals. En un context així, la voluntat de preservar i expandir el català es veu restringida per l'absència d'un poder real que pugui actuar amb total llibertat per promoure la llengua de manera transversal i plenament eficaç.

Per això, es constata que cal una estructura política que permeti exercir la sobirania política de Catalunya. Aquest nou marc englobaria des d'una autonomia política sense ingerències de tribunals espanyols, passant per l'Estat federal, la Confederació o la constitució d'un Estat independent.

En els tres primers supòsits permetrien que Catalunya pogués tenir un paper més determinant en la defensa i promoció de la seva llengua, el podria ser una solució més efectiva que l'actual. Un estat federal o confederal, on Catalunya pogués legislar amb plena autonomia en matèria cultural i lingüística, obriria la porta a la protecció del

català en un context més ampli. Però, per desgràcia, aquest escenari no sembla realista a curt ni mitjà termini, ja que no existeix, ni a Espanya ni a França, una voluntat política per a una reorganització de l'Estat que permeti un autèntic reconeixement de la diversitat lingüística i cultural dels territoris. La política centralista, a l'Estat espanyol i també a França, no és disposada a permetre a les nacions que parlen llengües pròpies la capacitat de gestionar-les lliurement.

Aquestes circumstàncies porten a la conclusió que l'únic vehicle que seria ser efectiu per garantir la supervivència i expansió del català no és altre que la creació d'un estat propi per a Catalunya. Només des d'una perspectiva de sobirania plena es podrà establir un projecte polític i social que tingui com a objectiu la protecció, promoció i normalització del català com a llengua comuna i de futur. Aquesta via es presenta com la més coherent i viable per assegurar que el català no només sobrevisqui, sinó que es converteixi en una eina de comunicació i cohesió per a les generacions futures a tots els territoris de parla catalana.

Per tant, si l'única forma en la qual Catalunya i la seva llengua puguin continuar existint requereix constituir-se en un estat independent, que així sia.

REFERÊNCIAS

5.

5.1 Bibliografia

Bougain, M. I. A. (2021). *La partició de Catalunya: Història rocambolesca del Tractat dels Pirineus (1658-1660)*.

Renyé, A. (2015). *Catalunya Nord, la llesqueta del septentrió*.

Veny, J., & Massanell, M. (2015). *Dialectologia catalana: aproximació pràctica als parlars catalans*.

5.2 Webgrafia

Aquesta webgrafia inclou referències a pàgines web, fitxers PDF i arxius en vídeo

3Cat. (2020, 16 abril). *Els dialectes i la parla del Rosselló - El llenguado* [Vídeo].

YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=VA38PMCpvdY>

12 EPCI couvrent le département des Pyrénées-Orientales - Insee Flash Occitanie - 57. (s. f.). <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3289211>

Accueil | [collectivites-locales.gouv.fr](https://www.collectivites-locales.gouv.fr/). (s. f.). <https://www.collectivites-locales.gouv.fr/#>

Afp, A. (2012, 8 febrer). Les stations balnéaires dans le collimateur de la Cour des comptes. [midilibre.fr. https://www.midilibre.fr/2012/02/08/la-cour-des-comptes-stigmatise-la-gestion-des-communes-balneaires-dans-la-region,455173.php](https://www.midilibre.fr/2012/02/08/la-cour-des-comptes-stigmatise-la-gestion-des-communes-balneaires-dans-la-region,455173.php)

afrancesament | [enciclopedia.cat](https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/afrancesament). (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/afrancesament>

Aperçu Agro-climatologique du département des Pyrénées-Orientales. (2000).

Direction Départementale de l'Agriculture et la Forêt. https://po.chambre-agriculture.fr/fileadmin/user_upload/Occitanie/073_Inst-Pyrenees-

[Orientales/FICHIERS/AGROENVIRONNEMENT/CLIMATO/Climato des P O ca66_2018.pdf](#)

barres catalanes | *enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/barres-catalanes>

Cantón, E. (2018, 21 abril). Maig del 68: quan París va demanar l'impossible. *Elperiodico*. <https://www.elperiodico.cat/ca/quadern/20180421/maig-68-paris-va-demanar-impossible-6772514>

Catalunya del Nord | *enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/catalunya-del-nord>

Catalunya del Nord | *Enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/catalunya-del-nord>

Catalunya Nord per a «dummies» - *Crític*. (2020, 28 febrer). *Crític*. <https://www.elcritic.cat/opinio/pablo-bonat/la-catalunya-nord-per-a-dummies-50437>

CCMA. (2022, 20 octubre). *Elena Gual: «El català és tot sovint una llengua cool a la Catalunya Nord»*. 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/elena-gual-el-catala-es-tot-sovint-una-llengua-cool-a-la-catalunya-nord/audio/1150052/>

CCMA. (2023a, agost 4). *Cap a la Cerdanya: ruta multiestany als peus del Carlit*. 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/cap-a-la-cerdanya-ruta-multiestany-als-peus-del-carlit/audio/1179399/>

CCMA. (2023b, novembre 4). *El retrocés del català a la Catalunya Nord*. 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/el-retroces-del-catala-a-la-catalunya-nord/audio/1187568/>

CCMA. (2024, 18 gener). *De Salses a Guardamar, encara?* 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/de-salses-a-guardamar-encara/audio/1195154/>

Cinquante ans après la mission Racine, le littoral languedocien n'accueillera plus de «projets pharaoniques». (2017, 14 març). *Banque Des Territoires*.

<https://www.banquedesterritoires.fr/cinquante-ans-apres-la-mission-racine-le-littoral-languedocien-naccueillera-plus-de-projets>

colaboradores de Wikipedia. (2024, 7 maig). *Leyes de Jules Ferry*. Wikipedia, la Enciclopedia Libre. https://es.wikipedia.org/wiki/Leyes_de_Jules_Ferry

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024a, juliol 19). *Politique linguistique de la France*.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Politique_linguistique_de_la_France#Moyen_%C3%82ge

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024b, novembre 7). *Histoire des chemins de fer*. https://fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_des_chemins_de_fer

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024c, novembre 10). *Langues régionales ou minoritaires en France*.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Langues_r%C3%A9gionales_ou_minoritaires_en_France#%C3%89volution_du_nombre_de_locuteurs

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024d, novembre 17). *Paul Molac*.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Paul_Molac

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024e, novembre 25). *Délégation générale à la langue française et aux langues de France*.

https://fr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9l%C3%A9gation_g%C3%A9n%C3%A9rale_%C3%A0_la_langue_fran%C3%A7aise_et_aux_langues_de_France

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024f, novembre 25). *Mission interministérielle d'aménagement touristique du littoral du Languedoc-Roussillon*.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Mission_interminist%C3%A9rielle_d%27am%C3%A9nagement_touristique_du_littoral_du_Languedoc-Roussillon

Contributeurs aux projets Wikimedia. (2024h, desembre 2). *Pieds-noirs*.

<https://fr.wikipedia.org/wiki/Pieds-noirs>

Contributors to Wikimedia projects. (2022, 21 novembre). *Domini lingüístic*.

Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Domini_ling%C3%BC%C3%ADstic

Contributors to Wikimedia projects. (2023a, juny 19). *Català septentrional de transició*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Catal%C3%A0_septentrional_de_transici%C3%B3

Contributors to Wikimedia projects. (2023b, juny 24). *Esquerra Catalana dels Treballadors*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Esquerra_Catalana_dels_Treballadors

Contributors to Wikimedia projects. (2023c, setembre 11). *Edicte de Villers-Cotterêts*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Edicte_de_Villers-Cotter%C3%AAts

Contributors to Wikimedia projects. (2023e, novembre 12). *La retirada*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure. https://ca.wikipedia.org/wiki/La_retirada

Contributors to Wikimedia projects. (2024a, juny 3). *Revolta dels angelets de la terra*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Revolta_dels_angelets_de_la_terra

Contributors to Wikimedia projects. (2024c, juliol 1). *Situació del català a la Catalunya del Nord*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Situaci%C3%B3_del_catal%C3%A0_a_la_Catalunya_d_el_Nord#Ensenyament

Contributors to Wikimedia projects. (2024d, agost 5). *I Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.
https://ca.wikipedia.org/wiki/I_Congr%C3%A9s_Internacional_de_la_Llengua_Catalana

Contributors to Wikimedia projects. (2024e, agost 31). *Substitució lingüística*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.
https://ca.wikipedia.org/wiki/Substituci%C3%B3_ling%C3%BC%C3%ADstica

Contributors to Wikimedia projects. (2024f, setembre 11). *Comunitat de municipis*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.
https://ca.wikipedia.org/wiki/Comunitat_de_municipis

Contributors to Wikimedia projects. (2024g, novembre 2). *JOB*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure. <https://ca.wikipedia.org/wiki/JOB>

Contributors to Wikimedia projects. (2024h, novembre 11). *Tractat dels Pirineus*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure. https://ca.wikipedia.org/wiki/Tractat_dels_Pirineus

Contributors to Wikimedia projects. (2024i, novembre 12). *Catalunya del Nord*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure. https://ca.wikipedia.org/wiki/Catalunya_del_Nord

Contributors to Wikimedia projects. (2024k, novembre 12). *Domènec Francesc Joan Aragó*. Viquipèdia, L'enciclopèdia Lliure.
https://ca.wikipedia.org/wiki/Dom%C3%A8nec_Francesc_Joan_Arag%C3%B3#

Corrandes d'exili. (s. f.). <https://poeteca.cat/ca/poema/2523>
cort general l'enciclopedia.cat. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/cort-general>

De L'Algérie Directrice de Recherche Au Cnrs, S. T. H. S. (2023, 5 gener). « Pieds-noirs » : l'identité entremêlée des Français d'Algérie. *Histoire Et*

Civilisations.com. <https://www.histoire-et-civilisations.com/thematiques/epoque-contemporaine/pieds-noirs-lidentite-entremelee-des-francais-dalgerie-1793.php>

De Miguel, A. (2024, 1 desembre). Una cita de Unamuno. *Libertad Digital*.
<https://www.libertaddigital.com/opinion/2002-05-06/amando-de-miguel-una-cita-de-unamuno-5228628/>

Definition - municipality | InSEE. (s. f.).
<https://www.insee.fr/en/metadonnees/definition/c1468>

Départements français ⇒ Liste officielle 2024 - carte - numéros. (s. f.). Régions Et Départements France. https://www.regions-et-departements.fr/departements-francais#google_vignette

Destino Perpiñán. (2024, 15 febrer). *El Hotel Pams y la familia de papel de fumar JOB*. <https://www.perpignanmediterranee-tourisme.com/es/destination/nos-lieux-phares/lhotel-pams/>

Díaz, M. P. (2022, 4 juny). Unamuno y sus viajes críticos a Barcelona. *Metrópoli*.
https://metropoliabierta.elespanol.com/vivir-en-barcelona/20220605/unamuno-sus-viajes-criticos-barcelona/677932306_0.html

Documental, E. (2024, 26 juny). *El documental - Catalunya Nord, la llengua enyorada* [Vídeo]. 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/catalunya-nord-la-llengua-enyorada/video/6072385/>

«Don't Erase Us»: French Catalans Fear Losing More Than a Region's Name. (2016, 8 setembre). *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2016/09/09/world/europe/occitanie-france-catalans.html>

El català al nord de Catalunya a principi del segle xxi. (2018). En *Publicacions de L'Institut D'Estudis Catalans*.

<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000316/00000025.pdf>

El Consell sobirà del Rosselló | *Enciclopedia.cat*. (s. f.).

<https://www.enciclopedia.cat/historia.-politica-societat-i-cultura-dels-paisos-catalans/el-consell-sobira-del-rossello>

Documental, E. (2024a, enero 7). *El documental - La Bressola. 40 anys d'immersió a la Catalunya Nord* [Vídeo]. 3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/la-bressola-40-anys-dimmersio-a-la-catalunya-nord/video/5857352/>

El seminari sobre llengua i turisme a Palma alerta que el model turístic posa en risc el català | *Nòvas* | *Plataforma per la Llengua*. (s. f.). Plataforma Per la Llengua.

https://www.plataforma-llengua.cat/que-fem/oc_noticies/6282/el-seminari-sobre-llengua-i-turisme-a-palma-alerta-que-el-model-turistic-posa-en-risc-el-catala

els Comtats | *enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/els-comtats>

Elysee. (2023, 27 octubre). Une ambition pour la langue française et le plurilinguisme : Bilan après 5 ans d'action. *elysee.fr*.

<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2023/10/27/une-ambition-pour-la-langue-francaise-et-le-plurilinguisme-bilan-apres-5-ans-daction>

Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya del Nord (EULCN 2015). (2007). Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, el Consell Departamental dels Pirineus Orientals i l'Institut Franco-català Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà Via Domícia.

https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxius/EULCN_2015_principals_resultats.pdf

Fernández, D. (2015, 2 novembre). Levantinos (I). *La Vanguardia*.

<https://www.lavanguardia.com/opinion/articulos/20151102/54438536788/levantinos-i-daniel-fernandez.html>

Fichier:Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française.djvu — Wikiversité. (s. f.).

[https://fr.m.wikiversity.org/wiki/Fichier:Rapport sur la n%C3%A9cessit%C3%A9 et les moyens d%E2%80%99an%C3%A9antir les patois et d%E2%80%99universaliser l%E2%80%99usage de la langue fran%C3%A7aise.djvu](https://fr.m.wikiversity.org/wiki/Fichier:Rapport_sur_la_n%C3%A9cessit%C3%A9_et_les_moyens_d%E2%80%99an%C3%A9antir_les_patois_et_d%E2%80%99universaliser_l%E2%80%99usage_de_la_langue_fran%C3%A7aise.djvu)

France: 3) Politique des langues régionales et minoritaires. (s. f.).

https://www.axl.cefanel.ulaval.ca/europe/france-3politik_minorites.htm

Francesc Aragó | *Enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/francesc-arago>

Hausse sensible du taux de chômage en Limousin au troisième trimestre 2014 - Insee Flash Limousin - 8. (s. f.). <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1285298>

Hervé. (s. f.). *El mot del president d'Aire Nou de Bao*. AIRENOU DE BAO.

<https://www.airenou.cat/identicat/57-any/71-2019/874-el-mot-del-president-daire-nou-de-bao>

job. (s. f.). <http://septdeniersweb.free.fr/son%20histoire/job1.htm>

La Bressola. (s. f.). <https://www.bressola.cat/qui-som>

La colònia minera de la Pinosa (Vallmanya, Conflent). Història d'una població industrial de muntanya al Canigó (segles xix i xx). (2018). En *Publicacions de L'Institut D'Estudis Catalans*.

<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000283/00000044.pdf>

La Croix. (s. f.). *La Croix - Actualité en direct, informations France, Monde, Economie*. . . <https://www.la-croix.com/?docId=2369113&rubId=786>

La història contemporània de la llengua catalana: una evolució paradoxal. (2018). Llengua Nacional. https://llenguanacional.cat/pdf/LN118_6.pdf

Larousse, É. (s. f.). *Définitions : pied-noir - Dictionnaire de français Larousse*. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/pied-noir/60796>

L'ensenyament en català a la Catalunya del Nord: primer pas per a una eventual reversió sociolingüística (Alà Baylac-Ferrer). (2012). Institut Franco-Català Transfronterer. Universitat de Perpinyà Via Domícia. <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000205/00000097.pdf>

Les 36 communes – Perpignan Méditerranée Métropole. (s. f.). <https://perpignanmediterraneemetropole.fr/la-communaute-urbaine/les-36-communes/>

Les Pyrénées-Orientales : un département toujours attractif malgré les difficultés sociales - Insee Analyses Occitanie - 138. (s. f.). <https://www.insee.fr/fr/statistiques/7657257>

Leonart, A. (2022, 12 maig). Unitat Catalana i Oui au Pays Catalan es reparteixen les circumscripcions per a les legislatives. *VilaWeb*. <https://www.vilaweb.cat/noticies/unitat-catalana-i-oui-au-pays-catalan-es-reparteixen-les-circumscripcions-per-a-les-legislatives/>

Llibre Blanc de l'Eurodistricte Català Transfronterer: creació de projecte i reestructuració territorial. (2007). <https://ddd.uab.cat/pub/dag/02121573v57n2/02121573v57n2p281.pdf>

Llívia I *Enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/llivia-0>

Matins, E. (2023, 14 juliol). *Els matins - Nicolas Garcia, alcalde d'Elna: «El català ara té més prestigi a França i està progressant des del 2017»* [Vídeo]. 3Cat.

<https://www.3cat.cat/3cat/nicolas-garcia-alcalde-delna-el-catala-ara-te-mes-prestigi-a-franca-i-esta-progressant-des-del-2017/video/6231581/>

Minuts. (2024, 27 novembre). *60 minuts - Catalunya Nord: el català, a judici* [Vídeo].

3Cat. <https://www.3cat.cat/3cat/catalunya-nord-el-catala-a-judici/video/6231365/>

Mnactec. (2023, 4 maig). *Dinamita i espardenyes a la Catalunya Nord*. Revista EIX.

<https://eix.mnactec.cat/dinamita-i-espardenyes-a-la-catalunya-nord/>

Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord. (2007). En *Publicacions de L'Institut D'Estudis Catalans I Universitat de Perpinyà Via Domícia*.

<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000044%5C00000018.pdf>

Paraula, T. (2024, 19 juny). *Tenim paraula - Tarannà* [Vídeo]. 3Cat.

<https://www.3cat.cat/3cat/taranna/video/6212908/>

Partal, V. (2015, 9 agost). *Per què de Catalunya en diem Principat?* *VilaWeb*.

<https://www.vilaweb.cat/noticies/per-que-de-catalunya-en-diem-principat/>

Partal, V. (2017, 4 novembre). *La «invenció» de Catalunya Nord*. *VilaWeb*.

<https://www.vilaweb.cat/noticies/la-invencio-de-la-catalunya-nord/>

Patindustrial. (2018, 30 abril). *La ruta del Ferro del Canigó*. Patrimoni Industrial.

<https://patrimoni-industrial.mnactec.cat/la-ruta-del-ferro-del-canigo-2/>

Piera, R. (2024, 27 octubre). *Catalunya Nord*. Dades Dels Països Catalans.

<https://dadescat.com/2019/09/18/catalunya-nord/>

Pirineus Orientals | *Enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/pirineus-orientals>

Poma, A. (2021, 8 desembre). Avant/Après - Du Gard aux Pyrénées-Orientales, l'impressionnante évolution du littoral depuis les années 1960. *lindependant.fr*. <https://www.lindependant.fr/2021/11/22/avantapres-du-gard-aux-pyrenees-orientales-limpressionnante-evolution-du-littoral-depuis-les-annees-1960-en-sept-images-9943517.php>

Què ha passat amb el català a la Catalunya Nord? (s. f.). RacoCatalà. <https://www.racocatala.cat/anaconda/55021/ha-passat-catala-catalunya-nord>

Què passa a Catalunya Nord? (2019). https://joanbecat.cat/wp-content/uploads/2019/07/2cat-Web-jbk-Arrels_1_Catalunya_Nord_2014-2019.pdf

Redacció. (2024a, juny 10). [MAPES] Els resultats de Junts i ERC-Ara Més municipi a municipi dels Països Catalans. *VilaWeb*. <https://www.vilaweb.cat/noticies/mapes-junts-i-erc-ara-mes-municip-paisos-catalans/>

Redacció. (2024b, juny 23). La Flama del Canigó avui fa seixanta anys que s'encén al Castellet de Perpinyà. *VilaWeb*. <https://www.vilaweb.cat/noticies/la-flama-del-canigo-fa-seixanta-anys-que-sencen-al-castellet-de-perpinya/>

Renyé, A. (2018, 8 novembre). La Catalunya Nord, amb la pàtria francesa. *La República*. <https://www.lrp.cat/reportatges/article/1497297-la-catalunya-nord-amb-la-patria-francesa.html>

Schlama, O. (2023, 24 agost). *La Mission Racine a 60 ans : L'avenir des stations du littoral, «un énorme enjeu» - Dis-leur ! Dis-leur !* <https://dis-leur.fr/la-mission-racine-a-60-ans-lavenir-des-stations-du-littoral-un-enorme-enjeu/>

Situació de la llengua a la Catalunya del Nord, el Vallespir i Ceret. (s. f.). En *Publicacions de L'Institut D'Estudis Catalans*. IEC.

<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000257/00000076.pdf>

Sociolingüística.org. (s. f.).

<http://sociolingüística.org/nouweb/admin/pdf/pdfadxGNY.pdf>

substitució lingüística | *enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/substitucio-linguistica>

tractat dels Pirineus | *enciclopedia.cat*. (s. f.). <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/tractat-dels-pirineus>

Vista de Catalunya Nord, la temptació de l'extrema dreta? (s. f.).

<https://raco.cat/index.php/Plecs/article/view/389657/483087>

Wikipedia contributors. (2023, 7 juny). *Monuments aux Morts*. Wikipedia.

https://en.wikipedia.org/wiki/Monuments_aux_Morts

CREUANT LA RATLLA

Una mirada a la Catalunya més enllà dels límits fronterers